

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 113 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Georgia
av 27. juni 2016

Innhold

1	Innledning og sammendrag	5	4	Nærmere om de enkelte bestemmelsene i frihandelsavtalen	11
2	EFTAs frihandelsforhandlinger med Georgia	5	4.1	Innledende bestemmelser	11
2.1	Forhandlingsprosessen	5	4.2	Generelle bestemmelser	12
2.2	Norges handel med Georgia	6	4.3	Handel med varer	12
2.3	Forholdet mellom Norge og Georgia	6	4.4	Handel med landbruksprodukter	14
2.4	Menneskerettighetssituasjonen i Georgia	6	4.5	Veterinære og plantesanitære tiltak	15
2.5	Den økonomiske og politiske utviklingen i Georgia	7	4.6	Handel med tjenester	15
3	De viktigste forhandlingsresultatene	8	4.7	Etableringer (investeringer)	17
3.1	Generelt	8	4.8	Vern av immaterielle rettigheter ..	18
3.2	Avtalens fortale	8	4.9	Offentlige anskaffelser	18
3.3	Industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter	8	4.10	Konkurransen	21
3.4	Landbruksvarer	8	4.11	Handel og bærekraftig utvikling	21
3.5	Veterinære og plantesanitære tiltak (SPS)	9	4.12	Institusjonelle bestemmelser	22
3.6	Opprinnelsesregler og handelsfasiliteter	9	4.13	Tvisteløsning	23
3.7	Tjenester	9	4.14	Avsluttende bestemmelser	24
3.8	Etableringer (investeringer)	9	4.15	Vedleggene til frihandelsavtalen ..	24
3.9	Immaterialrett	10	5	Gjennomføring i norsk rett	25
3.10	Offentlige anskaffelser	10	6	Økonomiske og administrative konsekvenser	25
3.11	Konkurransen	11	7	Konklusjon og tilrådning	25
3.12	Handel og bærekraftig utvikling ...	11		Forslag til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016	26
3.13	Institusjonelle bestemmelser	11		Vedlegg	
3.14	Tvisteløsning	11		1 Frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia	27
3.15	Avsluttende bestemmelser	11			

Elektroniske vedlegg:

Vedlegg til Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia

Annexes to the Free Trade Agreement between the EFTA - states and Georgia

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 113 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 21. april 2017,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning og sammendrag

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia ble undertegnet under EFTAs ministermøte i Bern 27. juni 2016.

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia omfatter handel med varer, handel med tjenester, investeringer, offentlige anskaffelser, immaterielle rettigheter, opprinnelsesregler, konkurranse, handelsfasilitering, tekniske handelshindre, veterinære og plantesanitære bestemmelser, handelstiltak (inkludert antidumping), bærekraftig utvikling, institusjonelle bestemmelser og tvisteløsning.

Hovedmålsettingen med avtalen er å stimulere til økt samhandel og økonomisk samarbeid.

EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av omforente forhandlingsposisjoner.

I og med at frihandelsavtalen anses som en sak av særlig stor viktighet, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig i medhold av GrL § 26, annet ledd.

Frihandelsavtalens hoveddel i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk følger som trykt vedlegg til proposisjonen. Vedleggene til avtalen overleveres Stortinget som utrykte vedlegg. Vedleggene er også tilgjengelig elektronisk på <http://www.regjeringen.no>.

2 EFTAs frihandelsforhandlinger med Georgia

2.1 Forhandlingsprosessen

Forhandlingene mellom EFTA og Georgia ble påbegynt i august 2015 og ble avsluttet i februar 2016. Det ble avholdt tre forhandlingsrunder, samt en rekke møter og telefonkonferanser mellom eksperter. Norge opptrådte som talsperson for EFTA.

Nærings- og fiskeridepartementet har ledet den norske forhandlingsdelegasjonen og Norge har hatt talspersonen for forhandlingene av kapitlet om tjenester, kapitlet om varer, kapitlet om veterinære og plantesanitære bestemmelser og kapitlet om konkurranse. Forhandlingsdelegasjonen har hatt medlemmer fra andre departementer og direktorater som har bidratt i arbeidet. Delegasjonsmedlemmer fra andre departementer og etater har bidratt særskilt i gjennomføringen av forhandlingene på følgende områder:

- Bestemmelsene om toll- og opprinnesspørsmål, administrativt samarbeid og handelsfasilitering: Finansdepartementet ved Tolldirektoratet
- Kapitlet om handel med landbruksvarer: Landbruks- og matdepartementet, Landbruksdirektoratet

- Kapitlet om veterinære og plantesanitære tiltak: Landbruks- og matdepartementet
- Rettslige og horisontale bestemmelser: Utenriksdepartementet
- Kapitlet om immaterielle rettigheter: Justisdepartementet og Patentstyret

Forhandlingene har blitt ført på grunnlag av omforente norske posisjoner. Forhandlingsdelegasjonen har trukket på innspill fra berørte departementer. Resultatet er i overensstemmelse med føringer gitt av mandatet fra regjeringen og instruksene som er gitt til de enkelte forhandlingsrundene.

EFTAs faste råd i Genève og EFTA-ministrene har vært holdt løpende orientert om utviklingen i forhandlingene. På norsk side har hovedspørsmålene under forhandlingene vært avklart løpende mellom departementene og under forberedelsesmøter til hver enkelt forhandlingsrunde. Det har også vært redegjort for forhandlingene i møter med organisasjoner innen sivilt samfunn og i EFTAs konsultative komité.

2.2 Norges handel med Georgia

Det økonomiske samkvemmet mellom Norge og Georgia er beskjedent. Norges samlede handel med Georgia beløp seg til 83 millioner kroner i 2015. Norsk eksport utgjorde 77 millioner kroner i 2015. Norges viktigste eksportvarer til Georgia er sjømat og elektriske maskiner. Importen fra Georgia beløp seg i 2015 til 6 millioner kroner. De viktigste importvarene fra Georgia er klær og nøtter.

2.3 Forholdet mellom Norge og Georgia

Forbindelsene mellom Norge og Georgia har utviklet seg betydelig siden diplomatiske forbindelser ble opprettet i 1992. Særlig har kontaktene økt etter den såkalte «roserevolusjonen» i 2003 og påfølgende valg, som ble startpunktet for en ny, reformorientert og vestvendt kurs for landet. Georgia opprettet ambassade i Oslo i 2012. Norges ambassade med ansvar for Georgia gjennom sideakkreditering ligger i Baku.

En viktig del av de bilaterale forbindelsene er kontaktene som er vokst frem mellom et bredt spektrum av norske og georgiske aktører innenfor rammen av et norskstøttet prosjektsamarbeid. Georgia har i mange år vært fremhevet som en av Norges prioriterte partnere blant landene i Eurasia, også hva angår prosjektsamarbeid.

Norge har bidratt med finansiering av konkrete tiltak for å støtte reformarbeid. Det overord-

nede målet har vært å støtte opp om konsolideringen av demokrati, menneskerettigheter og rettsstat, samt å fremme bærekraftig økonomisk vekst. Støttens samlede omfang har fluktuert noe: Budsjettert nivå er i 2017 60 millioner kroner.

Spesifikke innsatsområder for prosjektstøtten har endret seg noe over tid, blant annet knyttet til utviklingen i landet. Et eksempel er humanitærhjelp til internt fordrevne etter konfliktene om utbryterområdene Abkhasia og Sør-Ossetia, en støtte som har kunnet trappes ned i takt med at landets egne myndigheter er blitt bedre i stand til selv å ta hånd om internflyktningene. I senere år har hovedprioriteringene for Norges prosjektstøtte vært godt styresett, demokrati og menneskerettigheter, energi (især forvaltning av vannkraftressurser) og energieffektivisering, samt fremme av integrasjon i europeisk handel og EU-samarbeid.

Foruten Flyktninghjelpens innsats for internflyktninger (2004–14) har en av de største satsningene innenfor Norges prosjektstøtte vært i justis-sektoren, hvor et norsk ekspertteam i Tbilisi i 2004–13 bistod med faglig rådgivning. Andre eksempler på områder hvor det gjennom mange år har pågått et samarbeid til støtte for Georgias reformer, er i forsvarssektoren, i utviklingen av landets lokaldemokrati, og i tilretteleggelse av undervisning for barn med særlige behov.

Georgiske myndigheter håper å se styrkede næringslivsforbindelser med Norge. De har signalisert interesse blant annet for reiselivsutvikling, sjømat og energi. Både vind- og vannkraft ses som sektorer med samarbeidspotensiale. Norske vannkraftinteresser er allerede engasjert i en stor vannkraftutbygging i Georgias sørvestlige hjørne. Parallelt er det etablert et faglig samarbeid mellom norske og georgiske myndigheter innenfor vannkraftsektoren. Som medeier i olje- og gassrørledninger gjennom Georgia var Statoil i mange år en betydelig investor. Øvrig norsk næringslivsnærvær i Georgia er meget begrenset. Det samme gjelder georgisk næringsliv i Norge.

Norske borgere har visumfrihet til Georgia for korttidsopphold. En visumfasiliteringsavtale mellom Norge og Georgia trådte i kraft i 2015. Fra 28. mars 2017 har georgiske borgere med biometriske pass visumfrihet til Schengen-området, inkludert Norge, for korttidsopphold.

2.4 Menneskerettighetssituasjonen i Georgia

Internasjonale indekser gjenspeiler at grunnleggende rettigheter og friheter respekteres i større grad i Georgia enn i de fleste andre land i Eurasia.

Indeksen «Frihet i verden» fra *Freedom House* for 2016 rangerer landet høyest blant statene i Eurasia. Det samme gjør årets pressefrihetsindeks fra Reportere uten grenser. Det eksisterer i dag en skjør, men reell mediefrihet i Georgia. Landet har et levende sivilsamfunn, og det er betydelig åpenhet for debatt og myndighetskritikk.

Samtidig består viktige utfordringer. Av fundamental betydning er utviklingen av en rettsstat. Det er behov for videre reformer i justissektoren, ikke minst for å skape et uavhengig rettsvesen. Likedan er det fortsatt utfordringer hva gjelder dårlige soningsforhold, politivold, samt manglende etterforskning av mishandling eller dødsfall i fengsler.

Vold mot kvinner i nære relasjoner har et urovekkende omfang. Samtidig er det klare tegn til at myndighetene nå tar problemet alvorlig.

Respekt for LHBT-personers og etniske og religiøse minoriteters rettigheter er en annen utfordring. Parlamentet vedtok i 2014 en ny antidiskrimineringslov, men det georgiske samfunnet er konservativt, og negative holdninger til minoriteter forblir utbredt. Så vel LHBT-personer som enkelte minoritetsgrupper har vært utsatt for vold, og det er reist kritikk for at politiettersøkning av hatkriminalitet ikke prioriteres.

I et regionalt perspektiv er det imidlertid hevet over tvil at situasjonen for menneskerettigheter og demokrati i de fleste henseender er bedre i Georgia enn i resten av Eurasia. Om dette vitner også den posisjon landet etter hvert har fått som regional base for menneskerettsarbeid knyttet til andre land i området.

2.5 Den økonomiske og politiske utviklingen i Georgia

Under skiftende regjeringer har Georgia gått videre med grunnleggende reformer. Landet søker nært samarbeid med vestlige partnere og tettest mulig tilknytning til europeiske og euroatlantiske institusjoner. En milepæl i så måte var assosierings- og frihandelsavtalen med EU som ble inngått i 2013. Den utgjør en forpliktende ramme for landets videre reformer innenfor en rekke sektorer.

Da Georgia gjenvant sin selvstendighet i 1991, var det som en av de fattigste sovjetrepublikkene. Nå som da står landbruket for en vesentlig del av sysselsettingen. Effektivisering av landbruket er et viktig mål for georgiske myndigheter. Her gjenstår mye. Landet har en meget lang historie som vinprodusent, og det knytter seg store forhåpninger til økt veksport.

Georgiske myndigheter søker å stimulere til en mer diversifisert økonomi og utenrikshandel. Tiltrekning av vestlige investorer og samarbeidspartnere ses som en vesentlig del av grunnlaget for disse ambisjonene. Det er derfor gjort mye for å skape attraktive rammebetingelser for utenlandske næringslivsaktører. På Verdensbankens *Ease of Doing Business*-rangering er Georgia i 2017 på 16. plass (av i alt 190 land), foran land som Tyskland og Irland.

Georgia har høstet internasjonal anerkjennelse for kampen mot korrupsjon, som inntil 2000-tallet gjennomsyret samfunnet og var en hemsko for landets utvikling. President Mikheil Saakjvili, valgt i 2004, tok i bruk drastiske virkemidler for å komme hverdagskorrupsjonen til livs. Enkelte av metodene kan i et rettsstatsperspektiv kritiseres, men resultatene uteble ikke. Det betyr ikke at korrupsjon nå er utryddet, men Georgia utmerker seg i dag med et markant lavere korrupsjonsnivå enn andre land i Eurasia, især hva angår korrupsjonsformer som tidligere var en del av den jevne georgiers hverdag. På *Transparency International*s korrupsjonspersepsjonsindeks for 2016 er Georgia rangert på 44. plass av 168. (Neste land fra Eurasia i rangeringen er Hviterussland på 79. plass.)

Georgia er fortsatt et fattig land. For 2016 anslås et kjøpekraftsjustert BNP per capita på USD 10 100, som plasserer Georgia på nivå med Kosovo. I FNs utviklingsprogramms indeks for menneskelig utvikling (*Human Development Index*) for 2016 ligger Georgia på 70. plass av 188 stater.

En viktig naturressurs som hittil i begrenset grad har vært utnyttet, er landets betydelige vannkraftpotensial. Det er i senere år satset stort på utvikling av denne sektoren, ikke minst ved å tiltrekke utenlandske interessenter. En bedre utnyttelse av landets vannkraftpotensial er viktig ikke bare for å bli mindre avhengig av importert energi, men også som kilde til eksportinntekter.

Også når det gjelder politisk utvikling, skiller Georgia seg ut fra de fleste andre land i Eurasia med et reelt flerpartisystem, en livskraftig opposisjon og et levende politisk ordskifte. Gjennom årene har landets president- og parlamentsvalg fått stadig bedre attest av internasjonale observatører. Georgia er et av svært få land i regionen som har opplevd maktskifte gjennom demokratiske valg (2012/13).

Innenrikspolitikken preges av sterk konfrontasjon mellom regjering og opposisjon. Om landets hovedkurs hersker imidlertid bred enighet: Videføring av reformpolitikken og tettest mulig til-

knytning til vestlig samarbeid, med medlemskap i EU og NATO som mål. Denne linjen har stor oppslutning også i befolkningen. Grupperinger som foretrekker en mer østvendt orientering, har marginal oppslutning.

Konflikten med Russland om utbryterområdene Abkhasia og Sør-Ossetia forblir uløst. Etter krigen i 2008 anerkjente Russland de to områdene som selvstendige stater. Russland har begge steder fortsatt å bygge ut sitt militære nærvær, har befestet «grensene» mellom disse områdene og resten av Georgia, og har inngått avtaler med de to områdene om vidtgående integrasjon i russiske myndighetsstrukturer. Georgiske myndigheter ser dette som en trinnvis anneksjon. Uten å gå på akkord med grunnleggende prinsipper tilstreber Georgias nåværende ledelse likevel en normalisering av forholdet til Russland. På det økonomiske området har dette et stykke på vei lyktes. Som det internasjonale samfunn for øvrig støtter Norge Georgias suverenitet og territoriale integritet og tar avstand fra Russlands rolle i konflikten om utbryterområdene.

Assosierings- og frihandelsavtalen med EU innebærer ikke et løfte om medlemskap, men vil knytte Georgia tett til EU. Avtalen vil også innebære tilpasning til europeiske standarder og regelverk av betydning for handel og økonomisk integrasjon. Georgia er fra før en engasjert deltager i EUs østlige partnerskap (*Eastern Partnership*).

Likeledes arbeider Georgia målbevisst for å styrke samarbeidet med NATO. Alliansens toppmøte i 2008 fastslo at Georgia og Ukraina i fremtiden vil bli NATO-medlemmer, men uten at tidshorisont eller forutsetninger ble presisert. Hittil har det ikke vært konsensus i NATO om å innvilge Georgia en handlingsplan for medlemskap (*Membership Action Plan*), men samarbeidet er i årenes løp styrket med nye tiltak og strukturer. Norge har bidratt med personell til NATOs liaisonkontor i Tbilisi og til et nyopprettet regionalt opplæringscenter, og har dessuten påtatt seg rollen som ledernasjon for et NATO-fond for dette senteret.

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

EFTA fikk gjennomslag for sentrale krav i forhandlingene og frihandelsavtalen ble ferdigstilt med et godt resultat på alle forhandlingsområder.

3.2 Avtalens fortale

I avtalens fortale stadfester partene blant annet sine forpliktelser til prinsipper om demokrati, rettsstaten, menneskerettigheter og fundamentale friheter i samsvar med FN-pakten og FNs menneskerettighetserklæring, arbeidstakerrettigheter, herunder prinsippene i relevante ILO-konvensjoner som partene er part i, næringslivets samfunnsansvar, bærekraftig utvikling og anti-korrupsjon.

3.3 Industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter

Frihandelsavtalens bestemmelser knyttet til handel med industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter, er nedfelt i kapittel 2. EFTA-statene og Georgia har forpliktet seg til å eliminere tollsatser for alle industrivarer, inkludert fisk og marine produkter, fra avtalens ikrafttredelse.

Avtalen innebærer et forbud mot både eksportavgifter og kvantitative restriksjoner. For tekniske handelshindre inneholder avtalen plussselementer i forhold til WTO blant annet ved at partene forplikter seg til å holde tekniske konsultasjoner innen 40 dager dersom en part anser en annen part å handle i strid med WTO-avtalen.

For utjevningstiltak og antidumpingtiltak er det innført tilleggselementer til WTO-regelverket i form av notifikasjonskrav og konsultasjoner. For antidumping er det i tillegg disiplinert som innebærer at antidumpingtiltak må avsluttes etter maksimalt fem år, og at det ikke kan iverksettes nye undersøkelser for dette produktet før tidligst ett år etter at enten tiltak er avsluttet eller en beslutning om å enten ikke iverksette tiltak er fattet. For beskyttelsestiltak forplikter partene seg til å ekskludere import fra en annen part dersom denne importen ikke er del i skaden. Videre inneholder avtalen bestemmelser om beskyttelsestiltak som kan tas i en overgangsperiode dersom avtalen medfører en stor økning i importen fra en avtalepart at innenlandsk industri blir skadelidende.

3.4 Landbruksvarer

Bestemmelsene knyttet til handel med landbruksvarer fremgår av kapittel 3. EFTA-statene og Georgia gir hverandre tollkonsesjoner for landbruksvarer i henhold til varelistene i vedlegg VI. For bearbejdede landbruksvarer gir Norge Georgia de samme tollkonsesjonene som er gitt EU, noe som innebærer konsesjoner for blant annet

yoghurt, kaffe, te, sukkervarer, sjokolade og bakervarer. Georgia har gitt Norge tollkonsesjoner på blant annet sukkervarer, sjokolade, bakervarer, supper, drikkevarer og tilberedte næringsmidler. Norge viderefører dagens system med prisutjevning for bearbeidede landbruksvarer overfor Georgia.

Når det gjelder ubearbeide landbruksvarer får Georgia bedre markedsadgang til Norge for blomster, grønnsaker, frukt, krydder, vegetabiliske oljer, frø, fruktjuice, vin og tobakk. Norges eksport for ubearbeidede landbruksvarer til Georgia er tilnærmet null. Norge har imidlertid fått forbedret markedsadgang for blant annet kjøtt, ost, grønnsaker, frukt, oljer, vann og alkoholholdige produkter.

Ved avtalens ikrafttredelse opphører GSP-ordningen Norge har med Georgia. Georgia får imidlertid bedre adgang for landbruksvarer gjennom avtalen enn de har i GSP-ordningen (Generalized System of Preferences).

3.5 Veterinære og plantesanitære tiltak (SPS)

Kapittel 4 om SPS inneholder regler som ivaretar hensynet til en åpen og forutsigbar prosess ved importkontroll av produkter av dyr og planter. Kapitlet stiller krav om grundige risikovurdering og vitenskapelige begrunnelser som grunnlag for vedtak. I tillegg sikres klagerett. Fra norsk side har det særlig vært lagt vekt på virkemidler som kan forhindre forringelse av lett bederlige varer – regler som i særlig grad vil berøre handelen med fersk sjømat.

Partene er enige om å legge eksportørlandets system for matkontroll til grunn, med systemkontroll som vurderingsmetode. Dersom det er behov for å gjennomføre inspeksjoner av anlegg skal dette begrunnes.

SPS-kapitlet med Georgia er basert på EFTAs nye modellkapittel for SPS som tar utgangspunkt i de konkrete problemstillinger norsk fisk har opplevd på enkelte utenlandske markeder.

3.6 Opprinnelsesregler og handelsfasilitering

Frihandelsavtalens bestemmelser om opprinnelsesregler og tilhørende administrativt samarbeid er nedfelt i avtalens artikkel 2.2. Opprinnelsesreglene går ut på at det settes bestemte krav for at varene skal regnes som å ha opprinnelse i en av EFTA-statene eller Georgia, slik at varer uten tilknytning til frihandelsavtalens parter ikke får fordeler av de tollreduksjoner som frihandelsavtalen

gir. Opprinnelsesreglene presiserer de krav til produksjon og bruk av innsatsmaterialer fra land som ikke er en del av frihandelsområdet. Opprinnelsesreglene i denne avtalen skal reguleres av Konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet (PEM-konvensjonen). Dette innebærer at det er mulig å bruke innsatsfaktorer fra flere land uten å miste preferansene som gis i avtalen.

Frihandelsavtalens bestemmelser om handelsfasilitering er nedfelt i avtalens artikkel 2.10. Bestemmelsene er bygget på WTO-avtalen om handelsfasilitering med de tilpassinger som følger av EFTA-landenes ønske om å gjøre flere av WTO-avtalens utviklingsklausuler bindende i handelen mellom EFTA og Georgia.

3.7 Tjenester

Avtalens kapittel om handel med tjenester bygger på de samme hovedprinsipper og struktur som i WTOs avtale om handel med tjenester (GATS). Partene forplikter seg til å gi hverandre minst like gode vilkår som andre handelspartnere. Unntak gjelder der bedre behandling følger av andre frihandelsavtaleforpliktelser som partene har påtatt seg, eksempelvis EØS for Norges del, og der partene har ført inn eksplisitte unntak. Partene påtar seg videre forpliktelser om likebehandling sammenlignet med egne tjenesteytere på de sektorer som de fører inn i sine respektive bindingslister.

Generelt innebærer avtalen like fordelaktige betingelser som EU har i sin assosieringsavtale med Georgia. Dette var en viktig målsetting i forhandlingene, for å sikre at norske bedrifter ikke skal møte ulemper i det georgiske markedet sammenlignet med konkurrenter fra EU-land. Frihandelsavtalen sikrer like gode og ikke-diskriminerende betingelser for norsk eksport av prioriterte eksportsektorer som sjøtransport, telekommunikasjon, ingeniørtjenester, sjøforsikring og energi-relaterte tjenester.

3.8 Etableringer (investeringer)

Formålet med kapittel 6 om etableringer (dvs. investeringer) er å oppnå vesentlig samme regulering for investeringer i varesektoren som for investeringer i tjenestesektoren. Kapitlet fokuserer på markedsadgang og er basert på leveringsmåte 3 i GATS. Kapitlet gjelder bare for investeringer som ikke er dekket av frihandelsavtalens kapittel 5 om handel med tjenester.

EFTA-statene og Georgia garanterer hverandre nasjonal behandling for investeringer, med

de forbehold som er tatt inn i reservasjonslistene. Georgia har tatt reservasjoner knyttet til fiskeri, jordbruk og energi. Norge har enkelte bestemmelser om bostedskrav knyttet til ledelsen i aksjeselskap og allmennaksjeselskap, og om nasjonalitetskrav ved oppkjøp av fiskefartøyer mv. Det er videre gjort unntak for norske lover og tiltak som har til formål å beskytte og fremme språklig og kulturelt mangfold og politikk knyttet til kulturområdet og det audiovisuelle området, med sikte på å ivareta handlefriheten på kultur- og medieområdet. Videre er det gjort et bredt unntak for skatt og kraft- og energisektorene. Det presiseres også at reparasjon av utstyr knyttet til transportmidler er unntatt da det behandles under tjenestekapitlet.

Kapitlet forplikter partene til å tillate personer fra den andre parten, og nøkkelpersonell ansatt av en person fra den andre parten og deres ektefelle og barn, tilgang til og midlertidig opphold i sitt territorium innenfor rammen av sine lover og reguleringer.

Kapitlet slår også fast at partene kan opprettholde og innføre ny regulering som er i overensstemmelse med kapitlet og som er i det offentlige interesse (herunder helse, miljø, sikkerhet). En part skal ikke senke, eller tilby seg å senke, standardene i slik regulering for å tiltrekke seg investeringer.

Videre skal partene publisere eller gjøre offentlig tilgjengelig lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak med generell anvendelse samt gjeldende avtaler mellom partene, som berører forhold som omfattes av kapitlet. Samtidig gjøres det forbehold for fortrolig informasjon og visse andre typer opplysninger.

Det fastslås at en part i utgangspunktet ikke skal anvende restriksjoner på løpende transaksjoner og kapitalbevegelser relatert til kommersiell tilstedeværelse som reguleres av kapitlet.

3.9 Immaterialrett

Frihandelsavtalens bestemmelser om immaterialrettigheter er nedfelt i avtalens kapittel 7, og reguleres av avtalens vedlegg XV og de konvensjoner som det er vist til i vedlegget. Bestemmelsene i artikkel 7 sikrer ikke-diskriminerende vilkår for beskyttelse av immaterialrettigheter. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling, med slike unntak som WTO TRIPS-avtalen (Avtale om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter) åpner for. Bestemmelsene i avtalens vedlegg XV fastsetter det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterialrettigheter.

Forhandlingene om immaterialrettigheter skal sikre effektivt vern av norske aktørers rettigheter til åndsverk, patent, varemerke, design og lignende. Georgia har et moderne lovverk på dette området. Forhandlingsresultatet innebærer en bedre beskyttelse for immaterialrettigheter enn det som følger av TRIPS-avtalen på flere områder, og gjenspeiler i hovedsak EFTAs modelltekst. Når det gjelder patenter, likestilles import med lokal fremstilling som utnyttelse av patent. Bestemmelsen om patenter i vedlegget artikkel 5 bygger Den europeiske patentkonvensjonen (EPC). EFTAs modelltekst er lagt til grunn for avtalens bestemmelser om supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler og plantefarmasøytiske produkter (SPC), og hjemler adgang til en ytterligere forlengelse av vernets lengde for legemidler som er prøvd ut til pediatrik bruk. Når det gjelder beskyttelse av fortrolig informasjon (testdata) i søknader om markedsføringstillatelse for legemidler og plantevernmidler, inneholder vedlegget i artikkel 6 en bestemmelse som gir 6 års beskyttelse for testdata knyttet til legemidler og ti års beskyttelse for testdata knyttet til plantevernmidler. Beskyttelsen går ut på at andre ikke kan vise til slike testdata før beskyttelsestiden er utløpt. Vernetiden for design er i henhold til vedlegget artikkel 7 angitt til minimum 25 år totalt, med mulighet for kortere vernetid for reservedeler.

Like viktig som et godt materielt vern for immaterielle rettigheter er å sikre effektiv håndheving av rettighetene. Avtalen inneholder derfor flere bestemmelser om håndheving, blant annet bestemmelser i artikkel 12 om grensekontroll for å holde tilbake fra import eller eksport varer som innebærer et inngrep i en immaterialrettighet. I vedlegget artikkel 19 er det inntatt en egen bestemmelse om utvidet samarbeid mellom partene på immaterialrettsområdet.

3.10 Offentlige anskaffelser

Frihandelsavtalens bestemmelser om offentlige anskaffelser er inntatt i avtalens kapittel 8 og vedlegg XVI. Kapitlet er basert på den reviderte WTO-avtalen om offentlige innkjøp som trådte i kraft 6. april 2014. EFTA-statene er tilsluttet denne avtalen, mens Georgia ikke er medlem. Dette innebærer at Georgia ikke hadde noen bindende forpliktelser på offentlige anskaffelser overfor EFTA-statene før denne frihandelsavtalen.

Avtalen innebærer at EFTA-statene gir Georgia tilsvarende vilkår som EFTA-statene har i WTO-avtalen om offentlige innkjøp, mens Georgia gir et parallelt forpliktelsesnivå til EFTA-statene,

både med hensyn til hvilke oppdragsgivere som er omfattet, terskelverdier og unntak. Avtalen gir garantier om åpenhet og reell konkurranse for offentlige anbudskonkurranser.

3.11 Konkurransen

Frihandelsavtalens bestemmelser om konkurranse er nedfelt i avtalens kapittel 9. I tråd med vanlig EFTA-modell inneholder kapitlet beskrivelse av hva slags adferd som regnes for å være konkurransebegrensende, i tillegg til samarbeids- og konsultasjonsmekanismer. Georgia aksepterte ikke konsultasjonsordninger med adgang til å iverksette ensidige tiltak i EFTAs opprinnelige forslag, men godtok forslaget om at partene kunne kreve konsultasjoner i Den blandede komité.

3.12 Handel og bærekraftig utvikling

Kapittel 10 omhandler handel og bærekraftig utvikling hvor det kun er foretatt mindre justeringer sammenlignet med EFTAs modellkapittel. Kapitlet bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

I tråd med modellkapitlet, inneholder kapitlet blant annet bestemmelser om bærekraftig forvaltning av skog, håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning og internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler. Videre bekrefter partene sine forpliktelser under miljøavtaler og i ILOs erklæringer og kjernekonvensjoner. Kapitlet inneholder informasjon om kontaktpunkter og har en egen konsultasjonsmekanisme. Det gis også anledning til at relevante spørsmål som ikke blir løst gjennom disse prosedyrene kan tas videre til konsultasjoner og megling under avtalens ordinære tvisteløsningsmekanisme.

3.13 Institusjonelle bestemmelser

Avtalens institusjonelle bestemmelser er nedfelt i avtalens kapittel 11. Det opprettes en blandet komité som blant annet skal administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen.

Den blandede komité skal bestå av representanter fra hver av EFTA-statene og fra Georgia. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år.

En av komiteens viktigste funksjoner er å treffe beslutninger om eventuelle endringer i avtalens vedlegg. Slike endringer vil normalt være av teknisk art, for eksempel som følge av endringer i det WTO-regelverket som avtalen bygger på.

Komiteen skal også vurdere om det er behov for å utvide avtalen og kan anbefale at det skal innledes forhandlinger på områder som ikke er dekket av avtalen, eller som komiteen er enig om å videreutvikle.

Den blandede komité er konsultasjonsorgan i handelstvister under avtalen. Hittil har det ikke vært handelstvister under en EFTA-frihandelsavtale.

3.14 Tvisteløsning

Avtalen inneholder bestemmelser om løsning av tvister om partenes rettigheter og forpliktelser etter avtalen. Disse er nedfelt i avtalens kapittel 12. Etter at tvistepartene har avholdt konsultasjoner er det åpnet for adgang til voldgift. Dersom den tapende part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse innen en nærmere angitt tidsfrist, er det gitt adgang til mottiltak.

3.15 Avsluttende bestemmelser

Avtalens avsluttende bestemmelser regulerer endringer i avtalen, tiltredelser til avtalen, oppsigelse og opphør, avtalens ikrafttredelse samt depositar for avtalen.

4 Nærmere om de enkelte bestemmelsene i frihandelsavtalen

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia består av 13 kapitler og 16 vedlegg (I-XVI). Vedleggene utgjør en integrert del av frihandelsavtalen.

4.1 Innledende bestemmelser

Avtalens fortale redegjør for hvem som er partene i avtalen og de forhold partene legger vekt på i gjennomføringen av frihandelsavtalen. EFTA-statene og Georgia ønsker å styrke båndene seg imellom ved å etablere tette og varige forbindelser mellom partene. Videre stadfester partene sin hensikt om å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine rettigheter og forpliktelser under avtaleverket i Verdens handelsorganisasjon (WTO). Fortalen vektlegger betydningen av demokrati, rettstat, menneskerettigheter, bærekraftig utvikling (herunder miljø og arbeidstakerrettigheter), bedrifters samfunnsansvar, åpenhet, god offentlig styring og arbeid mot korrupsjon. Både når det gjelder arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter

og bedrifters samfunnsansvar vises det til partenes internasjonale forpliktelser på disse områdene.

4.2 Generelle bestemmelser

4.2.1 *Artikkel 1.1 om formålene med frihandelsavtalen*

Artikkel 1.1 fastslår at partene til frihandelsavtalen oppretter et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtalen, og basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier, respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med siktemål om å bidra til velstand og en bærekraftig utvikling. Videre fastslås det at formålene med frihandelsavtalen er å liberalisere handel med varer og tjenester, øke investeringsmulighetene, forhindre og redusere handelsbarrierer, fremme konkurranse, oppnå videre gjensidig liberalisering av markedet for offentlige anskaffelser, sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterielle rettigheter i tråd med internasjonale standarder, utvikle internasjonal handel i tråd med målet om bærekraftig utvikling og bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

4.2.2 *Artikkel 1.2 om geografisk virkeområde*

Artikkel 1.2 fastslår avtalens geografiske virkeområde. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak for handel med varer.

4.2.3 *Artikkel 1.3 om handelssamkvem og økonomisk samkvem regulert av denne avtale*

Artikkel 1.3 fastslår at avtalen gjelder handel og økonomiske forhold mellom de enkelte EFTA-statene på den ene siden og Georgia på den andre, men ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein i saker som er omfattet av traktaten av 29. mars 1923, som etablerer en tollunion mellom disse to statene.

4.2.4 *Artikkel 1.4 om forholdet til andre internasjonale avtaler*

Artikkel 1.4 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen og øvrige avtaler forhandlet under WTO, og andre internasjonale avtaler som partene er part i. Dersom en av partene mener at opprettholdelsen eller opprettelsen

av en tollunion, frihandelsområde, grensehandelsordning eller annen preferensiell avtale endrer handelsregimet som følger av frihandelsavtalen, kan denne parten be om konsultasjoner.

4.2.5 *Artikkel 1.5 om oppfyllelse av forpliktelser*

Artikkel 1.5 fastslår partenes plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å oppfylle avtalens forpliktelser, og fastslår partenes plikt til å sikre at sine respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av delegert offentlig myndighet, overholder avtalens forpliktelser.

4.2.6 *Artikkel 1.6 om åpenhet*

Artikkel 1.6 omhandler åpenhet, og viser til at partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak som får generell anvendelse og partenes internasjonale avtaler som kan påvirke anvendelsen av denne avtalen. Partene forplikter seg også til omgående å besvare spørsmål og ved forespørsel utlevere informasjon vedrørende forannevnte, med forbehold om informasjon som er fortrolig under partenes nasjonale lovverk.

4.3 Handel med varer

4.3.1 *Artikkel 2.1 om vareomfang*

Artikkel 2.1 viser til at kapitlet dekker handel med industrivarer inkludert fisk, som beskrevet i vedlegg I.

4.3.2 *Artikkel 2.2 om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid*

Artikkel 2.2 viser til at bestemmelser om opprinnelsesregler reguleres i vedlegg II. I dette vedlegget fastslås det at opprinnelsesreglene skal reguleres av Konvensjonen om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet.

4.3.3 *Artikkel 2.3 om toll*

Artikkel 2.3 omhandler eliminering av tollsatser. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere all toll for opprinnelsesvarer som er dekket av art. 2.1. Videre skal ingen av partene kunne introdusere nye tollsatser overfor hverandre.

4.3.4 *Artikkel 2.4 om eksportavgift*

Artikkel 2.4 omhandler eliminering av eksportavgifter. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere alle eksportavgifter. Videre skal partene ikke introdusere nye eksportavgifter overfor hverandre.

4.3.5 *Artikkel 2.5 om tollverdi*

Artikkel 2.5 fastslår at artikkel VII i GATT 1994 og første del av avtalen om gjennomføring av artikkel VII i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.6 *Artikkel 2.6 om kvantitative restriksjoner*

Artikkel 2.6 fastslår at første ledd av artikkel XI i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer. Dette innebærer at partene forplikter seg til å eliminere kvantitative restriksjoner.

4.3.7 *Artikkel 2.7 om gebyrer og formaliteter*

Artikkel 2.7 fastslår at artikkel VIII i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.8 *Artikkel 2.8 om intern beskatning*

Artikkel 2.8 fastslår at artikkel III i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.9 *Artikkel 2.9 om tekniske handelshindringer*

Artikkel 2.9 fastslår at WTOs avtale om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) innlemmes i og gjøres til en del av denne avtalen, med de nødvendige endringer. Videre skal partene utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling om tekniske handelshindre, og artikkelen fastslår partenes plikt til å konsultere når en part anser at en annen part har innført eller vurderer et tiltak som ikke er i tråd med TBT-avtalen. Partene skal informere hverandre på forhånd dersom betydelige endringer i behandlingen gitt til EU på TBT-området er forestående. Forutsatt at hver av partene har blitt enige med EU om tilsvarende behandling på området tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderinger, skal partene bli enige om å gi denne behandlingen til hverandre. Partene skal også på andre områder, på forespørsel fra en av

partene, vurdere å gi den andre part lignende behandling som den som er gitt produkter fra EU.

4.3.10 *Artikkel 2.10 om handelsfasilitering*

Artikkel 2.10 fastslår at partene, med formål om å legge til rette for handel, skal forenkle prosedyrene for handel i varer og tjenester så langt det er mulig, og fremme multilateralt samarbeid mellom partene om handelsfasilitering, både under avtalen og ellers. Artikkelen viser ellers til ytterligere regler om handelsfasilitering i avtalens vedlegg III.

4.3.11 *Artikkel 2.11 om underkomité for handel med varer*

Artikkel 2.11 fastslår at det opprettes en underkomité for handel med varer, med et mandat som følger av vedlegg IV.

4.3.12 *Artikkel 2.12 om statlige handelsforetak*

Artikkel 2.12 stadfester at artikkel XVII i GATT 1994 og av avtalen om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.13 *Artikkel 2.13 om subsidier og utjevningstiltak*

Artikkel 2.13 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser relatert til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak. Før en part iverksetter undersøkelser for å fastslå eksistensen, graden og effekten av påståtte subsidier i en annen part, skal den parten som vurderer iverksettelse av en undersøkelse, skriftlig underrette den parten som kan bli gjenstand for undersøkelse, samt sette av 45 dager for å kunne avholde konsultasjoner med sikte på å finne en omforent løsning.

4.3.14 *Artikkel 2.14 om antidumping*

Artikkel 2.14 fastslår at partene skal tilstrebe å ikke iverksette antidumpingprosedyrer i henhold til artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping mot hverandre. Dersom antidumpingprosedyrer igangsettes gir bestemmelsen enkelte begrensninger som innebærer notifikationsplikt før igangsetting av undersøkelse, forhåndskonsultasjoner innenfor en 60 dagers periode, forbud mot å innføre et nytt tiltak mot samme

land og vare før det er gått ett år, automatisk opphør av tiltak etter fem år, og plikt til å anvende kun den antidumpingavgift som er nødvendig for å hindre skade.

4.3.15 *Artikkel 2.15 om globale beskyttelsestiltak*

Artikkel 2.15 stadfester at globale beskyttelsestiltak mellom partene skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Import fra en eller flere av partene skal unntas globale beskyttelsestiltak dersom denne importen ikke forårsaker alvorlig skade eller trussel om dette.

4.3.16 *Artikkel 2.16 om beskyttelsestiltak i en overgangsperiode*

Artikkel 2.16 fastslår at en part kan iverksette beskyttelsestiltak hvis partens industri i en overgangsperiode på fem år fra avtalens ikrafttredelse, blir eller kan bli sterkt skadelidende som et resultat av reduserte eller eliminerte tollsatser som følge av avtalen. Slike beskyttelsestiltak kan kun iverksettes på bakgrunn av en undersøkelse gjennomført i tråd med WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Beskyttelsestiltak kan bestå i å øke tollsatsen for det gjeldende produktet. En part som ønsker å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak under denne artikkelen må øyeblikkelig underrette de andre partene.

I utgangspunktet kan ikke bilaterale beskyttelsestiltak opprettholdes lenger enn ett år. I unntakstilfeller kan tiltaket forlenges med to år, men da forutsatt kompensasjon av den part som tiltaket rammer. Det er ikke anledning til å anvende tiltak mot et produkt som tidligere har vært gjenstand for tiltak. Midlertidige beskyttelsestiltak kan iverksettes i kritiske situasjoner. Ethvert midlertidig beskyttelsestiltak skal avsluttes innen 200 dager.

4.3.17 *Artikkel 2.17 om generelle unntak*

Artikkel 2.17 fastslår at artikkel XX i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.18 *Artikkel 2.18 om sikkerhetsunntak*

Artikkel 2.18 fastslår artikkel XXI i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

4.3.19 *Artikkel 2.18 om betalingsbalansen*

Artikkel 2.19 fastslår at dersom en part har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen eller det er umiddelbar fare for at slike vanskeligheter skal oppstå, tillates det at denne under noen forutsetninger og i tråd med vilkårene i GATT 1994 og WTO-overenskomsten om betalingsbalansene i GATT 1994, iverksetter begrensende tiltak med hensyn til kapitalflyt. Parten som dette gjelder, skal informere de andre partene om dette umiddelbart.

4.4 **Handel med landbruksprodukter**

4.4.1 *Artikkel 3.1 om vareomfang*

Artikkel 3.1 stadfester at kapitlet omhandler handel med landbruksprodukter og viser til at produktdekningen tilsvarer alle produkter som ikke er listet i vedlegg I.

4.4.2 *Artikkel 3.2 om tollkonsesjoner*

Artikkel 3.2 viser til at partenes tollkonsesjoner overfor hverandre for landbruksprodukter er beskrevet i vedlegg V til VII.

4.4.3 *Artikkel 3.3 om andre bestemmelser*

Artikkel 3.3 stadfester at artikkelene fra avtalens kapittel 2 om opprinnelsesregler, eksportavgifter, beregning av tollverdi, kvantitative restriksjoner, gebyrer og formaliteter, intern beskatning, tekniske handelshindringer, handelsfasiliteter, statlige handelsforetak, antidumping, globale beskyttelsestiltak, overgangsbeskyttelsestiltak, generelle unntak, sikkerhetsunntak og betalingsbalanse gjøres gjeldende for kapitlet, med de nødvendige endringer.

4.4.4 *Artikkel 3.4 om dialog*

Artikkel 3.4 fastslår at partene skal undersøke eventuelle vanskeligheter som oppstår i handelen med landbruksvarer og skal tilstrebe å finne løsninger gjennom dialog og konsultasjoner.

4.4.5 *Artikkel 3.5 om videre liberalisering*

Artikkel 3.5 inneholder en klausul hvor partene påtar seg, innenfor deres respektive landbrukspolitikk, å søke å oppnå ytterligere tollreduksjoner for handelen med landbruksvarer.

4.5 Veterinære og plantesanitære tiltak

4.5.1 *Artikkel 4.1 om formål*

Artikkel 4.1 fastslår at formålet med kapitlet er å styrke samarbeidet på området veterinære og plantesanitære tiltak (SPS) ved å legge til rette for problemløsning gjennom utveksling av informasjon og økt gjensidig forståelse av hverandres SPS-regelverk.

4.5.2 *Artikkel 4.2 om omfang*

Artikkel 4.2 fastslår at kapitlet gjelder SPS-tiltak som berører handelen mellom partene.

4.5.3 *Artikkel 4.3 om SPS-avtalen*

Artikkel 4.3 fastslår at når ikke annet fremgår gjelder WTOs SPS-avtale, som innlemmes i og gjøres til en del av denne avtalen, med de nødvendige endringer.

4.5.4 *Artikkel 4.4 om internasjonale standarder*

Artikkel 4.4 angir definisjonen for begrepet "internasjonale standarder".

4.5.5 *Artikkel 4.5 om inspeksjoner, sertifiserings-systemer og systemkontroller*

Artikkel 4.5 fastslår at partenes inspeksjon av hverandres SPS-kontrollsystemer skal skje på grunnlag av internasjonale standarder. Resultatet av inspeksjonen skal fremlegges i en rapport senest 60 dager etter inspeksjonen. Kommentarer fra den inspiserte part til resultatet mottatt innen 45 etterfølgende dager, skal inkluderes i rapporten.

4.5.6 *Artikkel 4.6 om sertifikater*

Artikkel 4.6 fastslår at partene skal samarbeide for å minimere antall SPS-sertifikater så langt det er mulig. Ved krav til SPS-sertifikater skal disse følge internasjonale standarder. Artikkelen angir nærmere vilkår for innføring og endring av SPS-sertifikatkrav.

4.5.7 *Artikkel 4.7 om samarbeid*

Artikkel 4.7 fastslår at partene skal styrke samarbeidet på SPS-området gjennom bestemte typer institusjonelt samarbeid, plikt til å utveksle bestemte typer informasjon, blant annet ved innføring av nye SPS-tiltak.

4.5.8 *Artikkel 4.8 om importkontroll*

Artikkel 4.8 fastslår at partenes kontroll av varer importert fra en part skal være effektiv, ikke-diskriminerende og risikobasert. Artikkelen fastslår videre hvilke krav som stilles til personell som gjennomfører importkontrollen, hvordan kontrollerte varer håndteres, og til hvordan eksportlandet skal orienteres dersom varer holdes tilbake. Ved tilbakeholdelse av varer skal eksportlandet straks orienteres skriftlig om grunnlaget for tilbakeholdelsen, inkludert det vitenskapelige grunnlaget, og det skal gis mulighet for å anke avgjørelsen.

4.5.9 *Artikkel 4.9 om konsultasjoner*

Artikkel 4.9 fastslår partenes plikt til å konsultere om SPS-tiltak innført av en part som en annen part mener innvirker på handelen mellom partene. Konsultasjonene skal gjennomføres innen 30 dager og tidligere hvis varens holdbarhet tilsier det.

4.5.10 *Artikkel 4.10 om likebehandling*

Artikkel 4.10 fastslår at partene, på forespørsel, skal bli enige om å gi hverandre lik behandling som den behandling hver avtalepart gir til EU på det veterinære og plantesanitære området.

4.5.11 *Artikkel 4.11 om kontaktpunkter*

Artikkel 4.11 fastslår at partene skal utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon om SPS-relaterte spørsmål.

4.6 Handel med tjenester

4.6.1 *Artikkel 5.1 om virkeområde*

Artikkel 5.1 fastslår at kapitlet gjelder partenes tiltak som påvirker handel med tjenester. Artikkelen definerer at parter i dette kapitlet inkluderer sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av myndighet delegert til dem av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter. Artikkelen fastslår videre at kapitlet ikke skaper forpliktelser for partene med hensyn til lufttransporttjenester utover hva som følger av avsnitt 3 i GATS-vedlegget om lufttransporttjenester, samt at definisjoner i avsnitt 6 i GATS-vedlegget innlemmes i og gjøres til en del avtalen.

Artikkelen slår videre fast at artiklene om bestevilkårsbehandling, markedsadgang og nasjonal behandling ikke får virkning for lovgivning som regulerer det offentlige kjøp av tjenester som ikke benyttes i kommersiell virksomhet.

4.6.2 *Artikkel 5.2 om innlemming av GATS-bestemmelser*

Artikkel 5.2 spesifiserer hvordan visse begreper i WTOs Generalavtale om handel med tjenester (GATS) skal forstås i avtalen hvor GATS-bestemmelser innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.3 *Artikkel 5.3 om definisjoner*

Artikkel 5.3 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

4.6.4 *Artikkel 5.4 om bestevilkårsbehandling*

Artikkel 5.4 forplikter partene, med unntak gitt i listen over unntak fra bestevilkårsbehandling (MFN) i vedlegg IX, til å gi hverandres tjenester og tjenestetilbydere minst like gode vilkår som gis tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere fra land som ikke er part i avtalen. Dette gjelder ikke vilkår gitt av en part på grunnlag av andre avtaler som er rapportert under GATS artikkel V (økonomisk integrasjon) eller artikkel V *bis* (arbeidsmarkedsintegrasjonsavtaler). Men ved inngåelse av en ny slik avtale med en tredjepart, skal den part som har inngått slik ny avtale på oppfordring gi den andre part anledning til å forhandle om å inkorporere tilsvarende forpliktelser i frihandelsavtalen. Artikkelen fastslår videre at partenes plikter og rettigheter når det gjelder fordeler som gis til naboland, reguleres av avsnitt 3 av artikkel II i GATS, og innlemmes og gjør denne til en del av kapitlet.

4.6.5 *Artikkel 5.5 om markedsadgang*

Artikkel 5.5 fastslår at GATS artikkel XVI innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.6 *Artikkel 5.6 om nasjonal behandling*

Artikkel 5.6 fastslår at GATS artikkel XVII innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.7 *Artikkel 5.7 om tilleggsforpliktelser*

Artikkel 5.7 fastslår at GATS artikkel XVIII innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.8 *Artikkel 5.8 om myndighetstiltak*

Artikkel 5.8 fastslår at myndighetstiltak som påvirker handel med tjenester skal forvaltes på en rimelig, objektiv og upartisk måte. Artikkelen pålegger partene at kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisenskrav skal være basert på objektive og transparente kriterier.

4.6.9 *Artikkel 5.9 om godkjenning av kvalifikasjoner*

Artikkel 5.9 forplikter parter som gjennom avtale eller på eget initiativ innrømmer godkjenning av utdanning, krav eller kvalifikasjoner med stater som ikke er part i avtalen, å gi partene til frihandelsavtalen anledning til å forhandle tilsvarende ordninger. Enhver slik avtale eller godkjenning skal være i samsvar med WTO-avtalen, derunder GATS artikkel VII avsnitt 3.

4.6.10 *Artikkel 5.10 om personbevegelser i forbindelse med tjenesteyting*

Artikkel 5.10 gjelder tiltak for personer som er en av partenes tjenestetilbydere og personer som er ansatt hos en tjenestetilbyder for å kunne tilby tjenesten. Artikkelen slår fast at personer som er omfattet av spesifikke forpliktelser skal gis adgang til å tilby tjenester i henhold til disse forpliktelsene. Artikkelen slår videre fast at kapitlet ikke gjelder tiltak angående personers adgang til å søke arbeid eller statsborgerskap, bosetting eller oppholdstillatelse på permanent basis.

4.6.11 *Artikkel 5.11 om åpenhet*

Artikkel 5.11 fastslår at avsnitt 1 og 2 av GATS artikkel III samt GATS artikkel III *bis* innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet. Dette innebærer at partene pålegges å publisere alle relevante tiltak som får generell anvendelse som angår eller påvirker kapitlets virkemåte, inkludert internasjonale avtaler som angår eller påvirker handel med tjenester.

4.6.12 *Artikkel 5.12 om monopoler og eksklusive tjenestetilbydere*

Artikkel 5.12 fastslår at partenes avsnitt 1, 2 og 5 i artikkel VIII i GATS innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.13 *Artikkel 5.13 om forretningskikk*

Artikkel 5.13 fastslår at artikkel IX i GATS innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet.

4.6.14 *Artikkel 5.14 om betalinger og overføringer*

Artikkel 5.14 fastslår at med unntak for de omstendigheter som er nevnt i artikkel 5.15, skal en part ikke legge restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part. Ingenting i dette kapitlet skal innvirke på partenes rettigheter og plikter under avtalen som regulerer det Internasjonale pengefondet (IMF).

4.6.15 *Artikkel 5.15 om restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen*

Artikkel 5.15 pålegger partene å etterstrebe å unngå innføring av restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen. Artikkelen fastslår at GATS artikkel XII innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet. Øvrige parter skal notifiseres ved enhver restriksjon innført i medhold av avtalen.

4.6.16 *Artikkel 5.16 om subsidier*

Artikkel 5.16 fastslår at dersom en av partene mener seg negativt påvirket av subsidie i en annen part, kan den anmode om konsultasjoner. Partene skal vurdere bestemmelser som det oppnås enighet om under artikkel XV i GATS med tanke på å innta disse i kapitlet.

4.6.17 *Artikkel 5.17 om unntak*

Artikkel 5.17 fastslår at GATS artikkel XIV og avsnitt 1 av GATS artikkel XIV *bis* innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet. Dette innebærer generelle unntak fra avtalens bestemmelser under henvisning til blant annet beskyttelse av offentlig moral og menneskers, dyrs og planters liv og helse samt sikkerhetstiltak.

4.6.18 *Artikkel 5.18 om spesifikke forpliktelser*

Artikkel 5.18 fastslår at hver parts spesifikke forpliktelser etter artikkel 5.5, 5.6 og 5.7 fremgår av vedlegg VIII.

4.6.19 *Artikkel 5.19 om endring av forpliktelser*

Artikkel 5.19 fastslår at partene etter en parts skriftlige forespørsel innen tre måneder skal holde konsultasjoner for vurdering av endringer eller tilbaketrekking av en spesifikk forpliktelse med sikte på å oppnå et generelt nivå på forpliktelsene som er minst like godt som det var før konsultasjonene. Artikkelen fastslår videre at artikkel 11 (Den blandede komité) og 13.2 (Endringer) får anvendelse på endring av bindingslister.

4.6.20 *Artikkel 5.20 om gjennomgang av forpliktelser*

Artikkel 5.20 forplikter partene til jevnlig å gjennomgå sine bindingslister og lister over unntak fra bestevilkårsbehandling med sikte på ytterligere liberalisering av handelen med tjenester mellom partene. Den første gjennomgangen skal finne sted senest innen tre år etter avtalens ikrafttredelse.

4.6.21 *Artikkel 5.21 om vedlegg til kapitlet*

Artikkel 5.21 fastslår at vedleggene VIII (bindingslister), IX (unntak fra bestevilkårsbehandling), X (finansielle tjenester), XI (telekommunikasjonstjenester), XII (maritime transporttjenester og relaterte tjenester) og XIII (energirelaterte tjenester) utgjør en integrert del av dette kapitlet.

4.7 **Etableringer (investeringer)**

4.7.1 *Artikkel 6.1 om virkeområde*

Artikkel 6.1 fastslår at kapitlet gjelder all kommersiell tilstedeværelse i alle sektorer, med unntak for tjenestesektorer definert i artikkel 5.1 av avtalen. Kapitlet skal være uten innvirkning på tolkning eller anvendelse av internasjonale avtaler på investerings- og skatteområdet som en eller flere EFTA-medlemsstater og Georgia er part i.

4.7.2 *Artikkel 6.2 om definisjoner*

Artikkel 6.2 definerer en rekke begreper som er sentrale i forståelsen av kapitlet.

4.7.3 *Artikkel 6.3 om nasjonal behandling*

Artikkel 6.3 forplikter partene til å gi nasjonal behandling til investorer fra den andre parten og deres investeringer, med unntak for reservasjoner beskrevet i vedlegg XIV.

4.7.4 *Artikkel 6.4 om unntak fra nasjonal behandling*

Artikkel 6.4 fastslår at nasjonal behandling etter artikkel 6.3 ikke skal gjelde for de områder som er unntatt i vedlegg XIV. Bestemmelsen angir også prosedyrer for endringer i reservasjonslisten.

4.7.5 *Artikkel 6.5 om nøkkelpersonell*

Artikkel 6.5 forplikter partene til å tillate personer fra den andre parten og nøkkelpersonell ansatt av en person fra den andre parten midlertidig tilgang til og opphold i sitt territorium, innenfor rammen av sine lover og forskrifter. Det samme gjelder for ektefelle og mindreårige barn til slike personer.

4.7.6 *Artikkel 6.6 om retten til å innføre nye reguleringer*

Artikkel 6.6 slår fast at investeringskapitlet ikke skal være til hinder for at partene kan opprettholde og innføre ny regulering som er i overensstemmelse med kapitlet og som er i det offentlige interesse (som helse, miljø, sikkerhet). En part skal ikke senke, eller tilby seg å senke, standardene i slik regulering for å tiltrekke seg investeringer.

4.7.7 *Artikkel 6.7 om åpenhet*

Artikkel 6.7 fastslår at lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak som får generell anvendelse og gjeldende avtaler mellom partene som berører forhold under dette kapitlet, umiddelbart skal publiseres eller gjøres offentlig tilgjengelig.

4.7.8 *Artikkel 6.8 om betalinger og overføringer*

Artikkel 6.8 fastslår at en part ikke skal anvende restriksjoner på løpende transaksjoner og kapitalbevegelser relatert til kommersiell tilstedeværelse som reguleres av kapitlet. Unntakssituasjoner fra dette er beskrevet i artikkel 6.9. Rettigheter og forpliktelser under IMF-avtalen påvirkes ikke av dette kapitlet.

4.7.9 *Artikkel 6.9 om restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen*

Artikkel 6.9 forplikter partene til å etterstrebe å unngå innføring av restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen. Adgangen til likevel å anvende

restriksjoner skal reguleres av GATS artikkel XII (om restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen), avsnitt 1 til 3, som innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet, med de nødvendige endringer. Partene skal umiddelbart varsle Den blandede komité dersom slike restriksjoner innføres eller opprettholdes.

4.7.10 *Artikkel 6.10 om generelle unntak*

Artikkel 6.10 fastslår at unntakene i artikkel XIV i GATS innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet, med de nødvendige endringer.

4.7.11 *Artikkel 6.11 om sikkerhetsunntak*

Artikkel 6.11 fastslår at unntakene i avsnitt 1 av artikkel XIV bis i GATS innlemmes i og gjøres til en del av kapitlet, med de nødvendige endringer.

4.7.12 *Artikkel 6.12 om videreutvikling av kapitlet*

Artikkel 6.12 fastslår at partene jevnlig, innenfor rammen av Den blandede komité, skal vurdere muligheten for å videreutvikle partenes forpliktelser.

4.8 Vern av immaterielle rettigheter

4.8.1 *Artikkel 7 om vern av immaterialrett*

Artikkel 7 forplikter partene til effektiv og ikke-diskriminerende beskyttelse og håndheving av immaterielle rettigheter i samsvar med artikkelen selv, vedlegg XV og de internasjonale avtaler som det er vist til i vedlegget. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling, med slike unntak som WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (TRIPS) åpner for. Bestemmelsene i vedlegg XV fastsetter det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterielle rettigheter. Partene er enige om, på oppfordring fra en part i Den blandede komité, å vurdere muligheten for å videreutvikle partenes forpliktelser i dette kapitlet og vedlegg XV.

4.9 Offentlige anskaffelser

4.9.1 *Artikkel 8.1 om virkeområde*

Artikkel 8.1 fastslår kapitlets virkeområde og dekningsomfang.

4.9.2 *Artikkel 8.2 om definisjoner*

Artikkel 8.2 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

4.9.3 *Artikkel 8.3 om sikkerhets- og generelle unntak*

Artikkel 8.3 beskriver de generelle unntakene fra kapitlet, for eksempel tiltak som gjøres for å beskytte miljøet, og sikkerhetsunntak for tiltak som gjøres for å beskytte viktige sikkerhetsinteresser ved innkjøp av våpen, ammunisjon eller krigsmateriell og ved innkjøp som regnes som uunnværlig for nasjonale sikkerhets- eller forsvarsformål.

4.9.4 *Artikkel 8.4 om nasjonal behandling og ikke-diskriminering*

Artikkel 8.4 forbyr diskriminerende tiltak mot varer eller tjenester fra en avtalepart, sammenlignet med lokale varer og tjenester. Det er heller ikke adgang til å diskriminere mellom lokale selskaper på grunnlag av andel utenlandsk eierskap eller lokale tilbyderes bruk av varer eller tjenester fra utlandet.

4.9.5 *Artikkel 8.5 om bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler*

Artikkel 8.5 fastslår at partene i størst mulig grad skal benytte seg av elektroniske kommunikasjonsmidler.

4.9.6 *Artikkel 8.6 om gjennomføring av anskaffelsen*

Artikkel 8.6 omhandler gjennomføringen av dekkede anskaffelser. Artikkelen fastslår at dekkede anskaffelser skal gjennomføres på en transparent og upartisk måte som er i samsvar med bestemmelsene i dette kapitlet, og som unngår interessekonflikter og forebygger korrupsjon.

4.9.7 *Artikkel 8.7 om opprinnelsesregler*

Artikkel 8.7 omhandler opprinnelsesregler. Artikkelen fastslår at det ikke skal benyttes opprinnelsesregler som avviker fra de som benyttes i andre tilfeller ved normalt handelssamkvem.

4.9.8 *Artikkel 8.8 om gjenkjøp*

Artikkel 8.8 omhandler gjenkjøp. En part skal ikke be om, ta hensyn til, pålegge eller fremtvinge gjenkjøpsavtaler.

4.9.9 *Artikkel 8.9 om informasjon om systemet for offentlige anskaffelser*

Artikkel 8.9 fastslår at partene skal offentliggjøre tiltak som får generell anvendelse og gjelder dekkede anskaffelser, samt opplysninger om endring av slike tiltak.

4.9.10 *Artikkel 8.10 om offentliggjøring*

Artikkel 8.10 forplikter partene til å offentliggjøre en kunngjøring av konkurranser om offentlige anskaffelser i de opplistede mediene i tillegg 7 til vedlegg XVI, med unntak for de situasjoner som er beskrevet i artikkel 8.18. Artikkelen omtaler hva som skal være beskrevet i en kunngjøring, og på hvilken måte denne skal legges ut. Kunngjøringene skal inneholde informasjonen spesifisert i tillegg 10 til vedlegg XVI.

4.9.11 *Artikkel 8.11 om krav til deltakelse*

Artikkel 8.11 beskriver hvilke krav til deltakelse som kan stilles til leverandørene i en anbudskonkurranse. Artikkelen beskriver videre på hvilke grunnlag en leverandør kan avvises.

4.9.12 *Artikkel 8.12 om registreringssystemer og kvalifikasjonsprosedyrer*

Artikkel 8.12 beskriver registreringssystemer og kvalifikasjonsprosedyrer. Artikkelen fastslår blant annet at en part, herunder dens oppdragsgivere, kan håndheve en ordning for registrering av leverandører der det kreves at interesserte leverandører registrerer seg og fremlegger bestemte opplysninger.

4.9.13 *Artikkel 8.13 om lister over godkjente leverandører*

Artikkel 8.13 beskriver krav ved bruk av lister over godkjente leverandører. En oppdragsgiver kan føre en fast liste over leverandører forutsatt at en kunngjøring som inviterer interesserte leverandører til å søke om å bli oppført på listen offentliggjøres årlig i det riktige mediet i listen i

tillegg 7 til vedlegg XVI. Kunngjøringen skal inneholde opplysningene spesifisert i tillegg 10 til vedlegg XVI.

4.9.14 *Artikkel 8.14 om krav til konkurransegrunnlaget*

Artikkel 8.14 beskriver krav til konkurransegrunnlaget. Artikkelen fastslår blant annet at offentlige oppdragsgivere skal gjøre tilgjengelig for leverandørene all informasjon som er nødvendig for at leverandørene skal kunne forberede og levere sine tilbud.

4.9.15 *Artikkel 8.15 om krav til tekniske spesifikasjoner*

Artikkel 8.15 beskriver krav til tekniske spesifikasjoner. Artikkelen angir at en oppdragsgiver ikke skal utarbeide, fastsette eller anvende en teknisk spesifikasjon eller fastsette en prosedyre for samsvarsvurdering som har som formål eller virkning unødig å hindre internasjonal handel.

4.9.16 *Artikkel 8.16 om krav til endringer i konkurransegrunnlaget*

Artikkel 8.16 beskriver krav til endringer i konkurransegrunnlaget og tekniske spesifikasjoner.

4.9.17 *Artikkel 8.17 om tidsfrister*

Artikkel 8.17 fastslår at partene skal operere med tidsfrister for mottak av forespørsel om å delta og mottak av tilbud i henhold til bestemmelsene beskrevet i tillegg 8 til vedlegg XVI. Artikkelen fastslår videre at offentlige oppdragsgivere skal gi leverandørene tilstrekkelig tid til å forberede og levere forespørsler om deltakelse og tilbud. Tidsfristene skal være de samme for alle interesserte eller deltakende leverandører.

4.9.18 *Artikkel 8.18 om konkurranse uten forutgående kunngjøring*

Artikkel 8.18 beskriver vilkårene og prosedyrene for konkurranse uten forutgående kunngjøring. Denne anbudsprosedyren kan kun benyttes ved de opplistede forholdene. Det er en forutsetning at bestemmelsen ikke brukes til å unngå konkurranse mellom leverandører eller på annen måte forskjellsbehandle leverandører fra en annen part eller beskytte innenlandske leverandører.

4.9.19 *Artikkel 8.19 om elektroniske auksjoner*

Artikkel 8.19 beskriver krav til informasjonsutsendelse i forkant av at en elektronisk auksjon igangsettes.

4.9.20 *Artikkel 8.20 om forhandlinger*

Artikkel 8.20 åpner for at dekkede anskaffelser kan skje etter forhandlinger. Det skal ikke under forhandlingene diskrimineres mellom deltakende leverandører.

4.9.21 *Artikkel 8.21 om behandling av mottatte tilbud*

Artikkel 8.21 fastlegger regler for behandlingen av mottatte tilbud. En oppdragsgiver skal motta, åpne og behandle alle tilbud i henhold til prosedyrer som sikrer at anskaffelsesprosessen er rettferdig og upartisk, og at tilbudene behandles fortrolig.

4.9.22 *Artikkel 8.22 om regler for tildeling av kontrakt*

Artikkel 8.22 fastlegger regler for tildelingen av kontrakt. Kontrakten skal tildeles til den leverandøren, som basert utelukkende på tildelingskriteriene fastsatt i kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget, har inngitt det mest fordelaktige tilbudet, eller dersom pris er det eneste kriteriet, laveste pris.

4.9.23 *Artikkel 8.23 om åpenhet i anbudskonkurranser*

Artikkel 8.23 fastslår at leverandører som deltar i anbudskonkurranser skal informeres om hvem som skal tildeles kontrakt. De har også krav på en begrunnelse for hvorfor ikke deres tilbud ble valgt, dersom de ber om dette. Artikkelen sier videre at konkurranseresultatet skal kunngjøres, og det beskrives hvilke minimumsopplysninger som skal fremgå av kunngjøringen.

4.9.24 *Artikkel 8.24 om offentliggjøring av informasjon*

Artikkel 8.24 fastslår at en part på oppfordring raskt skal fremskaffe all nødvendig informasjon for å avgjøre om en anskaffelse ble utført rettferdig, upartisk og i overensstemmelse med bestemmelsene i dette kapitlet. Konfidensiell informasjon kan ikke avsløres.

4.9.25 *Artikkel 8.25 om klagerettigheter*

Artikkel 8.25 omhandler leverandørenes klagerettigheter ved brudd på bestemmelsene i dette kapitlet og prosedyrene for klager.

4.9.26 *Artikkel 8.26 om endringer i kapitlets dekningsområde*

Artikkel 8.26 fastslår at en part kan gjøre endringer av en formell art i dekningsområdet under dette kapitlet eller mindre endringer i sine bindingslister i vedlegg XVI, dersom de andre partene underrettes skriftlig om slike endringer, og disse ikke protesterer skriftlig mot endringene innen 45 dager. Andre endringer i kapitlets dekningsområde kan gjøres ved å tilby en akseptabel kompensasjonsjustering slik at nivået på dekningsområdet opprettholdes, men kun hvis den andre parten ikke protesterer skriftlig mot dette innen 45 dager. Kompenserende justeringer er ikke nødvendig i alle tilfeller.

4.9.27 *Artikkel 8.27 om samarbeid*

Artikkel 8.27 forplikter partene til å etterstrebe samarbeid innen blant annet utvikling og bruk av elektronisk kommunikasjon i offentlige anskaffelser samt utveksle erfaringer og informasjon om for eksempel beste praksis og statistikk.

4.9.28 *Artikkel 8.28 om videre forhandlinger*

Artikkel 8.28 forplikter en part som tilbyr en ikke-part en gunstigere avtale, til å gå inn i forhandlinger med de andre avtalepartene med sikte på å gi dem tilsvarende fordeler på gjensidig basis.

4.10 Konkurransen

4.10.1 *Artikkel 9 om konkurransebegrensende adferd*

Artikkel 9 fastslår at konkurransebegrensende adferd vil være uforenlig med avtalens funksjon i den utstrekning den kan påvirke handelen mellom avtalepartene. Konkurransbegrensende adferd defineres som (a) avtaler mellom foretak, alle beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og alle former for samordnet praksis mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller redusere konkurransen og (b) utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling som forhindrer eller begrenser konkurranse. Med foretak regnes også offentlige foretak og

foretak som av partene er gitt særlige eller eksklusive rettigheter, med mindre konkurranse forhindrer deres utførelse av de offentlige oppgavene de er tillagt. Artikkelen understreker at bestemmelsene i kapitlet ikke pålegger noen direkte forpliktelser for foretak. Artikkelen fastslår videre at partene skal samarbeide om å hindre konkurransebegrensende adferd i strid med denne avtale, med mål om å eliminere de uheldige effektene dette har for handel. Ingen part pålegges å utgi informasjon som er konfidensiell etter sin nasjonale lovgivning. En part kan be om konsultasjoner gjennom Den blandede komité for å ta opp saker som faller under dette kapitlet. Den blandede komité skal i løpet av 30 dager vurdere den mottatte informasjonen og legge til rette for en gjensidig akseptabel løsning av spørsmålet.

4.11 Handel og bærekraftig utvikling

4.11.1 *Artikkel 10.1 om kontekst og formål*

Artikkel 10.1 stadfester kapitlets kontekst og formål. Artikkelen viser til sentrale, internasjonale erklæringer med generelle prinsipper for miljø, sosiale rettigheter og arbeidstakerrettigheter. Den bekrefter videre sammenhengen mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern. Artikkelen forplikter partene til å fremme internasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

4.11.2 *Artikkel 10.2 om omfang*

Artikkel 10.2 fastslår at kapitlet gjelder for tiltak avtalepartene opprettholder eller innfører som berører handels- og investeringsaspekter av miljø- og arbeidslivsspørsmål. Referansen til arbeid i kapitlet inkluderer temaer berørt i ILOs agenda for anstendig arbeid.

4.11.3 *Artikkel 10.3 om rett til regulering*

Artikkel 10.3 viser til partenes rett til å fastsette sitt beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsliv. Videre bindes partene til å søke å sikre at deres lovgivning, politikk og praksis bidrar til og oppmuntrer til et høyt beskyttelsesnivå i overensstemmelse med standarder, prinsipper og avtaler referert til i artikkel 10.5 og 10.6, og til å etterstrebe et ytterligere forbedret beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsstandarder. Partene anerkjenner også viktigheten av å legge vitenskapelig informasjon og relevante internasjonale standarder og retningslinjer til grunn for sitt arbeid med miljø og

arbeidstakerrettigheter som innvirker på handel og investeringer.

4.11.4 *Artikkel 10.4 om håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning*

Artikkel 10.4 forplikter partene til å håndheve sin lovgivning innen miljø og arbeidsliv og til ikke å redusere nivået på sin miljø- og arbeidstakerbeskyttelse, med det formål om å oppmuntre til handel eller investeringer fra en annen part eller for å oppnå konkurransefortrinn for produsenter som opererer i partenes territorium; eller unnlate å anvende eller å gi unntak fra relevant lovgivning for å oppnå samme effekt.

4.11.5 *Artikkel 10.5 om internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler*

Artikkel 10.5 stadfester at partene bekrefter sine forpliktelser til effektivt å fremme og etterleve multilaterale avtaler og konvensjoner om arbeidsstandarder og arbeidstakerrettigheter som følger av ILO-medlemskap. Artikkelen stadfester at brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter for arbeidsliv ikke skal brukes som legitime komparative fortrinn eller benyttes for proteksjonistiske formål.

4.11.6 *Artikkel 10.6 om handel med skogsprodukter*

Artikkel 10.6 fastslår at partene skal samarbeide i relevante internasjonale eller bilaterale fora for å fremme bærekraftig forvaltning av skogressurser og derigjennom redusere utslipp av klimagasser som stammer fra bl.a. avskoging, og fremme handel med lovlige og bærekraftige produkter som stammer fra skogvirke og relatert landbruks- og gruvevirksomhet.

4.11.7 *Artikkel 10.7 om multilaterale miljøavtaler og prinsipper*

Artikkel 10.7 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til effektivt å implementere og etterleve multilaterale miljøavtaler og konvensjoner som de er en avtalepart i, samt sin etterlevelse av prinsipper som det refereres til i artikkel 10.1.

4.11.8 *Artikkel 10.8 om fremme av bærekraftig handel og investeringer*

Artikkel 10.8 fastslår at partene vil etterstrebe å legge til rette for investeringer og fremme handel

med varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling. Artikkelen fastslår videre partenes enighet om å utveksle synspunkter og vurdere samarbeid på området, herunder oppfordre til samarbeid mellom foretak.

4.11.9 *Artikkel 10.9 om samarbeid i internasjonale fora*

Artikkel 10.9 fastslår at partene skal etterstrebe å styrke samarbeid hva gjelder handel og bærekraftig utvikling i relevante internasjonale fora der de deltar.

4.11.10 *Artikkel 10.10 om gjennomføring og konsultasjoner*

Artikkel 10.10 fastslår at partene skal opprette kontaktpunkter og at partene gjennom disse kontaktpunktene kan be om konsultasjoner i Den blandede komité om spørsmål knyttet til dette kapitlet. Artikkelen fastslår videre at kapitlet om tvisteløsning ikke gjøres gjeldende for dette kapitlet.

4.11.11 *Artikkel 10.11 om gjennomgang*

Artikkel 10.11 fastslår at partene gjennom Den blandede komité jevnlig skal gjennomgå fremdrift i oppnåelsen av målsettingene i kapitlet og vurdere relevant internasjonal utvikling for å identifisere ytterligere områder der samarbeid kan fremme kapitlets målsettinger.

4.12 **Institusjonelle bestemmelser**

4.12.1 *Artikkel 11 om Den blandede komité*

Artikkel 11 etablerer Den blandede komité, bestående av representanter fra alle partene. Den blandede komité har til oppgave å administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen. Beslutninger fattes ved konsensus. Komiteen bestemmer sine egne prosedyreregler og kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige for å bistå med å gjennomføre de pålagte oppgaver. Komiteen skal møtes ved behov, men normalt hvert annet år. Komiteen kan også møtes ekstraordinært når en avtalepart ber om det. Den kan vedta å endre nærmere angitte vedlegg og tillegg til avtalen, samt fastsette ikrafttredelsesdato for sine beslutninger.

4.13 Tvisteløsning

4.13.1 Artikkel 12.1 om virkeområde

Artikkel 12.1 fastslår at dette kapitlet skal gjelde for løsning av alle tvister mellom partene om tolkningen og anvendelsen av avtalen. Artikkelen fastslår videre at i tvister som oppstår både under denne avtalen og WTO-avtalen, så kan klager velge hvilket forum tvisten skal løses i. Samme sak kan ikke bringes inn for tvisteløsning i begge fora.

4.13.2 Artikkel 12.2 om vennskapelig mellomkomst, forlik og megling

Artikkel 12.2 fastslår at partene ved enighet kan benytte vennskapelig mellomkomst, forlik og megling. Disse prosedyrene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter under videre tvisteløsningsprosedyrer.

4.13.3 Artikkel 12.3 om konsultasjoner

Artikkel 12.3 etablerer prosedyrer for konsultasjoner mellom partene. Artikkelen fastslår at partene skal etterstrebe enighet om tolkningen og anvendelsen av frihandelsavtalen, samt at partene gjennom samarbeid og konsultasjoner skal gjøre alt de kan for å nå frem til en gjensidig tilfredsstillende løsning på spørsmål som oppstår. En part kan skriftlig anmode om konsultasjoner dersom den anser et tiltak for å være uforenlig med avtalen. De øvrige partene skal motta en skriftlig notifikasjon.

Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité, med mindre partene blir enige om noe annet. Konsultasjoner skal begynne innen 30 dager fra konsultasjonsanmodningen blir mottatt, men for hastesaker settes en kortere frist på 15 dager. Dersom konsultasjoner ikke er avholdt innen disse tidsfristene eller dersom den part som mottok konsultasjonsanmodningen ikke har svart innen 10 dager, kan den part som anmodet om konsultasjoner anmode om opprettelsen av et voldgiftspanel i henhold til art. 12.4. Partene i tvisten har plikt til å fremlegge tilstrekkelig informasjon for å få saken fullstendig belyst. Konsultasjonene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter i videre tvisteløsningsprosedyrer. De øvrige partene skal informeres om en eventuell gjensidig tilfredsstillende løsning.

4.13.4 Artikkel 12.4 om opprettelsen av et voldgiftspanel

Artikkel 12.4 fastslår at den klagende part kan be om at det opprettes et voldgiftspanel dersom tvisten ikke er løst gjennom konsultasjoner innen 60 dager, eller 30 dager for hastesaker. Anmodningen om voldgift skal være skriftlig, og identifisere tiltaket det gjelder samt gi en kort oversikt over det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen. De øvrige avtalepartene skal motta en kopi av anmodningen slik at de kan bestemme hvorvidt de ønsker å delta i voldgiftsprosessen.

Artikkelen fastsetter videre at oppnevning av voldgiftspanelet, som skal bestå av tre medlemmer, skal skje i tråd med Den faste voldgiftsdomstolen i Haags tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, med de nødvendige endringer. Den gir også en avtalepart som ikke er part i tvistesaken rett til å inngi skriftlige og muntlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene og delta på høringene.

4.13.5 Artikkel 12.5 om prosedyre for voldgiftspanel

Artikkel 12.5 fastslår prosedyrene for voldgiftspanelet. Med mindre partene i tvisteløsningssaken blir enige om noe annet, eller annet er bestemt i avtalen, skal tvisteløsningspanelets prosedyrer reguleres av Den faste voldgiftsdomstolen i Haags tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, med de nødvendige endringer. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Høringene for voldgiftspanelet skal være åpen for allmennheten, med mindre partene blir enige om noe annet. Voldgiftspanelet skal fatte sine beslutninger ved flertallsvedtak.

4.13.6 Artikkel 12.6 om voldgiftspanelets rapporter

Artikkel 12.6 fastslår at voldgiftspanelet skal levere to rapporter, en innledende rapport som tvistepartene gis adgang til å kommentere og en endelig rapport, og angir tidsfrister for fremleggelsen av disse. Etter å ha blitt oversendt partene til tvisten skal den endelige rapporten offentliggjøres, med mindre partene blir enige om noe annet. Enhver kjennelse som panelet kommer frem til under dette kapitlet er endelig og bindende for partene.

4.13.7 *Artikkel 12.7 om suspensjon og avslutning av en tvistesak*

Artikkel 12.7 fastsetter regler for suspensjon og avslutning av en tvistesak for et voldgiftspanel.

4.13.8 *Artikkel 12.8 om kravene til gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelse*

Artikkel 12.8 beskriver kravene til gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelse. Artikkelen sier videre at uenighet om gjennomføringen av voldgiftspanelets avgjørelse skal avgjøres av det samme voldgiftspanelet før kompensasjon kan etterspørres eller mottiltak igangsettes.

4.13.9 *Artikkel 12.9 om kompensasjon og mottiltak*

Artikkel 12.9 fastsetter regler for det tilfelle at den innklagede part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse, herunder konsultasjoner hvor partene kan bli enige om kompensasjon. Dersom det har blitt anmodet om slike konsultasjoner og slik enighet ikke oppnås kan visse ensidige mottiltak iverksettes på nærmere vilkår. Voldgiftspanelet skal ved forespørsel avgjøre spørsmål om mottiltakene er i tråd med avtalens bestemmelser samt spørsmål om korrekt gjennomføring av avgjørelsen etter at mottiltak er iverksatt.

4.13.10 *Artikkel 12.10 om andre bestemmelser*

Artikkel 12.10 fastslår at voldgiftspanelet det refereres til i artikkel 12.8. og 12.9 skal bestå av de samme medlemmene som utstedte den endelige rapporten, der dette er mulig. Det fastsettes også ytterligere regler for hvordan panelet skal forholde seg til tidsfristene angitt i tvisteløsningskapitlet.

4.14 **Avsluttende bestemmelser**

4.14.1 *Artikkel 13.1 om vedlegg og tillegg*

Artikkel 13.1 fastslår at vedleggene til avtalen og deres vedlegg og tillegg er en integrert del av avtalen.

4.14.2 *Artikkel 13.2 om endringer av avtalen*

Artikkel 13.2 fastslår at partene kan fremme forslag om endringer av avtalen til Den blandede komité, som kommer med anbefalinger av avtaleendringer for ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning hos partene. Endringene trer i kraft den

første dagen i den tredje måneden etter at Georgia og minst én av EFTA-statene har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjennelsesinstrumenter.

4.14.3 *Artikkel 13.3 om tiltredelse*

Artikkel 13.3 åpner for at enhver stat som blir medlem av EFTA kan tiltre avtalen på vilkår besluttet mellom den tiltredende staten og partene i frihandelsavtalen, forutsatt at Den blandede komité godtar statens tiltredelse.

4.14.4 *Artikkel 13.4 om oppsigelse og opphør*

Artikkel 13.4 gir partene anledning til å si opp avtalen med seks måneders varsel. Avtalen opphører dersom Georgia sier opp avtalen.

4.14.5 *Artikkel 13.5 om ikrafttredelse*

Artikkel 13.5 fastslår at avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i overensstemmelse med partenes respektive rettslige krav. Avtalen trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Georgia og minst én EFTA-stat har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter. For den enkelte EFTA-stat trer avtalen ikke i kraft før den første dagen i den tredje måneden etter at denne har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrument. Det gis adgang til midlertidig anvendelse av avtalen.

4.14.6 *Artikkel 13.6 om depositar*

Artikkel 13.6 fastslår at Norge skal være depositar for avtalen.

4.15 **Vedleggene til frihandelsavtalen**

Avtalen inneholder 16 vedlegg (vedlegg I – XVI) som er en integrert del av frihandelsavtalen.

Vedlegg I lister de produktene som omfattes av kapittel 2 (industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter).

Vedlegg II inneholder opprinnelsesreglene.

Vedlegg III omhandler partenes forpliktelser når det gjelder handelsfasilitering.

Vedlegg IV omhandler mandatet til underkomiteen for varer.

Vedlegg V inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Island og Georgia.

Vedlegg VI inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Norge og Georgia.

Vedlegg VII inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Sveits (inkludert Liechtenstein) og Georgia.

Vedlegg VIII inneholder konsesjonslister for tjenester.

Vedlegg IX inneholder unntak fra MFN-forpliktelser på tjenester.

Vedlegg X inneholder bestemmelser om finansielle tjenester.

Vedlegg XI inneholder bestemmelser om telekommunikasjonstjenester.

Vedlegg XII inneholder bestemmelser om maritime transporttjenester.

Vedlegg XIII inneholder bestemmelser om energirelaterte tjenester.

Vedlegg XIV inneholder reservasjonsliste for investeringer.

Vedlegg XV inneholder bestemmelser om immaterielle rettigheter.

Vedlegg XVI inneholder bestemmelser om markedsadgang for offentlige anskaffelser.

5 Gjennomføring i norsk rett

I Prop. 1 LS (2016–2017) Skatter, avgifter og toll 2017 gis Finansdepartementet fullmakt til å iverksette tollreduksjoner og andre tollmessige forhold som følger av frihandelsavtaler fremforhandlet med en annen stat for budsjettperioden 2017. Frihandelsavtalen med Georgia vil bli gjennomført ved endring av tolltariffen. De nødvendige endringer vil også bli gjennomført i Finansdepartementets forskrift av 13. desember 2004 nr. 1702 om preferensielle opprinnelsesregler.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Avtalen mellom EFTA-statene og Georgia vil legge til rette for økt handel mellom Norge og Georgia, og dette vil gi samfunnsøkonomiske gevinster for begge land.

Det ventes at det årlige provenytapet som følge av tollkonsesjonene i frihandelsavtalen med Georgia er marginalt. En frihandelsavtale medfører heller ikke andre nevneverdige budsjettmessige konsekvenser for Norge.

Ut over vanlige oppgaver i forbindelse med toll- og opprinnelsesrelaterte oppgaver og forberedelser til og gjennomføring av møter i Den blandede komité og i underkomiteer, og da særlig Underkomiteen for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsforenkling, vil ikke avtalen ha administrative konsekvenser.

En frihandelsavtale med Georgia vil få positive konsekvenser for norske eksportører idet den sørger for forbedret og mer forutsigbar markedsadgang for deres varer og tjenester. Det er ikke gitt vesentlige tollreduksjoner for sensitive norske landbruksprodukter.

7 Konklusjon og tilråding

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia vil bidra til økt handel og verdiskaping.

Frihandelsavtalen er forelagt samtlige departementer som alle anbefaler at ratifikasjon finner sted. Nærings- og fiskeridepartementet tilrår at frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Georgia ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016, i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag
til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016

I

Stortinget samtykker i ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Georgia av 27. juni 2016.

Vedlegg 1**Free trade agreement
between the EFTA states
and Georgia***Preamble*

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation (hereinafter referred to as the “EFTA States”), and Georgia, hereinafter each individually referred to as a “Party” or collectively as the “Parties”,

Recognising the common wish to strengthen the links between the EFTA States and Georgia by establishing close and lasting relations;

Desiring to create favourable conditions for the development and diversification of trade between the Parties and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of common interest on the basis of equality, mutual benefit, non-discrimination and international law;

Determined to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organization (hereinafter referred to as the “WTO Agreement”) and the other agreements negotiated thereunder, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

Reaffirming their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with their obligations under international law, including as set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights;

Aiming to create new employment opportunities, improve living standards along with high levels of protection of health and safety and of the environment;

Reaffirming their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherence and mutual supportiveness of trade, environment and labour policies in this respect;

Determined to implement this Agreement in line with the objectives to preserve and protect

**Frihandelsavtale mellom
EFTA-statene og Georgia***Fortale*

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det sveitsiske edsforbund (heretter kalt «EFTA-statene») og Georgia, hver enkelt stat heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

som erkjenner at det er et felles ønske å styrke båndene mellom EFTA-statene og Georgia ved å etablere nære og varige forbindelser,

som ønsker å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen mellom partene og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

som er fast bestemt på å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (heretter kalt «WTOavtalen») og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

som på nytt bekrefter sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, slik de er nedfelt blant annet i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

som har som mål å skape nye arbeidsplasser og å heve levestandarden, parallelt med et godt vern av helse, miljø og sikkerhet,

som på nytt bekrefter at de forplikter seg til å søke å nå målet om en bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse er oppmerksom på betydningen av en samstemt og gjensidig støttende handels-, miljø- og arbeidslivspolitik,

som er fast bestemt på å gjennomføre denne avtale i tråd med målsettingen om å bevare og

the environment through sound environmental management and to promote an optimal use of the world's resources in accordance with the objective of sustainable development;

Recalling their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are a party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the relevant International Labour Organisation (hereinafter referred to as the "ILO") Conventions to which they are a party;

Recognising the importance of ensuring predictability for the trading communities of the Parties;

Affirming their commitment to prevent and combat corruption in international trade and investment and to promote the principles of transparency and good public governance;

Acknowledging the importance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable development, and affirming their aim to encourage enterprises to observe internationally recognised guidelines and principles in this respect, such as the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) Guidelines for Multinational Enterprises, the OECD Principles of Corporate Governance and the United Nations (UN) Global Compact;

Convinced that this Agreement will enhance the competitiveness of their firms in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between the Parties;

Have agreed, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (hereinafter referred to as this "Agreement"):

Chapter 1

General provisions

Article 1.1

Objectives

1. The EFTA States and Georgia hereby establish a free trade area in accordance with the provisions of this Agreement, which is based on trade relations between market economies and on the respect for democratic principles and human rights, with a view to spurring prosperity and sustainable development.
2. The objectives of this Agreement are:
 - (a) to liberalise trade in goods, in conformity with Article XXIV of the General Agree-

verne om miljøet gjennom god miljøstyring og å fremme en best mulig utnyttelse av verdens ressurser i samsvar med målsettingen om en bærekraftig utvikling,

som minner om sine rettigheter og forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler de er part i, og om respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i relevante konvensjoner fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (heretter kalt «ILO») som de er part i,

som erkjenner at det er viktig å skape forutsigbarhet for partenes handelsinteresser,

som bekrefter at de forplikter seg til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og å fremme prinsippene om åpenhet og god offentlig styring,

som erkjenner at god foretaksledelse og samfunnsansvar er viktig for en bærekraftig utvikling, og som bekrefter at de har som mål å stimulere foretak til i så måte å følge internasjonalt anerkjente retningslinjer og prinsipper, som Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utviklings (OECD) retningslinjer for flernasjonale selskaper, OECDs prinsipper for foretaksledelse og De forente nasjoners (FN) «Global Compact»,

som er overbevist om at denne avtale vil styrke foretakenes konkurranseevne i globale markeder og skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelsene og handels- og investeringsforbindelsene mellom partene,

er enige om, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (heretter kalt «denne avtale»):

Kapittel 1

Alminnelige bestemmelser

Artikkel 1.1

Formål

1. EFTAstatene og Georgia oppretter herved et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtale, basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier og på respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med sikte på å fremme velstand og en bærekraftig utvikling.
2. Formålet med denne avtale er
 - a) å liberalisere handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i generalavtalen om toll-

- ment on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as the “GATT 1994”);
- (b) to liberalise trade in services, in conformity with Article V of the General Agreement on Trade in Services (hereinafter referred to as the “GATS”);
 - (c) to mutually enhance investment opportunities;
 - (d) to prevent, eliminate or reduce unnecessary technical barriers to trade and unnecessary sanitary and phytosanitary measures;
 - (e) to promote competition in their economies, particularly as it relates to the economic relations between the Parties;
 - (f) to achieve further liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
 - (g) to ensure adequate and effective protection of intellectual property rights, in accordance with international standards;
 - (h) to develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties’ trade relations; and
 - (i) to contribute to the harmonious development and expansion of world trade.

Article 1.2

Geographical scope

1. This Agreement shall, except as otherwise specified in Annex I, apply to:
 - (a) the land territory, internal waters and the territorial sea of a Party, and the air-space above the territory of a Party, in accordance with international law; and
 - (b) the exclusive economic zone and the continental shelf of a Party, in accordance with international law.
2. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

Article 1.3

Trade and economic relations governed by this agreement

1. This Agreement applies to the trade and economic relations between, on the one side, the individual EFTA States and, on the other side, Georgia, but not to the trade and economic relations between individual EFTA States,

- tariffer og handel 1994 (heretter kalt «GATT 1994»),
- b) å liberalisere handelen med tjenester i samsvar med artikkel V i generalavtalen om handel med tjenester (heretter kalt «GATS»),
 - c) på gjensidig grunnlag å styrke investeringsmulighetene,,
 - d) å unngå, fjerne eller minske unødige tekniske handelshindringer og unødige veterinære og plantesanitære tiltak,
 - e) å fremme konkurranse i partenes økonomier, særlig hva angår de økonomiske forbindelser dem imellom,
 - f) på gjensidig grunnlag å ytterligere liberalisere partenes markeder for offentlige anskaffelser,
 - g) å sikre tilstrekkelig og effektivt vern av immaterielle rettigheter, i samsvar med internasjonale standarder,
 - h) å sikre at internasjonal handel utvikles på en slik måte at den bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og at denne målsettingen innarbeides og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser, og
 - i) å medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Artikkel 1.2

Geografisk virkeområde

1. Med mindre noe annet er fastsatt i vedlegg I, får denne avtale anvendelse
 - a) på en parts landterritorium, indre farvann og sjøterritorium samt luftrommet over partens territorium, i samsvar med folkeretten, og
 - b) på en parts eksklusive økonomiske sone og kontinentalsokkel, i samsvar med folkeretten.
2. Denne avtale får ikke anvendelse på det norske territoriet på Svalbard, med unntak av handel med varer.

Artikkel 1.3

Handel og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale

1. Denne avtale får anvendelse på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom den enkelte EFTA-stat på den ene siden og Georgia på den andre siden, men ikke på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom de

unless otherwise provided for in this Agreement.

2. As a result of the customs union established by the Customs Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

Article 1.4

Relation to other international agreements

1. The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement and the other agreements negotiated thereunder to which they are party, and any other international agreement to which they are party.
2. If a Party considers that the maintenance or establishment of a customs union, free trade area, arrangement for frontier trade or another preferential agreement by another Party has the effect of altering the trade regime provided for by this Agreement, it may request consultations. The Party concluding such agreement shall afford adequate opportunity for consultations with the requesting Party.

Article 1.5

Fulfilment of Obligations

1. Each Party shall take any general or specific measures required to fulfil its obligations under this Agreement.
2. Each Party shall ensure the observance of all obligations and commitments under this Agreement by its respective central, regional and local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated to them by central, regional and local governments or authorities.

Article 1.6

Transparency

1. The Parties shall publish, or otherwise make publicly available, their laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of general application as well as their respective international agreements, that may affect the operation of this Agreement.
2. The Parties shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to each other on matters referred to in paragraph 1.

enkelte EFTA-statene, med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale.

2. Som et resultat av tollunionen som ble opprettet ved tolltraktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein, skal Sveits representere Liechtenstein i spørsmål som omfattes av den.

Artikkel 1.4

Forholdet til andre internasjonale avtaler

1. Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og som de er part i, samt enhver annen internasjonal avtale de er part i.
2. Dersom en part anser at en annen parts opprettholdelse eller opprettelse av tollunioner, frihandelsområder, ordninger for grensehandel eller andre preferanseavtaler endrer handelsregimet som er fastsatt ved denne avtale, kan den be om konsultasjoner. Parten som inngår en slik avtale, skal gi den anmodende part tilstrekkelig anledning til konsultasjon.

Artikkel 1.5

Oppfyllelse av forpliktelser

1. Hver part skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtale.
2. Hver part skal påse at alle forpliktelser etter denne avtale overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter og myndigheter og av ikkestatlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert til dem av sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter.

Artikkel 1.6

Åpenhet

1. Partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som får generell anvendelse hos dem, samt sine respektive internasjonale avtaler dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
2. Partene skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi hverandre opplysninger om saker nevnt i nr. 1.

3. Nothing in this Agreement shall require any Party to disclose information which is confidential under its domestic legislation or the disclosure of which would impede law enforcement or otherwise be contrary to the public interest or which would prejudice the legitimate commercial interests of any economic operator.
4. In case of any inconsistency between this Article and provisions relating to transparency in other parts of this Agreement, the latter shall prevail to the extent of the inconsistency.

Chapter 2

Trade in non-agricultural products

Article 2.1

Scope

This Chapter applies to trade between the Parties relating to products covered by Annex I.

Article 2.2

Rules of origin and methods of administrative cooperation

The rules of origin and methods of administrative cooperation are set out in Annex II.

Article 2.3

Import duties

1. Upon entry into force of this Agreement, the Parties shall abolish all customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports of products originating in a Party covered by Article 2.1. No new customs duties and charges having equivalent effect to customs duties shall be introduced.
2. Import duties and charges having equivalent effect to import duties include any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation of products, including any form of surtax or surcharge, but does not include any charge imposed in conformity with Articles III and VIII of the GATT 1994.

Article 2.4

Export duties

1. The Parties shall, upon entry into force of this Agreement, eliminate all customs duties and

3. Ingen bestemmelse i denne avtale skal tolkes slik at en part kan pålegges å gi videre opplysninger som er konfidensielle i henhold til partens egen lovgivning, eller dersom utlevering av opplysningene vil hindre rettshåndhevingen eller på annen måte være i strid med offentlighetens interesser eller være til skade for en markedsdeltakers legitime forretningsinteresser.
4. Dersom det er motstrid mellom bestemmelsene i denne artikkel og bestemmelser om åpenhet i andre deler av denne avtale, skal sistnevnte gå foran i den grad det foreligger motstrid.

Kapittel 2

Handel med varer som ikke er landbruksvarer

Artikkel 2.1

Virkeområde

Dette kapittel får anvendelse på handelen mellom partene med hensyn til varer som hører under vedlegg I.

Artikkel 2.2

Oprinnelsesregler og forvaltningssamarbeid

Oprinnelsesregler og former for forvaltningssamarbeid er fastsatt i vedlegg II.

Artikkel 2.3

Importavgifter

1. Når denne avtale trer i kraft, skal partene avvikle all toll, og alle avgifter med tilsvarende virkning, ved import av varer som hører under artikkel 2.1 og har opprinnelse i en part. Det skal ikke innføres noen ny toll eller nye avgifter med tilsvarende virkning.
2. Med importavgifter og avgifter med tilsvarende virkning menes toll eller avgift uansett art som ilegges i forbindelse med import av varer, herunder enhver form for tilleggsavgift eller ekstra avgift, men ikke avgifter ilagt i samsvar med artikkel III og VIII i GATT 1994.

Artikkel 2.4

Eksportavgifter

1. Partene skal ved denne avtales ikrafttredelse fjerne all toll og andre avgifter, herunder

other charges, including any form of surcharges and other forms of contributions, in connection with the exportation of products to another Party.

2. No new export duties or charges in connection with the exportation of products shall be introduced by the Parties.

Article 2.5

Customs valuation¹

Article VII of the GATT 1994 and Part I of the Agreement on Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.6

Quantitative restrictions

Paragraph 1 of Article XI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.7

Fees and formalities

Article VIII of the GATT 1994 shall apply, and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*, subject to Article 9 of Annex III.

Article 2.8

Internal taxation and regulations

Article III of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.9

Technical barriers to trade

1. Except as otherwise provided for in this Article, with respect to technical regulations, standards and conformity assessments, the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (hereinafter referred to as the "TBT Agreement") shall apply and is hereby incorporated and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

enhver form for tilleggsavgift og andre former for avgift, i forbindelse med eksport av varer til en annen part.

2. Partene skal ikke innføre nye eksportavgifter eller avgifter i forbindelse med eksport av varer.

Artikkel 2.5

Fastsettelse av tollverdi¹

Artikkel VII i GATT 1994 og del I i avtalen om gjennomføring av artikkel VII i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.6

Kvantitative restriksjoner

Artikkel XI nr. 1 i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.7

Gebyrer og formaliteter

Artikkel VIII i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer, og med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 9 i vedlegg III.

Artikkel 2.8

Intern beskatning og regulering

Artikkel III i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.9

Tekniske handelshindringer

1. Med mindre noe annet er fastsatt i denne artikkel om tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderinger, får WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (heretter kalt «TBT-avtalen») anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

¹ Switzerland applies customs duties based on weight and quantity rather than ad valorem duties.

¹ Sveits anvender toll etter vekt og mengde i stedet for toll etter verdi (ad valorem-toll).

2. Each Party shall designate a contact point, in order to facilitate communication and the exchange of information in the field of technical barriers to trade.
 3. Without prejudice to paragraph 1, the Parties agree to hold technical consultations where a Party considers that another Party has taken or is considering a measure not in conformity with the TBT Agreement in order to find an appropriate solution in conformity with the TBT Agreement. Such consultations shall take place within 40 days from the receipt of the request. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests. If consultations are held outside the framework of the Joint Committee, the latter should be informed thereof. Such consultations may be conducted by any agreed method.
 4. The Parties shall inform each other in advance of potential significant changes in treatment accorded to the EU. Provided that equivalent treatment with regard to technical regulations, standards and conformity assessments has been mutually agreed between the EU and each Party, the Parties shall without undue delay agree on an arrangement extending such treatment to each other².
 5. The Parties shall inform each other in advance of potential significant changes in treatment affecting the other Parties in areas other than those addressed in paragraph 4. A Party shall, upon request by another Party and subject to paragraph 1 of Article 6 of the TBT Agreement, promptly consider granting products from the requesting Party compliant with EU legislation similar treatment to that accorded to products from the EU.
2. Hver part skal utpeke et kontaktpunkt for å legge til rette for kommunikasjon og utveksling av informasjon om tekniske handelshindringer.
 3. Med forbehold for bestemmelsen i nr. 1 er partene enige om å holde tekniske konsultasjoner dersom en part anser at en annen part har truffet eller vurderer å treffe tiltak som ikke er i samsvar med TBTavtalen, med sikte på å finne en hensiktsmessig løsning i samsvar med nevnte avtale. Konsultasjonene skal finne sted innen 40 dager etter at anmodningen er mottatt. De skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det. Dersom konsultasjonene holdes utenfor rammen av Den blandede komité, bør komiteen opplyses om dette. Konsultasjonene kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.
 4. Partene skal underrette hverandre på forhånd om eventuelle betydelige endringer i behandlingen de gir Den europeiske union (EU). Dersom EU og hver av partene seg imellom er blitt enige om likeverdig behandling med hensyn til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderinger, skal partene uten unødig opphold bli enige om en ordning som utvider denne behandlingen til å omfatte hverandre.²
 5. Partene skal underrette hverandre på forhånd om eventuelle betydelige endringer i behandlingen som påvirker de øvrige parter på andre områder enn dem som er nevnt i nr. 4. En part skal på anmodning fra en annen part, og med forbehold for artikkel 6 nr. 1 i TBTavtalen, snarest mulig vurdere å gi varer fra den anmodende part som er i samsvar med EUs regelverk, tilsvarende behandling som den gir varer fra EU.

Article 2.10

Trade facilitation

With the aim to facilitate trade between the EFTA States and Georgia, the Parties shall, in accordance with Annex III:

- (a) simplify, to the greatest extent possible, procedures for trade in goods and related services;

² The Parties reaffirm their rights and obligations under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part, the Agreement on the European Economic Area of 1992 and the EU acts referred to in Annex II to that Agreement, and the EU-Switzerland Mutual Recognition Agreement of 1999, including amendments to these three Agreements, before and after the entry into force of this Agreement.

Artikkel 2.10

Handelsfasilitering

For å lette samhandelen mellom EFTA-statene og Georgia skal partene, i samsvar med bestemmelsene i vedlegg III,

- a) i størst mulig grad forenkle prosedyrene for handel med varer og tilknyttede tjenester,

² Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter assosieringsavtalen mellom Den europeiske union og Det europeiske atomenergifellesskap og deres medlemsstater på den ene siden og Georgia på den andre siden, avtalen om det europeiske økonomiske samarbeidsområde fra 1992 og EUs rettsaktene omtalt i vedlegg II til samme avtale samt avtalen om gjensidig godkjenning inngått mellom EU og Sveits i 1999, herunder endringer i de tre avtalene, før og etter denne avtales ikrafttredelse.

- (b) promote multilateral cooperation between the Parties in order to enhance their participation in the development and implementation of international conventions and recommendations on trade facilitation; and
- (c) cooperate on trade facilitation within the Joint Committee.

Article 2.11

Sub-committee on trade in goods

1. A Sub-Committee on Trade in Goods (hereinafter referred to as “Sub-Committee”) is hereby established.
2. The mandate of the Sub-Committee is set out in Annex IV.

Article 2.12

State trading enterprises

Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.13

Subsidies and countervailing measures

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.
2. Before a Party initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in another Party, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose products are subject to an investigation and allow for a 45 day period for consultations with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests within 20 days from the receipt of the notification.

Article 2.14

Anti-dumping

1. The Parties shall endeavour to refrain from initiating anti-dumping procedures under Article VI of the GATT 1994 and the Agreement on

- b) fremme multilateralt samarbeid seg imellom med sikte på å styrke egen medvirkning ved utarbeiding og gjennomføring av internasjonale konvensjoner og anbefalinger om handelsfasilitering, og
- c) samarbeide om handelsfasilitering i Den blandede komité.

Artikkel 2.11

Underkomité for handel med varer

1. Det nedsettes herved en underkomité for handel med varer (heretter kalt «underkomiteen»).
2. Underkomiteens mandat er oppført i vedlegg IV.

Artikkel 2.12

Statlige handelsforetak

Artikkel XVII i GATT 1994 og avtalen om fortolkning av artikkel XVII i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.13

Subsidier og utjevningsavgifter

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2.
2. Før en part igangsetter en undersøkelse for å fastslå eksistensen, omfanget og effekten av en angivelig subsidie i en annen part, slik artikkel 11 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter fastsetter, skal den part som vurderer å igangsette undersøkelsen, skriftlig underrette den part hvis varer er gjenstand for undersøkelse, og gi en frist på 45 dager til konsultasjon for å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det innen 20 dager etter at underretningen er mottatt.

Artikkel 2.14

Antidumping

1. Partene skal bestrebe seg på å avstå fra å iverksette antidumpingprosedyrer etter artikkel VI i GATT 1994 og avtalen om gjen-

Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as the "Anti-dumping Agreement") against each other.

2. When a Party receives a properly documented application and before initiating an investigation under the Anti-dumping Agreement, the Party shall notify in writing the other Party whose products are allegedly being dumped and allow for a 60 day period for consultations with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests within 20 days from the receipt of the notification.
3. If an anti-dumping measure is applied by a Party, the measure shall be terminated no later than five years from its imposition.
4. A Party shall not initiate an anti-dumping investigation with regard to the same product from the same Party within one year from a determination which resulted in the non-application or revocation of anti-dumping measures or from the termination of a measure pursuant to paragraph 3.
5. If a Party decides to impose an anti-dumping duty, the Party shall apply the "lesser duty" rule by determining a duty which is less than the dumping margin, if such lesser duty would be adequate to remove the injury to the domestic industry.
6. Five years after the entry into force of this Agreement, the Joint Committee shall review whether there is a need to maintain the possibility to take anti-dumping measures between them. If the Parties decide after the first review to maintain this possibility, biennial reviews shall thereafter be conducted by the Joint Committee.

Article 2.15

Global safeguard measures

Each Party retains its rights and obligations under Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards. In taking measures under these WTO provisions, a Party shall, consistent with WTO law and jurisprudence and in accordance with its domestic legislation, exclude imports of an originating product from one or several Parties if such imports do not in and of themselves cause or threaten to cause serious injury.

nomføring av artikkel VI i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (heretter kalt «anti-dumpingavtalen») mot hverandre.

2. Når en part mottar en behørig dokumentert henvendelse, og før det igangsettes en undersøkelse i samsvar med antidumpingavtalen, skal denne part skriftlig underrette den annen part hvis varer angivelig blir dumpet, og gi en frist på 60 dager til konsultasjon for å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det innen 20 dager etter at underretningen er mottatt.
3. Dersom en part anvender antidumpingtiltak, skal tiltaket avvikles senest fem år etter at det ble innført.
4. En part kan ikke igangsette en undersøkelse om antidumping med hensyn til den samme varen fra den samme parten før tidligst ett år etter at det ble truffet avgjørelse om at antidumpingtiltak ikke skulle anvendes eller skulle oppheves, eller etter at et tiltak i henhold til nr. 3 ble avviklet.
5. Dersom en part beslutter å innføre en toll på grunn av dumping, skal parten anvende regelen om «lavere tollsats» og fastsette en toll som er mindre enn dumpingmarginen dersom en slik lavere tollsats vil være tilstrekkelig til å oppveie skaden for den innenlandske industrien.
6. Fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, skal Den blandede komité undersøke om det er behov for å opprettholde adgangen partene har til å treffe tiltak mot dumping seg imellom. Dersom partene etter den første gjennomgangen beslutter at denne adgangen skal opprettholdes, skal Den blandede komité deretter gjennomgå saken på nytt hvert annet år.

Artikkel 2.15

Globale beskyttelsestiltak

Partene beholder sine rettigheter og forpliktelser etter artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Når en part treffer tiltak etter disse WTObestemmelsene, skal den, i samsvar med WTOs regelverk og rettspraksis og med nasjonal lovgivning, unnta import av varer med opprinnelse i en eller flere parter dersom slik import i seg selv ikke volder eller truer med å volde alvorlig skade.

*Article 2.16***Transitional safeguard measures**

1. Where, as a result of the reduction or elimination of a customs duty under this Agreement, any product originating in a Party is being imported into the territory of another Party in such increased quantities, in absolute terms or relative to domestic production, and under such conditions as to constitute a substantial cause of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take transitional safeguard measures to the minimum extent necessary to remedy or prevent the injury, subject to paragraphs 2 to 9.
2. Transitional safeguard measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in the WTO Agreement on Safeguards.
3. If the conditions set out in paragraph 1 are met, the importing Party may take measures consisting in increasing the rate of customs duty for the product to a level not to exceed the lesser of:
 - (a) the MFN rate of duty applied at the time the transitional safeguard measure is taken; or
 - (b) the MFN rate of duty applied on the day immediately preceding the date of the entry into force of this Agreement.
4. Transitional safeguard measures shall be taken for a period not exceeding one year. In very exceptional circumstances, the importing Party may extend the measures up to a total maximum period of three years. The exporting Parties that are affected by the extended transitional safeguard measure shall be offered compensation in the form of substantially equivalent trade liberalisation. No transitional safeguard measures shall be applied to the import of a product, which has previously been subject to such a measure.
5. The Party intending to take or extend a transitional safeguard measure under this Article shall immediately, and in any case before taking or extending a measure, notify the other Parties. The notification shall contain all pertinent information, including evidence of serious injury or threat thereof caused by

*Artikkel 2.16***Beskyttelsestiltak innført for en overgangsperiode**

1. Dersom en vare med opprinnelse i en part, som et resultat av at toll reduseres eller avvikles i henhold til denne avtale, importeres til en annen parts territorium i et slikt økt omfang, i absolutte tall eller i forhold til den innenlandske produksjonen, og under slike forhold at det i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri som produserer tilsvarende eller direkte konkurrerende varer på importpartens territorium, kan importparten, med de eventuelle begrensninger som følger av bestemmelsene i nr. 2–9, for en overgangsperiode innføre beskyttelsestiltak i den grad det er absolutt nødvendig for å rette opp eller hindre skaden.
2. Slike overgangsbeskyttelsestiltak skal iverksettes bare dersom det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade ifølge en undersøkelse gjennomført i samsvar med prosedyrene fastsatt i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.
3. Dersom vilkårene i nr. 1 er oppfylt, kan importparten treffe tiltak med sikte på å bringe tollsatsen for varen opp til et nivå som ikke skal overstige det laveste av
 - a) gjeldende MFN-sats på det tidspunkt overgangsbeskyttelsestiltaket iverksettes, eller
 - b) gjeldende MFN-sats dagen umiddelbart før denne avtale trer i kraft.
4. Overgangsbeskyttelsestiltak skal ikke ha mer enn ett års varighet. Under helt spesielle omstendigheter kan importparten forlenge tiltakene til maksimalt tre år til sammen. Eksportpartene som blir berørt av det forlengede overgangsbeskyttelsestiltaket, skal tilbys kompensasjon i form av en stort sett likeverdig handelsliberalisering. Et beskyttelsestiltak som innføres for en overgangsperiode, skal ikke anvendes på nytt ved import av en vare som tidligere har vært gjenstand for et slikt tiltak.
5. En part som har til hensikt å iverksette eller forlenge et overgangsbeskyttelsestiltak etter denne artikkel, skal umiddelbart, og i alle tilfeller før tiltaket iverksettes eller forlenges, underrette de øvrige parter. Underretningen skal inneholde alle relevante opplysninger, herunder bevis for at økt import har voldt eller

increased imports, a precise description of the product concerned, and the proposed measure, as well as the proposed date of introduction, expected duration and timetable for the progressive removal of the measure. In case of extension of the measure pursuant to paragraph 4, the notification shall also specify the intended compensation.

6. The Joint Committee shall, within 30 days from the receipt of the notification, examine the information provided under paragraph 5 in order to facilitate a mutually acceptable solution. In the absence of such solution, the importing Party may adopt or extend a transitional safeguard measure pursuant to paragraph 3 to remedy the problem. In the absence of mutually agreed compensation pursuant to paragraph 4, the Party against whose product the transitional safeguard measure is taken may take compensatory action. The transitional safeguard measure and the compensatory action shall be immediately notified to the other Parties. In the selection of the transitional safeguard measure and the compensatory action, priority must be given to the action or measure which least disturbs the functioning of this Agreement. The Party taking compensatory action shall apply the action only for the minimum period necessary to achieve the substantially equivalent trade effects and in any event, only during the extension of the transitional safeguard measure.
 7. In critical circumstances, where delay would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional transitional safeguard measure pursuant to a preliminary determination that there is clear evidence that increased imports constitute a substantial cause of serious injury, or threat thereof, to the domestic industry. The Party intending to take such a measure shall immediately notify the other Parties thereof. Within 30 days from the receipt of the notification, the procedures set out in this Article shall be initiated.
 8. Any provisional transitional safeguard measure shall be terminated within 200 days at the latest. The period of application of any such provisional transitional safeguard measure shall be counted as part of the duration, and any extension thereof, of the transitional safeguard measure, set out in paragraphs 3 and 4 respectively. Any tariff increases shall be promptly refunded if the investigation descri-
6. Den blandede komité skal senest 30 dager etter at den har mottatt underretning, undersøke de opplysninger som er gitt i henhold til nr. 5, med sikte på å legge til rette for en løsning begge parter kan godta. Dersom det ikke lykkes å finne en gjensidig akseptabel løsning, kan importparten innføre eller forlenge overgangsbeskyttelsestiltaket i henhold til nr. 3 for å løse problemet. Dersom det ikke oppnås enighet om kompensasjon etter nr. 4, kan den part hvis vare er gjenstand for beskyttelsestiltaket, iverksette kompensasjonstiltak. De øvrige parter skal umiddelbart underrettes om overgangsbeskyttelsestiltaket og kompensasjonstiltaket. Ved valg av overgangsbeskyttelsestiltak og kompensasjonstiltak skal det gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale. En part som iverksetter kompensasjonstiltak, skal anvende tiltaket bare så lenge det er absolutt nødvendig for å oppnå stort sett samme virkning på handelen, og under alle omstendigheter bare så lenge det forlengede overgangsbeskyttelsestiltaket varer.
 7. I kritiske situasjoner der forsinkelse vil medføre skade som det vil være vanskelig å rette opp, kan en part for en overgangsperiode iverksette et midlertidig beskyttelsestiltak i henhold til en foreløpig påvisning av at det foreligger klare bevis for at økt import i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri. En part som har til hensikt å iverksette et slikt tiltak, skal umiddelbart underrette de øvrige parter om dette. Prosedyrene angitt i denne artikkel skal være igangsatt innen 30 dager etter at underretningen er mottatt.
 8. Et midlertidig beskyttelsestiltak som innføres for en overgangsperiode, skal avvikles senest innen 200 dager. Den tid et slikt midlertidig tiltak anvendes, skal regnes som en del av overgangsbeskyttelsestiltaketets varighet i henhold til nr. 3 og 4 og enhver forlengelse av det. Enhver økning av tollsatsene skal refunderes omgående dersom undersøkelsen omtalt i nr.

bed in paragraph 2 does not result in a finding that the conditions of paragraph 1 are met.

9. A transitional safeguard measure may be applied no later than five years from the entry into force of this Agreement.

Article 2.17

General exceptions

Article XX of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.18

Security exceptions

Article XXI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.19

Balance-of-payments

1. A Party in serious balance of payments difficulties, or under imminent threat thereof, may, in accordance with the conditions established under the GATT 1994 and the WTO Understanding on the Balance of Payments Provisions of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, adopt trade restrictive measures, which shall be of limited duration and non-discriminatory, and may not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments situation.
2. The Party introducing a measure under this Article shall promptly notify the Joint Committee.

Chapter 3

Trade in agricultural products

Article 3.1

Scope

This Chapter applies to trade between the Parties relating to products other than those covered by Annex I, hereinafter referred to as “agricultural products”.

Article 3.2

Tariff concessions

1. Georgia shall grant tariff concessions to agricultural products originating in an EFTA State as specified in Annexes V to VII.

2 ikke konkluderer med at vilkårene i nr. 1 er oppfylt.

9. Overgangsbeskyttelsestiltak kan anvendes senest fem år etter at denne avtale er trådt i kraft.

Artikkel 2.17

Generelle unntak

Artikkel XX i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.18

Sikkerhetsunntak

Artikkel XXI i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.19

Betalingsbalansen

1. En part som har, eller som står i umiddelbar fare for å få, alvorlige problemer med betalingsbalansen, kan i samsvar med de vilkår som er fastlagt i GATT 1994 og i WTOavtalen om bestemmelsene om betalingsbalanse i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994, innføre handelsrestriksjoner, som skal ha begrenset varighet, sikre likebehandling og ikke være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp situasjonen i betalingsbalansen.
2. En part som iverksetter et tiltak etter denne artikkel, skal omgående underrette Den blandede komité.

Kapittel 3

Handel med landbruksvarer

Artikkel 3.1

Virkeområde

Dette kapittel får anvendelse på handelen mellom partene med hensyn til andre varer enn dem som hører under vedlegg I, heretter kalt «landbruksvarer».

Artikkel 3.2

Tollkonesjoner

1. Georgia skal gi tollkonesjoner for landbruksvarer med opprinnelse i en EFTAstat, som angitt i vedlegg V–VII.

2. Each EFTA State shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Georgia as specified in Annexes V to VII.

Article 3.3

Other provisions

With respect to trade in agricultural products, the following provisions of Chapter 2 shall apply, *mutatis mutandis*: Articles 2.2 on Rules of Origin and Methods of Administrative Cooperation, 2.4 on Export Duties, 2.5 on Customs Valuation, 2.6 on Quantitative Restrictions, 2.7 on Fees and Formalities, 2.8 on Internal Taxation and Regulations, 2.9 on Technical Barriers to Trade, 2.10 on Trade Facilitation, 2.12 on State Trading Enterprises, 2.14 on Anti-dumping, 2.15 on Global Safeguard Measures, 2.16 on Transitional Safeguard Measures, 2.17 on General Exceptions, 2.18 on Security Exceptions and 2.19 on Balance-of-Payments.

Article 3.4

Dialogue

The Parties shall examine any difficulties that might arise in their trade in agricultural products and shall endeavour to seek appropriate solutions through dialogue and consultations.

Article 3.5

Further liberalisation

The Parties undertake to continue their efforts with a view to achieving further liberalisation of their trade in agricultural products, taking account of the arrangements for processed agricultural products, the pattern of trade in agricultural products between the Parties, the particular sensitivities of such products, the development of each Party's agricultural policy and developments in bilateral and multilateral fora. With a view to achieving this objective, the Parties may consult in the Joint Committee meetings.

Chapter 4

Sanitary and phytosanitary measures

Article 4.1

Objectives

The objectives of this Chapter are to:

- (a) further the implementation of the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (hereinafter referred to as the "SPS Agreement");

2. Den enkelte EFTA-stat skal gi tollkonsesjoner for landbruksvarer med opprinnelse i Georgia, som angitt i vedlegg V–VII.

Artikkel 3.3

Øvrige bestemmelser

For handel med landbruksvarer får følgende bestemmelser i kapittel 2 tilsvarende anvendelse: artikkel 2.2 om opprinnelsesregler og forvaltningssamarbeid, 2.4 om eksportavgifter, 2.5 om fastsettelse av tollverdi, 2.6 om kvantitative restriksjoner, 2.7 om gebyrer og formaliteter, 2.8 om intern beskatning og regulering, 2.9 om tekniske handelshindringer, 2.10 om handelsfasilitering, 2.12 om statlige handelsforetak, 2.14 om antidumping, 2.15 om globale beskyttelsestiltak, 2.16 om beskyttelsestiltak innført for en overgangsperiode, 2.17 om generelle unntak, 2.18 om sikkerhetsunntak og 2.19 om betalingsbalansen.

Artikkel 3.4

Dialog

Partene skal undersøke eventuelle vansker som måtte oppstå i handelen med landbruksvarer dem imellom, og skal bestrebe seg på å finne egnede løsninger gjennom dialog og konsultasjon.

Artikkel 3.5

Ytterligere liberalisering

Partene forplikter seg til å fortsette arbeidet for å liberalisere handelen med landbruksvarer ytterligere, idet de tar hensyn til ordninger for bearbejdede landbruksvarer, handelsmønsteret for landbruksvarer mellom partene, den særskilte sensitiviteten ved slike varer, utviklingen av den enkelte parts landbrukspolitikk samt utviklingen i bilaterale og multilaterale fora. For å nå denne målsetningen kan partene rådføre seg med hverandre under møtene i Den blandede komité.

Kapittel 4

Veterinære og plantesanitære tiltak

Artikkel 4.1

Formål

Formålet med dette kapittel er

- a) å fremme gjennomføringen av WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak (heretter kalt «SPS-avtalen»),

- (b) strengthen cooperation between the Parties in the field of sanitary and phytosanitary measures to facilitate trade and access to their respective markets;
- (c) facilitate information exchange between the Parties and enhance mutual understanding of each Party's regulatory system; and
- (d) effectively solve trade concerns affecting trade between the Parties within the scope of this Chapter.

Article 4.2

Scope

This Chapter applies to sanitary and phytosanitary measures which may, directly or indirectly, affect trade between the Parties.

Article 4.3

Affirmation of the SPS agreement

Except as otherwise provided for in this Chapter, the SPS Agreement shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 4.4

International standards

For the purposes of this Chapter, "international standards" means the standards, guidelines and recommendations of the Codex Alimentarius Commission (CAC), the World Organisation for Animal Health (OIE) and the relevant international and regional organisations operating within the framework of the International Plant Protection Convention (IPPC).

Article 4.5

Inspections, certification system and system audits

1. An importing Party shall base assessments of the inspection and certification system of the exporting Party on international standards³.
2. The Parties agree to use system audits as the preferred assessment method. The need to perform on-site inspections shall be justified.

³ In particular standards and guidelines developed by the Codex Alimentarius Committee on Food Import and Export Inspection and Certification Systems (CAC/GL 26-1997).

- b) å styrke samarbeidet mellom partene om veterinære og plantesanitære tiltak for å lette samhandelen og adgangen til deres respektive markeder,
- c) å legge til rette for utveksling av informasjon mellom partene og øke den gjensidige innsikten i de enkelte partenes regelverk, og
- d) på en effektiv måte og innenfor rammen av dette kapittel å løse problemer som påvirker handelen mellom partene.

Artikkel 4.2

Virkeområde

Dette kapittel får anvendelse på veterinære og plantesanitære tiltak som direkte eller indirekte kan påvirke handelen mellom partene.

Artikkel 4.3

Stadfestelse av SPS-avtalen

Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, får SPS-avtalen anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 4.4

Internasjonale standarder

I dette kapittel menes med «internasjonale standarder» standarder, retningslinjer og anbefalinger utstedt av Codex Alimentarius-kommisjonen (CAC), Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) og relevante internasjonale og regionale organisasjoner som arbeider innenfor rammen av den internasjonale plantevernkonvensjon (IPPC).

Artikkel 4.5

Inspeksjoner, sertifiseringssystem og systemrevisjoner

1. En importpart skal legge internasjonale standarder³ til grunn for sin revisjon av eksportpartens inspeksjons- og sertifiseringssystem.
2. Partene er enige om at systemrevisjon skal ha forrang som rapporteringsmetode. Eventuelle behov for å gjennomføre inspeksjon av enkeltbedrifter skal begrunnes.

³ Særlig standarder og retningslinjer for inspeksjons- og sertifiseringssystemer ved import og eksport av matvarer (CAC/GL 26-1997), utarbeidet av Codex Alimentarius-komiteen.

3. Corrective actions, timeframes and follow-up procedures shall, if applicable, be clearly documented in an assessment report.
4. The costs incurred in carrying out the audit shall be borne by the importing Party.
5. The importing Party shall provide the relevant information in writing to the exporting Party within 60 days from the audit. The exporting Party shall comment on such information within 45 days. Comments made by the exporting Party shall be included in the assessment report

Article 4.6

Certificates

The Parties agree to cooperate in order to minimise the number of model SPS certificates as far as possible. Where official certificates are required, these should be in line with the principles laid down in international standards. When a Party introduces or modifies a certificate, it shall notify the proposed new or revised certificate to the other Parties in English as early as possible. The Party shall provide the factual basis and justification of the new or modified certificate. The exporting Party shall be given sufficient time to adapt to the new requirements.

Article 4.7

Cooperation

1. The Parties shall strengthen their cooperation with a view to increasing the mutual understanding of each other's systems and facilitating access to their respective markets. Such cooperation shall include, but not be limited to, collaboration between scientific institutions that provide the Parties with scientific advice and risk analysis.
2. The Parties shall ensure that all applicable SPS regulations are published and available on the internet. Upon request, a Party shall provide supplementary information regarding import requirements in English.
3. The Parties shall notify any substantial change in structure, organisation and division of responsibilities of their competent authorities and contact points to the other Parties.
4. When a Party introduces new SPS measures, its competent authority shall, upon request, and as far as practicable in English, provide the appropriate risk assessment justifying the measure.

3. Avhjelpende tiltak, tidsrammer og prosedyrer for oppfølging skal, der det er aktuelt, fremgå klart av revisjonsrapporten.
4. Kostnadene ved å utføre revisjon skal dekkes av importparten.
5. Importparten skal gi eksportparten de relevante opplysningene skriftlig innen 60 dager etter at revisjonen er gjennomført. Eksportparten kan gi kommentarer til opplysningene innen 45 dager. Kommentarer som fremlegges av eksportparten, skal inngå i revisjonsrapporten.

Artikkel 4.6

Sertifikater

Partene er enige om å samarbeide for i størst mulig grad å begrense antall SPSmodellsertifikater. Der det kreves offisielle sertifikater, bør disse være utformet i tråd med prinsipper fastsatt i internasjonale standarder. Dersom en part innfører eller endrer et sertifikat, skal parten snarest mulig og på engelsk underrette de øvrige parter om det foreslåtte nye eller reviderte sertifikatet. Parten skal opplyse om det faktiske grunnlaget og begrunnelsen for det nye eller endrede sertifikatet. Eksportparten skal gis tilstrekkelig tid til å tilpasse seg de nye kravene.

Artikkel 4.7

Samarbeid

1. Partene skal styrke samarbeidet med sikte på å øke den gjensidige innsikten i hverandres systemer og lette adgangen til hverandres markeder. Dette samarbeidet skal omfatte, men ikke være begrenset til samarbeid mellom vitenskapelige institusjoner som gir partene vitenskapelige råd og risikoanalyser.
2. Partene skal sørge for at alt gjeldende regelverk på det veterinære og plantesanitære området («SPSregelverk») offentliggjøres og finnes tilgjengelig på Internett. En part skal på anmodning gi utfyllende opplysninger om importkrav på engelsk.
3. Partene skal underrette de øvrige parter om alle vesentlige endringer i vedkommende myndigheters og kontaktpunkters oppbygning, organisering og ansvarsfordeling.
4. Når en part innfører nye SPS-tiltak, skal partens vedkommende myndighet på anmodning og, så langt det lar seg gjøre, på engelsk gi opplysninger om den relevante risikovurderingen som ligger til grunn for tiltaket.

*Article 4.8***Import checks**

1. The import requirements and checks applied to imported products covered by this Chapter shall be based on the risk that is associated with such products and shall be applied in a non-discriminatory manner. Import checks and border controls shall be carried out as expeditiously as possible in a manner that is no more trade-restrictive than necessary.
2. Upon request, information about the frequency of import checks or changes in this frequency shall be exchanged between the competent authorities of the Parties.
3. Each Party shall allow a person responsible for a consignment, subject to sampling and analysis, to apply for a second expert opinion as part of the official sampling.
4. Import control should be structured according to international standards⁴.
5. Products subject to random and routine checks should not be detained at the border while awaiting the results of the tests.
6. If products are detained at the border due to a perceived risk, the decision on clearance shall be taken as soon as possible. Every effort shall be made to avoid deterioration of perishable goods. For the purposes of this Chapter, “perishable goods” means products that rapidly decay due to their natural characteristics, in particular in the absence of appropriate storage conditions.
7. If products are rejected at a port of entry due to a verified serious sanitary or phytosanitary issue, the competent authority of the exporting Party shall be informed as soon as possible. For the purposes of this provision, “serious sanitary or phytosanitary issue” means cases for which a notification between competent authorities is foreseen in international standards⁵.
8. If products are rejected at a port of entry, the factual basis and scientific justification shall,

⁴ In particular the Codex Alimentarius Commission guidelines for food import control systems (CAC/GL 47-2003) and guidelines for the design, operation, assessment and accreditation of food import and export inspection and certification systems (CAC/GL 26-1997).

⁵ In particular in the guidelines for the exchange of information between countries on rejections of imported food, by Codex Alimentarius Commission (CAC), the OIE, and the IPPC.

*Artikkel 4.8***Importkontroll**

1. Importkrav og importkontroll som gjelder importerte varer omfattet av dette kapittel, skal være basert på den risiko som er forbundet med slike varer, og skal anvendes på en måte som sikrer likebehandling. Importkontroll og grensekontroll skal utføres snarest mulig og på en måte som ikke er mer begrensende for handelen enn nødvendig.
2. Vedkommende myndigheter hos partene skal på anmodning utveksle informasjon om hvor ofte det utføres importkontroll, og om eventuelle endringer i kontrollhyppigheten.
3. Hver part skal sørge for at en person med ansvar for en vareforsendelse som er gjenstand for stikkprøvekontroll og analyse, har mulighet til å søke om en ny ekspertuttalelse som del av den offisielle prøvetakingen.
4. Importkontroll bør organiseres i samsvar med internasjonale standarder⁴.
5. Varer som er gjenstand for tilfeldig og rutinemessig kontroll, bør ikke holdes tilbake ved grensen i påvente av prøveresultatene.
6. Dersom varer holdes tilbake ved grensen på grunn av en antatt risiko, skal det treffes beslutning om klarering så snart som mulig. Partene skal gjøre sitt ytterste for å forhindre at lett bederlige varer forringes. I dette kapittel menes med «lett bederlige varer» varer som raskt forringes på grunn av sine naturlige egenskaper, særlig i mangel av egnede lagringsforhold.
7. Dersom varer avvises i en anløpshavn etter at det er påvist et alvorlig veterinært eller plantesanitært problem, skal vedkommende myndighet hos eksportparten underrettes så snart som mulig. For denne bestemmelses formål menes med «alvorlig veterinært eller plantesanitært problem» saker der internasjonale standarder⁵ fastsetter at vedkommende myndigheter skal underrette hverandre.
8. Dersom varer avvises i en anløpshavn, skal eksportparten på anmodning og så snart som

⁴ Særlig Codex Alimentariuskomisjonens retningslinjer for kontrollsystemer ved import av matvarer (CAC/GL 47-2003) og retningslinjer for utforming, drift, revisjon og akkreditering av inspeksjons- og sertifiseringssystemer ved import og eksport av matvarer (CAC/GL 26-1997).

⁵ Særlig i Guidelines for the Exchange of Information between Countries on Rejections of Imported Food (retningslinjer for utveksling av informasjon mellom stater om avvisning av importerte matvarer) utstedt av Codex Alimentariuskomisjonen (CAC), OIE og IPPC.

upon request, be provided in writing to the exporting Party, as soon as possible.

9. Where a Party detains, at a port of entry, products exported from another Party due to a perceived failure to comply with a sanitary or phytosanitary measure, the factual justification for the detention shall be promptly notified to the importer or his representative.
10. Each Party shall ensure that appropriate legal procedures exist for an importer or any other person responsible for the consignment, or his representative, whose products are rejected at a port of entry, to appeal that decision.

Article 4.9

Consultations

Consultations shall be held at the request of a Party which considers that another Party has taken a measure which is likely to create, or has created, an obstacle to trade. Such consultations shall take place within 30 days from the receipt of the request with the objective of finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests. If consultations are not taking place in the Joint Committee, it should be informed thereof. In case of perishable goods, consultations between the competent authorities of the Parties shall be held without undue delay. The consultations may be conducted by any agreed method.

Article 4.10

Review

The Parties shall, upon request by a Party, and without undue delay, agree on an arrangement extending to each other treatment related to sanitary and phytosanitary regulations granted by each Party to the European Union.

Article 4.11

Contact Points

For the purposes of this Chapter, the Parties shall exchange names and addresses of contact points in order to facilitate communication and the exchange of information.

mulig underrettes skriftlig om det faktiske grunnlaget og den vitenskapelige begrunnelsen for det.

9. Dersom en part i en anløpshavn holder tilbake varer eksportert fra en annen part grunnet antatt manglende samsvar med et veterinært eller plantesanitært tiltak, skal den faktiske begrunnelsen for tilbakeholdelsen omgående meldes til importøren eller dennes representant.
10. Hver part skal sørge for egnede rettslige prosedyrer som gir en importør eller en annen person med ansvar for vareforsendelsen, eller dennes representant, mulighet til å påklage avgjørelsen dersom varene avvises i anløpshavnen.

Artikkel 4.9

Konsultasjoner

På anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner dersom parten anser at en annen part har truffet tiltak som kan antas å skape, eller som har skapt, en handelshindring. Konsultasjonene skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det. Dersom de ikke finner sted i Den blandede komité, skal komiteen opplyses om dette. Gjelder saken lett bederlige varer, skal det uten unødig opphold holdes konsultasjoner mellom partenes vedkommende myndigheter. Konsultasjonene kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.

Artikkel 4.10

Gjennomgang

Dersom en part ber om det, skal partene uten unødig opphold bli enige om en ordning der de gir hverandre samme behandling med hensyn til SPSregelverk som hver av dem gir Den europeiske union.

Artikkel 4.11

Kontaktpunkter

For dette kapittels formål skal partene utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

*Chapter 5***Trade in services***Article 5.1***Scope and coverage**

1. This Chapter applies to measures by Parties affecting trade in services and taken by central, regional or local governments and authorities as well as by non-governmental bodies in the exercise of powers delegated by central, regional or local governments or authorities. It applies to all services sectors.
2. With respect to air transport services, this Chapter shall not apply to measures affecting air traffic rights or measures affecting services directly related to the exercise of air traffic rights, except as provided for in paragraph 3 of the GATS Annex on Air Transport Services. The definitions of paragraph 6 of the GATS Annex on Air Transport Services are hereby incorporated and made part of this Chapter.
3. Articles 5.4, 5.5 and 5.6 shall not apply to laws, regulations or requirements governing the procurement by governmental agencies of services purchased for governmental purposes and not with a view to commercial resale or with a view to use in the supply of services for commercial sale.

*Article 5.2***Incorporation of provisions from the GATS**

Where a provision of this Chapter provides that a provision of the GATS is incorporated into and made part of this Chapter, the meaning of the terms used in the GATS provision shall be understood as follows:

- (a) “Member” means Party;
- (b) “Schedule” means a Schedule referred to in Article 5.18 and contained in Annex VIII; and
- (c) “specific commitment” means a specific commitment in a Schedule referred to in Article 5.18.

*Article 5.3***Definitions**

For the purposes of this Chapter:

- (a) the following definitions of Article I of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter:

*Kapittel 5***Handel med tjenester***Artikkel 5.1***Virkeområde og dekningsomfang**

1. Dette kapittel får anvendelse på partenes tiltak som berører handel med tjenester, og som treffes av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter og myndigheter samt av ikke-statlige organer når disse utøver myndighet delegert til dem av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter. Det får anvendelse på alle tjenestesektorer.
2. Med hensyn til luftfartstjenester får dette kapittel ikke anvendelse på tiltak som berører luftfartsrettigheter, eller tiltak som berører tjenester som er direkte forbundet med utøvelse av luftfartsrettigheter, med unntak for hva som er fastsatt i nr. 3 i GATSvedlegget om luftfartstjenester. Definisjonene i nr. 6 i GATS-vedlegget om luftfartstjenester innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.
3. Artikkel 5.4, 5.5 og 5.6 får ikke anvendelse på lover, forskrifter eller vilkår som regulerer offentlige organers anskaffelse av tjenester som er kjøpt inn for offentlige formål uten henblikk på kommersielt videresalg eller på bruk i tjenesteyting for kommersielt salg.

*Artikkel 5.2***Innlemmelse av bestemmelser fra GATS**

Når en bestemmelse i dette kapittel fastslår at en bestemmelse i GATS innlemmes i dette kapittel og gjøres til en del av det, skal begrepene brukt i GATS forstås slik:

- a) med «medlem» menes part,
- b) med «bindingsliste» menes en bindingsliste nevnt i artikkel 5.18 og inntatt i vedlegg VIII, og
- c) med «spesifikk forpliktelse» menes en spesifikk forpliktelse i en bindingsliste nevnt i artikkel 5.18.

*Artikkel 5.3***Definisjoner**

I dette kapittel

- a) innlemmes herved følgende definisjoner i artikkel I i GATS i dette kapittel og gjøres til en del av det:

- (i) “trade in services”;
- (ii) “services”; and
- (iii) “a service supplied in the exercise of governmental authority”.
- (b) “service supplier” means any person that supplies, or seeks to supply, a service;⁶
- (c) “natural person of another Party” means a natural person who, under the legislation of that other Party, is:
- (i) a national of that other Party who resides in the territory of any WTO Member; or
- (ii) a permanent resident of that other Party who resides in the territory of a Party, if that other Party accords substantially the same treatment to its permanent residents as to its nationals in respect of measures affecting trade in services. For the purpose of the supply of a service through presence of natural persons (Mode 4), this definition covers a permanent resident of that other Party who resides in the territory of a Party or in the territory of any WTO Member;
- (d) “juridical person of another Party” means a juridical person which is either:
- (i) constituted or otherwise organised under the law of that other Party, and is engaged in substantive business operations in the territory of:
- (aa) a Party; or
- (bb) any Member of the WTO and is owned or controlled by natural persons of that other Party or by juridical persons that meet all the conditions of subparagraph (i) (aa); or
- (ii) in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
- (aa) natural persons of that other Party; or
- (bb) juridical persons of that other Party identified under subparagraph (d) (i).
- i) «handel med tjenester»,
- ii) «tjenester», og
- iii) «tjenester som ytes under utøvelse av statsmyndighet»,
- b) menes med «tjenesteyter»: enhver person som yter eller søker å yte en tjeneste,⁶
- c) menes med «fysisk person fra en annen part»: en fysisk person som i henhold til den annen parts lovgivning
- i) er borger av denne parten, men oppholder seg på territoriet til en medlemsstat i WTO, eller
- ii) har fast opphold i denne andre parten, men oppholder seg på territoriet til en part, dersom denne andre parten i alt vesentlig gir personer med fast opphold samme behandling som den gir sine egne borgere med hensyn til tiltak som berører handelen med tjenester. Dersom en tjeneste ytes gjennom fysiske personers tilstedeværelse (type 4), omfatter denne definisjonen en person som har fast opphold i denne andre parten, men som oppholder seg på territoriet til en part eller på territoriet til en medlemsstat i WTO,
- d) menes med «juridisk person fra en annen part»: en juridisk person som enten
- i) er opprettet eller på annen måte organisert i henhold til denne andre partens lovgivning, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet på territoriet til
- aa) en part eller
- bb) en medlemsstat i WTO og er eid eller kontrollert av fysiske personer fra denne andre parten eller av juridiske personer som oppfyller alle vilkår etter punkt i) aa), eller
- ii) når det gjelder yting av en tjeneste gjennom kommersiell tilstedeværelse, er eid eller kontrollert av
- aa) fysiske personer fra denne andre parten, eller
- bb) juridiske personer fra denne andre parten som nevnt under bokstav d) i),

⁶ Where the service is not supplied or sought to be supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (i.e. the juridical person) shall, nonetheless, through such commercial presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Chapter. Such treatment shall be extended to the commercial presence through which the service is supplied or sought to be supplied and need not be extended to any other parts of the service supplier located outside the territory where the service is supplied or sought to be supplied.

⁶ Når tjenesten ikke ytes eller søkes ytet direkte av en juridisk person, men gjennom andre former for kommersiell tilstedeværelse, for eksempel en filial eller et representasjonskontor, skal tjenesteyteren (dvs. den juridiske personen) gjennom denne kommersielle tilstedeværelsen like fullt gis den behandling som er fastsatt for tjenesteytere i dette kapittel. Behandlingen skal utstrekkes til den kommersielle tilstedeværelsen som tjenesten ytes eller søkes ytet gjennom, men behøver ikke å utstrekkes til andre deler av tjenesteyteren som befinner seg utenfor territoriet der tjenesten ytes eller søkes ytet.

- (e) the following definitions of Article XXVIII of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter:
- (i) “measure”;
 - (ii) “supply of a service”;
 - (iii) “measures by Members affecting trade in services”;
 - (iv) “commercial presence”;
 - (v) “sector” of a service;
 - (vi) “service of another Member”;
 - (vii) “monopoly supplier of a service”;
 - (viii) “service consumer”;
 - (ix) “person”;
 - (x) “juridical person”;
 - (xi) “owned”, “controlled” and “affiliated”; and
 - (xii) “direct taxes”.

Article 5.4

Most-favoured-nation treatment

1. Without prejudice to measures taken in accordance with Article VII of the GATS, and except as provided for in its List of MFN Exemptions contained in Annex IX, each Party shall accord immediately and unconditionally, in respect of all measures affecting the supply of services, to services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than the treatment it accords to like services and service suppliers of any non-party.
2. Treatment granted under other existing or future agreements concluded by a Party and notified under Article V or Article V *bis* of the GATS shall not be subject to paragraph 1.
3. If a Party enters into an agreement notified under Article V or Article V *bis* of the GATS, it shall, upon request from another Party, afford adequate opportunity to that Party to negotiate the benefits granted therein.
4. Paragraph 3 of Article II of the GATS shall apply to the rights and obligations of the Parties with respect to advantages accorded to adjacent countries and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 5.5

Market access

Article XVI of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

- e) innlemmes herved følgende definisjoner i artikkel XXVIII i GATS i dette kapittel og gjøres til en del av det:

- i) «tiltak»,
- ii) «ytelse av en tjeneste»,
- iii) «tiltak medlemmene treffer som har innvirkning på handel med tjenester»,
- iv) «kommersiell tilstedeværelse»,
- v) en tjenestes «sektor»,
- vi) «annet medlems tjeneste»,
- vii) «tjenesteyter med monopol»,
- viii) «tjenesteforbruker»,
- ix) «person»,
- x) «juridisk person»,
- xi) «eid», «kontrollert» og «tilsluttet», og
- xii) «direkte skatter».

Artikkel 5.4

Bestevilkårsbehandling

1. Med forbehold for tiltak truffet i samsvar med artikkel VII i GATS, og med unntak for hva som er fastsatt i dens liste over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFN-unntak) i vedlegg IX, skal hver part med hensyn til ethvert tiltak som berører yting av tjenester, uten opphold og uten vilkår gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandling den gir tilsvarende tjenester og tjenesteytere fra en ikke-part.
2. Behandling i henhold til andre eksisterende eller fremtidige avtaler som en part har inngått, og som det er gitt underretning om i henhold til artikkel V eller Va i GATS, skal ikke omfattes av bestemmelsen i nr. 1.
3. Dersom en part inngår en avtale som det er gitt underretning om i henhold til artikkel V eller Va i GATS, skal vedkommende part på anmodning fra en annen part gi sistnevnte tilstrekkelige muligheter til å forhandle seg fram til de samme fordeler som er gitt i nevnte avtale.
4. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til fordeler som gis tilgrensende land, skal reguleres av artikkel II nr. 3 i GATS, som herved innlemmes i dette kapittel og gjøres til en del av det.

Artikkel 5.5

Markedsadgang

Artikkel XVI i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Article 5.6***National treatment**

Article XVII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.7***Additional commitments**

Article XVIII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.8***Domestic regulation**

1. Each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2. Each Party shall maintain or institute, as soon as practicable, judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party shall ensure that the procedures in fact provide for an objective and impartial review.
3. Where authorisation is required by a Party for the supply of a service, the competent authorities of that Party shall, within a reasonable period of time after the submission of an application is considered complete under that Party's domestic laws and regulations, inform the applicant of the decision concerning the application. At the request of the applicant, the competent authorities of that Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.
4. Each Party shall ensure that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures, in all services sectors, are based on objective and transparent criteria, such as competence and the ability to supply the service.
5. With a view to ensuring that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing require-

*Artikkel 5.6***Nasjonal behandling**

Artikkel XVII i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.7***Tilleggsforpliktelser**

Artikkel XVIII i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.8***Innenlandsk regulering**

1. Hver part skal påse at alle tiltak med generell anvendelse som berører handel med tjenester, håndheves på en rimelig, objektiv og upartisk måte.
2. Hver part skal opprettholde eller, så snart det er praktisk mulig, opprette domstoler, voldgiftsretter eller forvaltningsdomstoler eller ordninger der det, når en berørt tjenesteyter fra en annen part ber om det, omgående kan foretas en prøving av og, dersom det er berettiget, en omgjøring av forvaltningsvedtak som berører handel med tjenester. Når slike ordninger ikke fungerer uavhengig av det organ som har myndighet til å gjøre vedkommende forvaltningsvedtak, skal parten sørge for at ordningen i realiteten innebærer en objektiv og upartisk gjennomgang.
3. Dersom det kreves tillatelse fra en part for å yte en tjeneste, skal vedkommende myndighet hos denne parten innen en rimelig frist etter at det er innlevert en søknad som anses for å være fullstendig i henhold til partens egne lover og forskrifter, underrette søkeren om utfallet av søknaden. På anmodning fra søkeren skal vedkommende myndighet hos parten uten unødig opphold opplyse om søknadens stilling.
4. Hver part skal sørge for at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer i alle tjenestesektorer, baseres på objektive og åpne kriterier, slik som kompetanse og kapasitet til å yte tjenesten.
5. For å sikre at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer, ikke inne-

ments and procedures do not constitute unnecessary barriers to trade in services, the Joint Committee shall take a decision aiming at incorporating into this Agreement any disciplines developed in the WTO in accordance with paragraph 4 of Article VI of the GATS. The Parties may also, jointly or bilaterally, decide to develop further disciplines.

- 6.
- (a) In sectors in which a Party has undertaken specific commitments, pending the entry into force of a decision incorporating WTO disciplines for these sectors pursuant to paragraph 5, and, if agreed between Parties, disciplines developed jointly or bilaterally under this Agreement pursuant to paragraph 5, the Party shall not apply qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures that nullify or impair such specific commitments in a manner which is:
- (i) more burdensome than necessary to ensure the quality of the service; or
- (ii) in the case of licensing procedures, in itself a restriction on the supply of the service.
- (b) In determining whether a Party is in conformity with the obligation under subparagraph (a), account shall be taken of international standards of relevant international organisations applied by that Party. For the purposes of this Chapter, “relevant international organisations” means international bodies whose membership is open to the relevant bodies of all Parties.
7. Each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of another Party.

Article 5.9

Recognition

1. For the purpose of the fulfilment of its relevant standards or criteria for the authorisation, licensing or certification of service suppliers, each Party shall give due consideration to any requests by another Party to recognise the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in that other Party. Such recognition may be based upon an agreement or arrangement with that other Party, or otherwise be accorded autonomously.

bærer unødige hindringer for handelen med tjenester, skal Den blandede komité treffe beslutning med sikte på å innlemme i denne avtale eventuelle retningslinjer som utarbeides innenfor WTO i samsvar med artikkel VI nr. 4 i GATS. Partene kan også, enten i fellesskap eller bilateralt, bli enige om å utarbeide flere retningslinjer.

- 6.
- a) I sektorer der en part har påtatt seg spesifikke forpliktelser, og inntil en beslutning i henhold til nr. 5 er trådt i kraft om å innlemme WTOs retningslinjer for disse sektorene og, dersom partene er enige om det, retningslinjer utarbeidet i fellesskap eller bilateralt innenfor rammen av denne avtale etter nr. 5, skal parten ikke gjøre gjeldende kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer som opphever eller svekker slike spesifikke forpliktelser på en måte som
- i) er mer byrdefull enn nødvendig for å sikre tjenestens kvalitet, eller,
- ii) når det dreier seg om lisensieringsprosedyrer, i seg selv innebærer en restriksjon på ytingen av tjenesten.
- b) For å kunne avgjøre om en part opptrer i samsvar med forpliktelsen i bokstav a), skal det tas hensyn til relevante internasjonale organisasjoners internasjonale standarder som anvendes av denne part. Med «relevante internasjonale organisasjoner» menes i dette kapittel internasjonale organer som er åpne for medlemskap fra de relevante organer hos samtlige parter.
7. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer for å kontrollere kompetansen til yrkesutøvere fra en annen part.

Artikkel 5.9

Godkjenning

1. For å kunne oppfylle sine relevante standarder eller kriterier for autorisasjon eller lisensiering av eller attestutstedelse for tjenesteytere, skal hver part behørig vurdere enhver anmodning fra en annen part om å godkjenne gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt hos den andre parten. Slik godkjenning kan bygge på en avtale eller ordning med denne parten eller på annen måte gis på frittstående grunnlag.

2. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of a non-party, that Party shall afford another Party adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement, whether existing or future, or to negotiate a comparable agreement or arrangement with it. Where a Party accords recognition autonomously, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of that other Party should also be recognised.
 3. Any such agreement or arrangement or autonomous recognition shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement, in particular paragraph 3 of Article VII of the GATS.
2. Når en part, gjennom en avtale eller ordning, godkjenner gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til en ikke-part, skal vedkommende part gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å forhandle om tiltredelse til en slik avtale eller ordning, enten den allerede er trådt i kraft eller skal tre i kraft på et senere tidspunkt, eller til å forhandle seg fram til en tilsvarende avtale eller ordning med vedkommende part. Når en part gir slik godkjenning på frittstående grunnlag, skal den gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å godtgjøre at også gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til denne andre parten, bør godkjennes.
 3. Enhver slik avtale eller ordning eller godkjenning på frittstående grunnlag skal være i samsvar med relevante bestemmelser i WTO-avtalen, særlig artikkel VII nr. 3 i GATS.

Article 5.10

Movement of natural persons

1. This Article applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, in respect of the supply of a service.
2. This Chapter shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, residence or employment on a permanent basis.
3. Natural persons covered by a specific commitment shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of that commitment.
4. This Chapter shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across its borders, provided that such measures are not applied in such a manner as to nullify or impair the benefits accruing to any Party under the terms of a specific commitment.⁷

⁷ The sole fact of requiring a visa for natural persons shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

Artikkel 5.10

Bevegelse for fysiske personer

1. Denne artikkel får anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som er tjenesteytere fra en part, og fysiske personer fra en part som er ansatt hos en parts tjenesteyter, i forbindelse med yting av en tjeneste.
2. Dette kapittel får ikke anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som søker adgang til en parts arbeidsmarked, og heller ikke på tiltak som angår nasjonalitet, opphold eller arbeid på permanent basis.
3. Fysiske personer som omfattes av en spesifikk forpliktelse, skal ha adgang til å yte tjenesten i samsvar med vilkårene for denne forpliktelsen.
4. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere innreise til eller midlertidig opphold på sitt territorium av fysiske personer fra en annen part, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som tilsetter eller svekker fordelene som tilkommer en part i henhold til vilkårene for en spesifikk forpliktelse.⁷

⁷ Krav om visum for fysiske personer skal ikke i seg selv anses for å tilsette eller svekke fordeler i henhold til en spesifikk forpliktelse.

*Article 5.11***Transparency**

Paragraphs 1 and 2 of Article III and Article III *bis* of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.12***Monopolies and exclusive service suppliers**

Paragraphs 1, 2 and 5 of Article VIII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.13***Business practices**

Article IX of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.14***Payments and transfers**

1. Except under the circumstances envisaged in Article 5.15, a Party shall not apply restrictions on international transfers and payments for current transactions with another Party.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Agreement of the International Monetary Fund (hereinafter referred to as the "IMF"), including the use of exchange actions which are in conformity with that Agreement, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistent with its specific commitments regarding such transactions, except under Article 5.15 or at the request of the IMF.

*Article 5.15***Restrictions to safeguard the balance of payments**

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. Paragraphs 1 to 3 of Article XII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee.

*Artikkel 5.11***Åpenhet**

Artikkel III nr. 1 og 2 og artikkel IIIa i GATS innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.12***Monopoler og tjenesteytere med enerett**

Artikkel VIII nr. 1, 2 og 5 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.13***Forretningsmetoder**

Artikkel IX i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.14***Betalinger og overføringer**

1. Med unntak for de omstendigheter som er nevnt i artikkel 5.15, skal en part ikke legge restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part.
2. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal ha virkning for partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til avtalen om Det internasjonale valutafond (heretter kalt «IMF»), herunder bruk av valutamessige tiltak som er i samsvar med nevnte avtale, forutsatt at en part ikke innfører restriksjoner på kapitaltransaksjoner som er uforenlige med dens spesifikke forpliktelser med hensyn til slike transaksjoner, med unntak for artikkel 5.15 eller med mindre IMF ber om det.

*Artikkel 5.15***Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen**

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner av hensyn til betalingsbalansen.
2. Artikkel XII nr. 1–3 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.
3. En part som innfører eller opprettholder slike restriksjoner, skal omgående underrette Den blandede komité.

*Article 5.16***Subsidies**

1. A Party which considers that it is adversely affected by a subsidy of another Party may request *ad hoc* consultations with that Party on such matters. The requested Party shall enter into such consultations.⁸
2. The Parties shall review any disciplines agreed under Article XV of the GATS with a view to incorporating them into this Chapter.

*Article 5.17***Exceptions**

Article XIV and paragraph 1 of Article XIV *bis* of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 5.18***Schedules of specific commitments**

1. Each Party shall set out in a Schedule the specific commitments it undertakes under Articles 5.5, 5.6 and 5.7. With respect to sectors where such commitments are undertaken, each Schedule shall specify:
 - (a) terms, limitations and conditions on market access;
 - (b) conditions and qualifications on national treatment;
 - (c) undertakings relating to additional commitments referred to in Article 5.7; and
 - (d) where appropriate, the timeframe for implementation of such commitments and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 5.5 and 5.6 shall be subject to paragraph 2 of Article XX of the GATS.
3. The Parties' Schedules of Specific Commitments are set out in Annex VIII.

*Article 5.19***Modification of schedules**

The Parties shall, upon written request by a Party, hold consultations to consider any modification or withdrawal of a specific commitment in the requ-

⁸ It is understood that consultations held pursuant to paragraph 1 shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 12 or under the WTO Dispute Settlement Understanding.

*Artikkel 5.16***Subsidier**

1. Dersom en part anser at en annen parts subsidier er til skade for den selv, kan den be om konsultasjoner *ad hoc* med vedkommende part i slike saker. Den anmodede part skal innlede slike konsultasjoner.⁸
2. Partene skal gjennomgå eventuelle ordninger som er avtalt i henhold til artikkel XV i GATS, med sikte på å innlemme dem i dette kapittel.

*Artikkel 5.17***Unntak**

Artikkel XIV og artikkel XIVa nr. 1 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det.

*Artikkel 5.18***Bindingslister over spesifikke forpliktelser**

1. Hver part skal i en bindingsliste føre opp de spesifikke forpliktelser den påtar seg i henhold til artikkel 5.5, 5.6 og 5.7. For sektorer der slike forpliktelser er inngått, skal hver bindingsliste nærmere angi følgende:
 - a) begrensninger på og vilkår for markedsadgang,
 - b) vilkår for og begrensninger på nasjonal behandling,
 - c) tilsagn i forbindelse med tilleggsforpliktelser nevnt i artikkel 5.7, og
 - d) der det er hensiktsmessig, tidsramme for gjennomføring av slike forpliktelser og datoen for deres ikrafttredelse.
2. For tiltak som er uforenlige med både artikkel 5.5 og 5.6, får bestemmelsen i artikkel XX nr. 2 i GATS anvendelse.
3. Partenes bindingslister over spesifikke forpliktelser er oppført i vedlegg VIII.

*Artikkel 5.19***Endring av bindingslister**

Partene skal etter skriftlig anmodning fra en part holde konsultasjoner for å vurdere om en spesifikke forpliktelse i den anmodende parts bindings-

⁸ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til nr. 1 ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 12 eller etter WTOs tvisteløsningsavtale.

esting Party's Schedule of Specific Commitments. The consultations shall be held within three months from the receipt of the request. In the consultations, the Parties shall aim to ensure that a general level of mutually advantageous commitments no less favourable to trade than that provided for in the Schedule of Specific Commitments prior to such consultations is maintained. Modifications of Schedules are subject to Articles 11 and 13.2.

Article 5.20

Review

With a view to the progressive liberalisation of trade in services, the Parties aim to periodically review their Schedules of Specific Commitments and Lists of MFN Exemptions. The first such review shall take place no later than three years from the entry into force of this Agreement.

Article 5.21

Annexes

The following Annexes form an integral part of this Chapter:

- (a) Annex VIII (Schedules of Specific Commitments);
- (b) Annex IX (Lists of MFN-Exemptions);
- (c) Annex X (Financial Services);
- (d) Annex XI (Telecommunications Services);
- (e) Annex XII (Maritime Transport and Related Services); and
- (f) Annex XIII (Energy Related Services).

Chapter 6

Establishment

Article 6.1

Scope and coverage

1. This Chapter applies to commercial presence in all sectors, with the exception of services sectors as set out in Article 5.1.⁹
2. This Chapter shall be without prejudice to the interpretation or application of other international agreements relating to investment or taxation to which one or several EFTA States and Georgia are parties.

⁹ It is understood that services specifically exempted from the scope of Chapter 5 do not fall under the scope of this Chapter.

liste over spesifikke forpliktelser bør endres eller oppheves. Konsultasjonene skal finne sted innen tre måneder etter at anmodningen er mottatt. Under konsultasjonene skal partene søke å sikre at det opprettholdes et generelt nivå på gjensidig fordelaktige forpliktelser som ikke er mindre gunstig for handelen enn det som var fastsatt i bindingslisten over spesifikke forpliktelser før konsultasjonene ble innledet. Endringer i bindingslistene skal skje i henhold til artikkel 11 og 13.2.

Artikkel 5.20

Gjennomgang

Partene skal, med sikte på en gradvis liberalisering av handelen med tjenester, tilstrebe å gjennomgå sine bindingslister over spesifikke forpliktelser og lister over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFN-unntak) jevnlig. Den første gjennomgangen skal finne sted senest tre år etter at denne avtale er trådt i kraft.

Artikkel 5.21

Vedlegg

Følgende vedlegg utgjør en integrert del av dette kapittel:

- a) vedlegg VIII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser),
- b) vedlegg IX (Lister over MFN-unntak),
- c) vedlegg X (Finansielle tjenester),
- d) vedlegg XI (Telekommunikasjonstjenester),
- e) vedlegg XII (Sjøtransport og tilknyttede tjenester), og
- f) vedlegg XIII (Energirelaterte tjenester).

Kapittel 6

Etablering

Artikkel 6.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Dette kapittel får anvendelse på kommersiell tilstedeværelse i alle sektorer, med unntak av tjenestesektorer som fastsatt i artikkel 5.1.⁹
2. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke ha noen virkning for fortolkningen eller anvendelsen av andre internasjonale avtaler om investeringsvirksomhet eller beskatning som en eller flere EFTA-stater og Georgia er part i.

⁹ Partene er innforstått med at tjenester som er spesifikt unntatt fra virkeområdet for kapittel 5, ikke kommer inn under dette kapittels virkeområde.

*Article 6.2***Definitions**

For the purposes of this Chapter:

- (a) “juridical person” means any legal entity duly constituted or otherwise organised under applicable law, whether for profit or otherwise, and whether privately owned or governmentally-owned, including any corporation, partnership, joint venture, sole proprietorship or association;
- (b) “juridical person of a Party” means a juridical person constituted or otherwise organised under the law of a Party and engaged in substantive business operations in that Party;
- (c) “natural person” means a person who has the nationality, or is a permanent resident, of a Party in accordance with its applicable law;
- (d) “commercial presence” means any type of business establishment, including through:
 - (i) the constitution, acquisition or maintenance of a juridical person, or
 - (ii) the creation or maintenance of a branch or a representative office,
 - within the territory of another Party for the purpose of performing an economic activity.

*Article 6.3***National treatment**

Each Party shall, subject to Article 6.4 and the reservations set out in Annex XIV, accord to juridical and natural persons of another Party, and to the commercial presence of such persons, treatment no less favourable than that it accords, in like situations, to its own juridical and natural persons, and to the commercial presence of such persons.

*Article 6.4***Reservations**

1. Article 6.3 shall not apply to:
 - (a) any reservation that is listed by a Party in Annex XIV;
 - (b) an amendment to a reservation referred to in subparagraph (a), to the extent that the amendment does not decrease the conformity of the reservation with Article 6.3;
 - (c) any new reservation adopted by a Party and incorporated into Annex XIV, which does

*Artikkel 6.2***Definisjoner**

I dette kapittel menes med

- a) «juridisk person»: ethvert rettssubjekt som er behørig opprettet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende lovgivning, uansett om det har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om det er privat eller offentlig eid, herunder enhver form for selskap, kompaniskap, foretakssammenslutning («joint venture»), enkeltpersonforetak eller forening,
- b) «juridisk person fra en part»: en juridisk person som er opprettet eller på annen måte organisert i henhold til lovgivningen i en part, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet i denne parten,
- c) «fysisk person»: en person som er statsborger eller fast bosatt i en part i henhold til partens gjeldende lovgivning,
- d) «kommersiell tilstedeværelse»: forretningsvirksomhet av enhver art, herunder ved
 - i) stiftelse, erverv eller videreføring av en juridisk person, eller
 - ii) opprettelse eller videreføring av filial eller representasjonskontor,
 - på en annen parts territorium med det formål å drive økonomisk virksomhet.

*Artikkel 6.3***Nasjonal behandling**

Hver part skal, med forbehold for bestemmelsene i artikkel 6.4 og forbehold oppført i vedlegg XIV, gi juridiske og fysiske personer fra en annen part og slike personers kommersielle tilstedeværelse en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som i tilsvarende situasjoner gis dens egne juridiske og fysiske personer og slike personers kommersielle tilstedeværelse.

*Artikkel 6.4***Forbehold**

1. Artikkel 6.3 får ikke anvendelse på
 - a) forbehold som en part har ført opp på listen i vedlegg XIV,
 - b) en endring av et forbehold nevnt i bokstav a), i den grad endringen ikke svekker forbeholdets samsvar med artikkel 6.3,
 - c) nye forbehold vedtatt av en part og innarbeidet i vedlegg XIV som ikke påvirker det

not affect the overall level of commitments of that Party under this Agreement;

to the extent that such reservations are inconsistent with Article 6.3.

2. As part of the review provided for in Article 6.12, the Parties undertake to review at least every three years the status of the reservations set out in Annex XIV with a view to reducing or removing such reservations.
3. A Party may, at any time, either upon request of another Party or unilaterally, remove in whole or in part its reservations set out in Annex XIV by written notification to the other Parties.
4. A Party may, at any time, incorporate a new reservation into Annex XIV in accordance with subparagraph 1(c), by written notification to the other Parties. On receiving such written notification, another Party may request consultations regarding the reservation. On receiving the request for consultations, the Party incorporating the new reservation shall enter into consultations with the requesting Party.

Article 6.5

Key personnel

1. Each Party shall, subject to its laws and regulations, grant natural persons of another Party, and key personnel who are employed by natural or juridical persons of another Party, temporary entry and stay in its territory in order to engage in activities connected with commercial presence, including the provision of advice or key technical services.
2. Each Party shall, subject to its laws and regulations, permit natural or juridical persons of another Party, and their commercial presence, to employ, in connection with commercial presence, any key personnel of the natural or juridical person's choice regardless of nationality and citizenship provided that such key personnel has been permitted to enter, stay and work in its territory and that the employment concerned conforms to the terms, conditions and time limits of the permission granted to such key personnel.
3. The Parties shall, subject to their laws and regulations, grant temporary entry and stay and provide any necessary confirming documentation to the spouse and minor children of

samlede nivået for partens forpliktelser etter denne avtale,

i den grad slike forbehold er uforenlige med artikkel 6.3.

2. Som ledd i gjennomgangen fastsatt i artikkel 6.12 forplikter partene seg til minst hvert tredje år å gjennomgå status for forbehold oppført i vedlegg XIV med sikte på å redusere antall forbehold eller fjerne dem.
3. En part kan når som helst, enten på anmodning fra en annen part eller ensidig, helt eller delvis fjerne forbehold oppført i vedlegg XIV ved å gi skriftlig underretning til de øvrige parter.
4. En part kan når som helst innarbeide et nytt forbehold i vedlegg XIV i samsvar med nr. 1 bokstav c) ved å gi skriftlig underretning til de øvrige parter. Når en slik underretning mottas, kan en annen part be om konsultasjoner om forbeholdet. Når parten som har innarbeidet det nye forbeholdet, mottar en anmodning om konsultasjon, skal denne parten innlede konsultasjoner med den anmodende part.

Artikkel 6.5

Nøkkelpersonell

1. Hver part skal, med de eventuelle begrensninger som følger av dens lover og forskrifter, gi fysiske personer fra en annen part og nøkkelpersoner som er ansatt hos fysiske eller juridiske personer fra en annen part, midlertidig innreise- og oppholdstillatelse på sitt territorium for at de kan delta i virksomhet forbundet med kommersiell tilstedeværelse, herunder rådgivning og yting av viktige tekniske tjenester.
2. Hver part skal, med de eventuelle begrensninger som følger av dens lover og forskrifter, gi fysiske eller juridiske personer fra en annen part og deres kommersielle tilstedeværelse adgang til, i forbindelse med slik tilstedeværelse, å ansette nøkkelpersoner etter den fysiske eller juridiske personens eget valg uavhengig av nasjonalitet og statsborgerskap, forutsatt at disse nøkkelpersonene har fått tillatelse til å reise inn, oppholde seg og arbeide på partens territorium, og at den aktuelle ansettelsen er i samsvar med de vilkår, betingelser og tidsbegrensninger som gjelder for tillatelsen som er gitt nøkkelpersonene.
3. Partene skal, med de eventuelle begrensninger som følger av deres lover og forskrifter, gi midlertidig innreise- og oppholdstillatelse til og sørge for all nødvendig bekreftende doku-

a natural person who has been granted temporary entry, stay and authorisation to work in accordance with paragraphs 1 and 2. The spouse and minor children shall be admitted for the period of the stay of that person.

Article 6.6

Right to regulate

1. Subject to the provisions of this Chapter, a Party may, on a non-discriminatory basis, adopt, maintain or enforce any measure that is in the public interest, including measures to meet health, safety or environmental concerns or reasonable measures for prudential purposes.
2. A Party shall not waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such measures as an encouragement for the establishment, acquisition, expansion or retention in its territory of a commercial presence of persons of another Party or a non-party.

Article 6.7

Transparency

Laws, regulations, judicial decisions and administrative rulings of general application made effective by a Party, and agreements in force between Parties, which affect matters covered by this Chapter shall be published promptly, or otherwise made publicly available, in such a manner as to enable the Parties and their juridical and natural persons to become acquainted with them. Nothing in this Article shall require any Party to disclose information which is confidential under its domestic legislation or which would impede law enforcement or otherwise be contrary to the public interest or would prejudice the legitimate commercial interests of any juridical or natural person.

Article 6.8

Payments and transfers

1. Except under the circumstances envisaged in Article 6.9, a Party shall not apply restrictions on current payments and capital movements relating to commercial presence activities in non-services sectors.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Agree-

mentasjon for ektefelle og mindreårige barn til en fysisk person som er innvilget midlertidig innreise, opphold og arbeidstillatelse i samsvar med nr. 1 og 2. Ektefelles og mindreårige barns tillatelse skal gis for samme oppholdsperiode som for vedkommende person.

Artikkel 6.6

Rett til regulering

1. En part kan, med de eventuelle begrensninger som følger av bestemmelsene i dette kapittel, på ikke-diskriminerende grunnlag vedta, opprettholde eller håndheve tiltak som er i offentlighetens interesse, herunder tiltak av betydning for helse, miljø eller sikkerhet eller rimelige tiltak av forsiktighetshensyn.
2. En part skal ikke gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike tiltak for å stimulere til oppstart, erverv, utvidelse eller opprettholdelse av kommersiell tilstedeværelse av personer fra en annen part eller en ikkepart på sitt territorium.

Artikkel 6.7

Åpenhet

Lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, og som er i kraft hos en part, samt gjeldende avtaler mellom partene som omhandler saker som hører under dette kapittel, skal omgående kunngjøres eller på annen måte gjøres offentlig tilgjengelige slik at partene og deres juridiske og fysiske personer kan gjøre seg kjent med dem. En part skal ikke etter denne artikkel kunne pålegges å gi videre opplysninger som er konfidensielle i henhold til partens egen lovgivning, eller som vil hindre retts håndhevingen eller på annen måte være i strid med offentlighetens interesser eller være til skade for en juridisk eller fysisk persons legitime forretningsinteresser.

Artikkel 6.8

Betalinger og overføringer

1. Med unntak for de omstendigheter som er nevnt i artikkel 6.9, skal en part ikke legge restriksjoner på løpende betalinger og kapitalbevegelser i forbindelse med virksomhet fra kommersiell tilstedeværelse i sektorer utenom tjenestesektorene.
2. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal ha virkning for partenes rettigheter og forpliktelse

ment of the IMF, including the use of exchange actions which are in conformity with that Agreement, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistent with its obligations under this Chapter.

Article 6.9

Restrictions to safeguard the balance of payments

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. Paragraphs 1 to 3 of Article XII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter, *mutatis mutandis*.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee.

Article 6.10

General exceptions

Article XIV of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter, *mutatis mutandis*.

Article 6.11

Security exceptions

Paragraph 1 of Article XIVbis of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter, *mutatis mutandis*.

Article 6.12

Review

This Chapter shall be subject to periodic review within the framework of the Joint Committee regarding the possibility to further develop the Parties' commitments.

Chapter 7

Protection of intellectual property

Article 7

Protection of intellectual property

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, including coun-

ser i henhold til IMF-avtalen, herunder bruk av valutamessige tiltak som er i samsvar med nevnte avtale, forutsatt at en part ikke innfører restriksjoner på kapitaltransaksjoner som er uforenlige med dens forpliktelser etter dette kapittel.

Artikkel 6.9

Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner av hensyn til betalingsbalansen.
2. Artikkel XII nr. 1–3 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det, med de nødvendige endringer.
3. En part som innfører eller opprettholder slike restriksjoner, skal omgående underrette Den blandede komité.

Artikkel 6.10

Generelle unntak

Artikkel XIV i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det, med de nødvendige endringer.

Artikkel 6.11

Sikkerhetsunntak

Artikkel XIVa nr. 1 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i dette kapittel og gjøres til en del av det, med de nødvendige endringer.

Artikkel 6.12

Gjennomgang

Bestemmelsene i dette kapittel skal gjennomgås jevnlig innenfor rammen av Den blandede komité med sikte på en mulig videreutvikling av partenes forpliktelser.

Kapittel 7

Immateriellrettslig vern

Artikkel 7

Immateriellrettslig vern

1. Partene skal gi og sikre et tilstrekkelig, effektivt og ikke-diskriminerende vern av immaterielle rettigheter, og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot inngrep, herunder etterligning og piratkopiering, i samsvar med

terfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Chapter and Annex XV, and the international agreements referred to therein.

2. The Parties shall accord each other's nationals treatment no less favourable than that they accord to their own nationals. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Articles 3 and 5 of the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter referred to as the "TRIPS Agreement").
3. The Parties shall grant to each other's nationals treatment no less favourable than that accorded to nationals of a non-party. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5.
4. The Parties agree, upon request of a Party to the Joint Committee, to review the provisions on the protection of intellectual property rights contained in this Chapter and in Annex XV, with a view to further improving the levels of protection and to avoiding or remedying trade distortions caused by actual levels of protection of intellectual property rights.

Chapter 8

Government procurement

Article 8.1

Scope and coverage

1. This Chapter applies to any measure of a Party regarding covered procurement. For the purposes of this Chapter, "covered procurement" means procurement for governmental purposes:
 - (a) of goods, services, or any combination thereof:
 - (i) as specified in each Party's Appendices to Annex XVI; and
 - (ii) not procured with a view to commercial sale or resale, or for use in the production or supply of goods or services for commercial sale or resale;
 - (b) by any contractual means, including purchase, lease, rental or hire purchase, with or without an option to buy;
 - (c) for which the value, as estimated in accordance with the rules specified in Appendix 9 of Annex XVI, equals or exceeds the relevant threshold specified in Appendices 1 to

bestemmelsene i dette kapittel, vedlegg XV og de internasjonale avtalene det vises til der.

2. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir sine egne borgere. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i artikkel 3 og 5 i WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (heretter kalt «TRIPS-avtalen»).
3. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir borgere fra en ikkepart. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5.
4. Partene er enige om at de, etter anmodning fra en part rettet til Den blandede komité, vil gjennomgå bestemmelsene om vern av immaterielle rettigheter i dette kapittel og i vedlegg XV med sikte på å styrke vernet ytterligere og å unngå eller rette opp handelsvridninger som skyldes gjeldende vernnivå for immaterielle rettigheter.

Kapittel 8

Offentlige anskaffelser

Artikkel 8.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Dette kapittel får anvendelse på ethvert tiltak som en part treffer med hensyn til en dekket anskaffelse. I dette kapittel menes med «dekket anskaffelse» en anskaffelse for offentlige formål
 - a) av varer, tjenester eller en kombinasjon av varer og tjenester
 - i) som nærmere angitt i hver parts tillegg til vedlegg XVI, og
 - ii) som ikke anskaffes med sikte på kommersielt salg eller videresalg eller for bruk i produksjon av varer eller yting av tjenester med sikte på kommersielt salg eller videresalg,
 - b) ved ethvert kontraktsmiddel, herunder kjøp, leasing, leie eller kjøp på avbetaling, med eller uten kjøpsopsjon,
 - c) som har en verdi, beregnet i samsvar med reglene fastsatt i tillegg 9 til vedlegg XVI, som på tidspunktet for offentliggjøringen av en kunngjøring i samsvar med

3 to Annex XVI at the time of publication of a notice in accordance with Article 8.10;

- (d) by a procuring entity; and
 - (e) that is not otherwise excluded pursuant to paragraph 2 or Annex XVI.
2. This Chapter does not apply to:
- (a) acquisition or rental of land, existing buildings, or other immovable property or the rights thereon;
 - (b) non-contractual agreements or any form of assistance that a Party provides, including cooperative agreements, grants, loans, equity infusions, guarantees and fiscal incentives;
 - (c) procurement or acquisition of fiscal agency or depository services, liquidation and management services for regulated financial institutions or services related to sale, redemption and distribution of public debt, including loans and government bonds, notes and other securities;
 - (d) public employment contracts;
 - (e) procurement conducted:
 - (i) for the specific purpose of providing international assistance, including development aid;
 - (ii) under a particular procedure or condition of an international agreement relating to the stationing of troops or relating to the joint implementation by the signatory countries of a project; or
 - (iii) under a particular procedure or condition of an international organisation, or funded by international grants, loans or other assistance where the applicable procedure or condition would be inconsistent with this Chapter.

Article 8.2

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- (a) “commercial goods or services” means goods or services of a type generally sold or offered for sale in the commercial marketplace to, and customarily purchased by, nongovernmental buyers for non-governmental purposes;
- (b) “construction service” means a service that has as its objective the realisation by whatever means of civil or building works, based on Division 51 of the United Nations Provisional Central Product Classification (CPC) and cor-

artikkel 8.10 tilsvarer eller overstiger den relevante terskelverdi fastsatt i tillegg 1–3 til vedlegg XVI,

- d) som foretas av en oppdragsgiver, og
 - e) som ikke på annen måte er unntatt i henhold til nr. 2 eller vedlegg XVI.
2. Dette kapittel får ikke anvendelse på
- a) erverv eller leie av jord, eksisterende bygninger eller annen fast eiendom eller rettigheter til slik eiendom,
 - b) avtaler utenfor kontraktsforhold eller enhver form for bistand som en part yter, herunder samarbeidsavtaler, tilskudd, lån, tilførsler av egenkapital, garantier og skattemessige oppmuntringer,
 - c) anskaffelse eller erverv av fiskalagentur eller depositartjenester, avviklings- og forvaltningstjenester for regulerte finansinstitusjoner eller tjenester knyttet til salg, innløsning og distribusjon av offentlig gjeld, herunder lån og statsobligasjoner, sedler og andre verdipapirer,
 - d) offentlige ansettelseskontrakter,
 - e) anskaffelser foretatt
 - i) for det spesifikke formål å yte internasjonal bistand, herunder utviklingshjelp,
 - ii) i henhold til særlige prosedyrer eller vilkår fastsatt i en internasjonal avtale om troppestasjonering eller knyttet til signatarstatenes felles gjennomføring av et prosjekt, eller
 - iii) i henhold til særlige prosedyrer eller vilkår som gjelder for en internasjonal organisasjon, eller anskaffelser finansiert ved internasjonale tilskudd, lån eller annen bistand når prosedyren eller vilkårene som anvendes, vil være i strid med bestemmelser i dette kapittel.

Artikkel 8.2

Definisjoner

I dette kapittel menes med

- a) «kommersielle varer eller tjenester»: en type varer eller tjenester som vanligvis selges eller tilbys for salg i det kommersielle markedet til, og som regelmessig kjøpes inn av, ikke-offentlige kjøpere for ikke-offentlige formål,
- b) «bygge- og anleggsarbeid»: et arbeid som har som formål å oppføre byggverk uansett hvilke midler som benyttes, basert på hovedgruppe 51 i De forente nasjoners sentrale produktgruppering (CPC) og tilsvarende CPVnærin-

- responding CPV Divisions, Groups, Classes and Categories;
- (c) “days” means calendar days;
- (d) “electronic auction” means an iterative process that involves the use of electronic means for the presentation by suppliers of either new prices, or new values for quantifiable non-price elements of the tender related to the evaluation criteria, or both, resulting in a ranking or re-ranking of tenders;
- (e) “in writing or written” means any worded or numbered expression that can be read, reproduced, and later communicated, including electronically transmitted and stored information;
- (f) “limited tendering” means a procurement method whereby the procuring entity contacts a supplier or suppliers of its choice;
- (g) “measure” means any law, regulation, procedure, administrative guidance or practice, or any action of a procuring entity relating to a covered procurement;
- (h) “multi-use list” means a list of suppliers that a procuring entity has determined satisfy the conditions for participation in that list, and that the procuring entity intends to use more than once;
- (i) “notice of intended procurement” means a notice published by a procuring entity inviting interested suppliers to submit a request for participation, a tender, or both;
- (j) “notice of planned procurement” means a notice published by a procuring entity regarding its future procurement plans;
- (k) “offset” means any condition or undertaking that encourages local development or improves a Party's balance-of-payments accounts, such as the use of domestic content, the licensing of technology, investment, countertrade, and similar actions or requirements;
- (l) “open tendering” means a procurement method where all interested suppliers may submit a tender;
- (m) “person” means a natural person or a juridical person;
- (n) “procuring entity” means an entity covered under Appendices 1 to 3 to Annex XVI;
- (o) “qualified supplier” means a supplier that a procuring entity recognises as having satisfied the conditions for participation;
- (p) “selective tendering” means a procurement method whereby only qualified suppliers are invited by the procuring entity to submit a tender;
- ger, næringshovedgrupper, næringsgrupper og kategorier,
- c) «dager»: kalenderdager,
- d) «elektronisk auksjon»: en gjentakende prosess som omfatter bruk av elektroniske midler, slik at leverandører kan legge fram enten nye priser eller nye verdier for kvantifiserbare, ikke-prissatte tilbudselementer knyttet til tildelingskriteriene, eller begge deler, og som resulterer i en rangering eller omrangering av tilbud,
- e) «skriftlig» eller «i skriftlig form»: ethvert uttrykk i form av ord eller tall som kan leses, gjengis og senere formidles, herunder elektronisk overført og lagret informasjon,
- f) «konkurranse uten forutgående kunngjøring»: en anskaffelsesprosedyre der oppdragsgiveren kontakter en eller flere leverandører etter eget valg,
- g) «tiltak»: enhver lov, forskrift, prosedyre, forvaltningsmessig veiledning eller praksis, eller enhver handling en oppdragsgiver foretar med hensyn til en dekket anskaffelse,
- h) «fast liste»: en liste over leverandører som en oppdragsgiver har besluttet tilfredsstiller vilkårene for å stå på listen, og som oppdragsgiveren har til hensikt å bruke mer enn én gang,
- i) «kunngjøring av konkurranse»: en kunngjøring offentliggjort av en oppdragsgiver med oppfordring til interesserte leverandører om å søke om å få delta, inngi tilbud eller begge deler,
- j) «veiledende kunngjøring»: en kunngjøring offentliggjort av en oppdragsgiver om dennes fremtidige anskaffelsesplaner,
- k) «gjenkjøpsavtale»: et vilkår eller en forpliktelse som stimulerer lokal utvikling eller bedrer en parts betalingsbalansekonti, som bruk av innenlandsk innhold, lisensiering av teknologi, investering, mothandel og tilsvarende tiltak eller krav,
- l) «åpen anbudskonkurranse»: en anskaffelsesprosedyre der alle interesserte leverandører kan inngi tilbud,
- m) «person»: en fysisk eller juridisk person,
- n) «oppdragsgiver»: en enhet som omfattes av tillegg 1–3 til vedlegg XVI,
- o) «kvalifisert leverandør»: en leverandør som en oppdragsgiver anerkjenner har tilfredsstilt vilkårene for deltakelse,
- p) «begrenset anbudskonkurranse»: en anskaffelsesprosedyre der bare kvalifiserte leverandører blir innbudt av oppdragsgiveren til å inngi tilbud,

- (q) “services” includes construction services, unless otherwise specified;
- (r) “standard” means a document approved by a recognised body, that provides for common and repeated use, rules, guidelines, or characteristics for goods or services, or related processes and production methods, with which compliance is not mandatory. It may also include or deal exclusively with terminology, symbols, packaging, marking, or labelling requirements as they apply to a good, service, process, or production method;
- (s) “supplier” means a person or group of persons that provides or could provide goods or services;
- (t) “technical specification” means a tendering requirement that:
- (i) lays down the characteristics of goods or services to be procured, including quality, performance, safety and dimensions, or the processes and methods for their production or provision; or
 - (ii) addresses terminology, symbols, packaging, marking, or labelling requirements, as they apply to a good or service.
- q) «tjenester»: også bygge- og anleggsarbeider, med mindre noe annet er oppgitt,
- r) «standard»: et dokument som er godkjent av et anerkjent organ, og som for felles og gjentatt bruk fastsetter ikke-uforvikkelige regler, retningslinjer eller egenskaper for varer eller tjenester eller tilhørende prosesser og fremstillingsmetoder. En standard kan også omfatte eller utelukkende gjelde krav til terminologi, symboler, emballasje, merking eller etikettering for en vare, tjeneste, prosess eller fremstillingsmetode,
- s) «leverandør»: en person eller gruppe av personer som leverer eller kan levere varer eller tjenester,
- t) «teknisk spesifisering»: et tilbudskrav som
- i) fastsetter egenskapene ved varer eller tjenester som skal anskaffes, herunder kvalitet, ytelse, sikkerhet og mål, eller prosesser og metoder brukt ved fremstillingen eller fremskaffelsen, eller
 - ii) gjelder krav til terminologi, symboler, emballasje, merking eller etikettering for en vare eller tjeneste.

Article 8.3

Security and general exceptions

1. Nothing in this Chapter shall be construed to prevent a Party from taking any action or not disclosing any information that it considers necessary for the protection of its essential security interests relating to the procurement of arms, ammunition or war materials, or to procurement indispensable for national security or for national defence purposes.
2. Subject to the requirement that such measures are not applied in a manner that would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between the Parties where the same conditions prevail or a disguised restriction on trade between the Parties, nothing in this Chapter shall be construed to prevent a Party from imposing or enforcing measures:
 - (a) necessary to protect public morals, order or safety;
 - (b) necessary to protect human, animal or plant life or health;
 - (c) necessary to protect intellectual property; or
 - (d) relating to goods or services of persons with disabilities, philanthropic institutions, or prison labour.

Artikkel 8.3

Sikkerhet og generelle unntak

1. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal tolkes slik at den hindrer en part i å treffe tiltak eller unnlate å røpe opplysninger den betrakter som nødvendige for å verne sine sentrale sikkerhetsinteresser knyttet til anskaffelser av våpen, ammunisjon eller krigsmateriell eller anskaffelser som er uunnværlige av hensyn til den nasjonale sikkerhet eller nasjonale forsvarsformål.
2. Forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som vil innebære vilkårlig eller urettmessig forskjellsbehandling av partene under ellers like vilkår, eller en skjult begrensning av handelen mellom dem, skal ingen bestemmelse i dette kapittel tolkes slik at den hindrer en part i å treffe eller håndheve tiltak som
 - a) er nødvendige for å verne den offentlige moral, orden eller sikkerhet,
 - b) er nødvendige for å verne menneskers, dyrs eller planters liv og helse,
 - c) er nødvendige for å verne immaterielle rettigheter, eller
 - d) gjelder varer eller tjenester fra personer med nedsatt funksjonsevne, humanitære institusjoner eller fengselsarbeid.

*Article 8.4***National treatment and non-discrimination**

1. With respect to any measure regarding covered procurement, each Party, including its procuring entities, shall accord immediately and unconditionally to the goods and services of another Party and to the suppliers of another Party offering such goods or services, treatment no less favourable than the treatment accorded to domestic goods, services and suppliers.
2. With respect to any measure regarding covered procurement, a Party, including its procuring entities, shall not:
 - (a) treat a locally established supplier less favourably than another locally established supplier on the basis of degree of foreign affiliation or ownership; or
 - (b) discriminate against a locally established supplier on the basis that the goods or services offered by that supplier for a particular procurement are goods or services of another Party.

*Article 8.5***Use of electronic means**

1. The Parties shall, to the extent possible, endeavour to use electronic means of communication to permit efficient dissemination of information on government procurement, particularly as regards tender opportunities offered by entities, while respecting the principles of transparency and non-discrimination.
2. When conducting covered procurement by electronic means, a procuring entity shall:
 - (a) ensure that the procurement is conducted using information technology systems and software, including those related to authentication and encryption of information, that are generally available and interoperable with other generally available information technology systems and software; and
 - (b) maintain mechanisms that ensure the integrity of requests for participation and tenders, including establishment of the time of receipt and the prevention of inappropriate access.

*Artikkel 8.4***Nasjonal behandling og likebehandling**

1. Ved alle tiltak som gjelder en dekket anskaffelse, skal hver part, herunder dens oppdragsgivere, umiddelbart og uten vilkår gi en annen parts varer og tjenester, og en annen parts leverandører som tilbyr slike varer eller tjenester, en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som gis innenlandske varer, tjenester og leverandører.
2. Ved alle tiltak som gjelder en dekket anskaffelse, skal en part, herunder dens oppdragsgivere, unnlate
 - a) å behandle en lokalt etablert leverandør mindre gunstig enn en annen lokalt etablert leverandør på grunnlag av graden av utenlandsk tilknytning eller eierskap, og
 - b) å forskjellsbehandle en lokalt etablert leverandør på grunnlag av at varene eller tjenestene leverandøren tilbyr til en bestemt anskaffelse, er varer eller tjenester fra en annen part.

*Artikkel 8.5***Bruk av elektroniske midler**

1. Partene skal, så langt det er mulig, bestrebe seg på å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler for å muliggjøre effektiv spredning av informasjon om offentlige anskaffelser, særlig om de muligheter oppdragsgivere gir til å inngi tilbud, samtidig som prinsippene om gjennomsiktighet og likebehandling overholdes.
2. Når en dekket anskaffelse foretas elektronisk, skal en oppdragsgiver
 - a) sørge for at anskaffelsen foretas ved bruk av IT-systemer og tilhørende programvare, herunder systemer og programvare forbundet med verifisering og kryptering av informasjon, som er allment tilgjengelige og virker sammen med andre allment tilgjengelige IT-systemer og tilhørende programvare, og
 - b) opprettholde ordninger som sørger for at forespørsler om deltakelse og tilbud er sikret integritet, blant annet ved å fastsette mottakstidspunkt og hindre uvedkommende tilgang.

*Article 8.6***Conduct of procurement**

A procuring entity shall conduct covered procurement in a transparent and impartial manner that:

- (a) is consistent with this Chapter, using methods such as open tendering, selective tendering, and limited tendering;
- (b) avoids conflicts of interest; and
- (c) prevents corrupt practices.

*Article 8.7***Rules of origin**

For the purposes of covered procurement, no Party may apply rules of origin to goods or services imported from or supplied by another Party that are different from the rules of origin the Party applies at the same time in the normal course of trade.

*Article 8.8***Offsets**

With regard to covered procurement, a Party, including its procuring entities, shall not seek, take account of, impose or enforce any offset.

*Article 8.9***Information on the procurement system**

1. Each Party shall promptly publish any measure of general application regarding covered procurement and any modification to this information, in an officially designated electronic or paper medium that is widely disseminated and remains readily accessible to the public.
2. Each Party shall, on request, provide to another Party an explanation relating to such information.

*Article 8.10***Notices**

1. For each covered procurement, a procuring entity shall publish a notice of intended procurement, except in the circumstances referred to in Article 8.18. The notice shall be published in the electronic or paper medium listed in Appendix 7 to Annex XVI. Such medium shall be widely disseminated and the

*Artikkel 8.6***Gjennomføring av anskaffelser**

En oppdragsgiver skal foreta en dekket anskaffelse på en gjennomsiktig og upartisk måte som

- a) er i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel, og skal bruke anskaffelsesprosedyrer som åpen anbudskonkurranse, begrenset anbudskonkurranse og konkurranse uten forutgående kunngjøring,
- b) hindrer interessekonflikt og
- c) forebygges korrupsjon.

*Artikkel 8.7***Opprinnelsesregler**

Når det gjelder dekkede anskaffelser, skal en part ikke anvende opprinnelsesregler på varer eller tjenester importert fra eller levert av en annen part som avviker fra opprinnelsesreglene parten samtidig anvender ved normalt handelssamkvem.

*Artikkel 8.8***Gjenkjøpsavtaler**

Når det gjelder dekkede anskaffelser, skal en part, herunder dens oppdragsgivere, ikke be om, ta hensyn til, pålegge eller fremtvinge gjenkjøpsavtaler.

*Artikkel 8.9***Informasjon om anskaffelsesordningen**

1. Hver part skal omgående offentliggjøre ethvert tiltak som får generell anvendelse for dekkede anskaffelser, og enhver endring av disse opplysningene, i offisielt utpekte elektroniske eller papirbaserte medier som har stor utbredelse og er lett tilgjengelige for allmennheten.
2. Hver part skal på anmodning fra en annen part redegjøre for disse opplysningene.

*Artikkel 8.10***Kunngjøringer**

1. For hver dekket anskaffelse skal en oppdragsgiver offentliggjøre en kunngjøring av konkurranse, unntatt i tilfellene angitt i artikkel 8.18. Kunngjøringen skal offentliggjøres i det elektroniske eller papirbaserte mediet som er oppført i tillegg 7 til vedlegg XVI. Et slikt medium skal ha stor utbredelse, og kunngjøringen skal

notice shall remain accessible, at least, until expiration of the time period indicated in the notice. The notice shall:

- (a) for procuring entities covered under Appendix 1 to Annex XVI, be accessible by electronic means free of charge through a single point of access; and
 - (b) for procuring entities covered under Appendix 2 or 3 to Annex XVI, where accessible by electronic means, be provided, at least through links in a gateway electronic site that is accessible free of charge.
2. Parties, including such procuring entities covered under Appendix 2 or 3 to Annex XVI, are encouraged to publish their notices by electronic means free of charge through a single point of access.
 3. Except as otherwise provided in this Chapter, each notice of intended procurement shall include the information specified in Appendix 10 to Annex XVI.
 4. Each Party shall encourage its procuring entities to publish in the appropriate paper or electronic medium listed in Appendix 7 to Annex XVI, as early as possible in each fiscal year, a notice regarding their future procurement plans. The notice of planned procurement should include the subject-matter of the procurement and the estimated date of the publication of the notice of intended procurement.
 5. A procuring entity covered under Appendix 2 or 3 to Annex XVI may use a notice of planned procurement as a notice of intended procurement, provided that the notice of planned procurement includes as much of the information referred to in paragraph 3 as is available to the entity and a statement that interested suppliers should express their interest in the procurement to the procuring entity.

Article 8.11

Conditions for participation

1. In establishing the conditions for participation and assessing whether a supplier satisfies such conditions, a Party, including its procuring entities:
 - (a) shall limit any conditions for participation in a procurement to those that are essential to ensure that a supplier has the legal and financial capacities and the commercial and technical abilities to undertake the relevant procurement;

være tilgjengelig minst inntil fristen angitt i kunngjøringen utløper. Kunngjøringen skal

- a) for oppdragsgivere som omfattes av tillegg 1 til vedlegg XVI, være tilgjengelig elektronisk og kostnadsfritt via en enkelt kanal, og
 - b) for oppdragsgivere som omfattes av tillegg 2 eller 3 til vedlegg XVI, og dersom kunngjøringen er tilgjengelig elektronisk, i det minste oppgis via koplinger på en elektronisk portal som er tilgjengelig kostnadsfritt.
2. Partene, herunder oppdragsgivere som omfattes av tillegg 2 eller 3 til vedlegg XVI, oppfordres til å offentliggjøre sine kunngjøringer elektronisk og kostnadsfritt via en enkelt kanal.
 3. Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, skal hver kunngjøring av konkurranse inneholde de opplysninger som er fastsatt i tillegg 10 til vedlegg XVI.
 4. Hver part skal oppfordre sine oppdragsgivere til så tidlig som mulig hvert budsjettår å offentliggjøre, i det aktuelle papirbaserte eller elektroniske mediet oppført i tillegg 7 til vedlegg XVI, en kunngjøring om deres fremtidige anskaffelsesplaner. Den veiledende kunngjøringen bør inneholde opplysninger om kontraktsgjenstanden og om den antatte datoen for kunngjøring av konkurranse.
 5. En oppdragsgiver som omfattes av tillegg 2 eller 3 til vedlegg XVI, kan benytte en veiledende kunngjøring som en kunngjøring av konkurranse, forutsatt at den veiledende kunngjøringen inneholder alle opplysninger nevnt i nr. 3 som er tilgjengelige for oppdragsgiver, samt en erklæring om at interesserte leverandører bør uttrykke sin interesse for anskaffelsen overfor oppdragsgiveren.

Artikkel 8.11

Vilkår for deltakelse

1. Når en part, herunder dens oppdragsgivere, fastsetter vilkårene for deltakelse og vurderer om en leverandør oppfyller disse vilkårene,
 - a) skal den begrense vilkårene for å delta i en anskaffelse til det som er strengt nødvendig for å sikre at leverandøren har rettslig og finansiell kapasitet og kommersiell og teknisk evne til å påta seg den aktuelle anskaffelsen,

- (b) shall evaluate the financial capacity and the commercial and technical abilities of a supplier on the basis of that supplier's business activities both inside and outside the territory of the Party of the procuring entity;
- (c) shall base its evaluation solely on the conditions that the procuring entity has specified in advance in notices or tender documentation;
- (d) shall not impose the condition that, in order for a supplier to participate in a procurement, the supplier has previously been awarded one or more contracts by a procuring entity of a given Party; and
- (e) may require relevant prior experience where essential to meet the requirements of the procurement.
2. Where there is supporting evidence, a Party, including its procuring entities, may exclude a supplier on grounds such as:
- (a) bankruptcy;
- (b) false declarations;
- (c) significant or persistent deficiencies in performance of any substantive requirement or obligation under a prior contract or contracts;
- (d) final judgments in respect of serious crimes or other serious offences;
- (e) professional misconduct or acts or omissions that adversely reflect upon the commercial integrity of the supplier; or
- (f) failure to pay taxes.
- b) skal den evaluere leverandørens finansielle kapasitet og kommersielle og tekniske evne på grunnlag av hans forretningsvirksomhet både innenfor og utenfor territoriet til oppdragsgiverens part,
- c) skal den foreta sin evaluering ene og alene på grunnlag av vilkårene som oppdragsgiveren på forhånd har angitt i kunngjøringer eller i konkurransegrunnlaget,
- d) skal den ikke sette som vilkår for at en leverandør skal få delta i en anskaffelse, at leverandøren tidligere er blitt tildelt en eller flere kontrakter av en oppdragsgiver fra en bestemt part, og
- e) kan den kreve relevant erfaring når dette er strengt nødvendig for å oppfylle kravene forbundet med anskaffelsen.
2. Når det foreligger bevis til støtte for det, kan en part, herunder dens oppdragsgivere, utelukke en leverandør på grunn av forhold som
- a) konkurs,
- b) falske erklæringer,
- c) betydelige eller vedvarende mangler ved oppfyllelsen av vesentlige krav eller forpliktelser i forbindelse med en eller flere tidligere kontrakter,
- d) endelig dom for alvorlig forbrytelse eller annet alvorlig lovbrudd,
- e) tjenestefeil, handlinger eller forsømmelser som har negativ virkning for leverandørens forretningsmessige integritet, eller
- f) manglende innbetaling av skatt.

Article 8.12

Registration systems and qualification procedures

1. A Party, including its procuring entities, may maintain a supplier registration system under which interested suppliers are required to register and provide certain information.
2. A Party, including its procuring entities, shall not adopt or apply any registration system or qualification procedure with the purpose or the effect of creating unnecessary obstacles to the participation of suppliers of another Party in its procurement.
3. A procuring entity shall promptly inform any supplier that submits a request for participation in a procurement of the procuring entity's decision with respect to the request. Where an entity rejects a supplier's request for participation or ceases to recognise a supplier as qualified, that entity shall, on request of the sup-

Artikkel 8.12

Registreringsordninger og kvalifikasjonsprosedyrer

1. En part, herunder dens oppdragsgivere, kan håndheve en ordning for registrering av leverandører der det kreves at interesserte leverandører registrerer seg og fremlegger bestemte opplysninger.
2. En part, herunder dens oppdragsgivere, skal ikke opprette eller anvende en registreringsordning eller en kvalifikasjonsprosedyre som har som formål eller virkning unødig å hindre leverandører fra en annen part i å delta i partens anskaffelser.
3. En oppdragsgiver skal omgående underrette en leverandør som søker om å få delta i en anskaffelse, om utfallet av søknaden. Dersom en oppdragsgiver avslår en leverandørs søknad om deltakelse eller ikke lenger anser at han er kvalifisert, skal oppdragsgiveren på anmodning fra leverandøren omgående gi ved-

plier, promptly provide it with a written explanation of the reasons for its decision.

- Where a procuring entity intends to use selective tendering, it shall allow all qualified suppliers to participate in a particular procurement, unless the procuring entity states in the notice of intended procurement any limitation on the number of suppliers that will be permitted to tender and the criteria for selecting the limited number of suppliers.

Article 8.13

Multi-use lists

- A procuring entity may maintain a multi-use list of suppliers, provided that a notice inviting interested suppliers to apply for inclusion on the list is published annually in the appropriate medium listed in Appendix 7 to Annex XVI, and where published by electronic means, made available continuously in the electronic medium listed in Appendix 7 of Annex XVI. Where a multi-use list will be valid for three years or less, a procuring entity may publish the notice only once, at the beginning of the period of validity of the list.
- The notice provided for in paragraph 1 shall include the information specified in Appendix 10 to Annex XVI.
- A procuring entity shall allow suppliers to apply at any time for inclusion on a multi-use list and shall include on that list all qualified suppliers within a reasonably short time. Where a procuring entity rejects a supplier's application for inclusion on a multi-use list or removes a supplier from a multi-use list, that entity shall promptly inform the supplier and, on request of the supplier, promptly provide the supplier with a written explanation of the reasons for its decision.

Article 8.14

Tender documentation

- A procuring entity shall make available to suppliers tender documentation that includes all information necessary to permit suppliers to prepare and submit responsive tenders. Unless already provided for in the notice of intended procurement, such documentation shall include a complete description of the information specified in Appendix 10 to Annex XVI.

kommende en skriftlig begrunnelse for avgjørelsen.

- Når en oppdragsgiver planlegger å bruke begrenset anbudskonkurranse, skal han gi alle kvalifiserte leverandører anledning til å delta i en bestemt anskaffelse, med mindre oppdragsgiveren i kunngjøringen av konkurransen fastsetter at et begrenset antall leverandører skal ha adgang til å inngi tilbud, samt kriteriene for utvelgning av disse leverandørene.

Artikkel 8.13

Faste lister

- En oppdragsgiver kan føre en fast liste over leverandører, forutsatt at en kunngjøring som innbyr interesserte leverandører til å søke om å bli oppført på listen, offentliggjøres årlig i det aktuelle mediet oppført i tillegg 7 til vedlegg XVI og, dersom kunngjøringen offentliggjøres elektronisk, gjøres fortløpende tilgjengelig i det elektroniske mediet oppført i tillegg 7 til vedlegg XVI. Dersom den faste listen over leverandører vil være gyldig i maksimalt tre år, kan oppdragsgiveren offentliggjøre kunngjøringen bare én gang, ved starten på listens gyldighetsperiode.
- Kunngjøringen angitt i nr. 1 skal inneholde opplysningene fastsatt i tillegg 10 til vedlegg XVI.
- En oppdragsgiver skal gi leverandører mulighet til når som helst å søke om å bli oppført på den faste listen over leverandører, og skal innen rimelig kort tid oppføre alle kvalifiserte leverandører på denne listen. Dersom oppdragsgiveren avslår en leverandørs søknad om å bli oppført på den faste listen eller fjerner ham fra listen, skal han omgående underrette leverandøren og på dennes anmodning omgående gi vedkommende en skriftlig begrunnelse for avgjørelsen.

Artikkel 8.14

Grunnlaget for konkurransen

- En oppdragsgiver skal sørge for at leverandører får tilgang til konkurransegrunnlaget med alle opplysninger som er nødvendige for at leverandører skal kunne utarbeide og inngi tilbud. Med mindre dette allerede er inntatt i kunngjøringen av konkurransen, skal denne dokumentasjonen inneholde en fullstendig beskrivelse av opplysningene fastsatt i tillegg 10 til vedlegg XVI.

2. Where procuring entities do not offer free direct access to the entire tender documents and any supporting documents by electronic means, entities shall make promptly available the tender documentation at the request of any interested supplier of the Parties. The procuring entities shall also promptly reply to any reasonable request for relevant information by any interested or participating supplier, provided that such information does not give that supplier an advantage over other suppliers.

Article 8.15

Technical specifications

1. A procuring entity shall not prepare, adopt or apply any technical specification nor prescribe any conformity assessment procedure with the purpose or the effect of creating unnecessary obstacles to trade between the Parties.
2. In prescribing the technical specifications for the goods or services being procured, a procuring entity shall, where appropriate:
 - (a) set out the technical specification in terms of performance and functional requirements, rather than design or descriptive characteristics; and
 - (b) base the technical specification on international standards, where such exist or otherwise, on EU standards, national technical regulations¹⁰, national standards or building codes.
3. Where design or descriptive characteristics are used in the technical specifications, a procuring entity should indicate, where appropriate, that it will consider tenders of equivalent goods or services that demonstrably fulfil the requirements of the procurement by including words such as “or equivalent” in the tender documentation.
4. A procuring entity shall not prescribe any technical specifications that require or refer to a particular trademark or trade name, patent, copyright, design or type, specific origin, producer or supplier, unless there is no other sufficiently precise or intelligible way of describing the procurement requirements and provided that, in such cases, the entity includes words such as “or equivalent” in the tender documentation.

¹⁰ Georgia may use national technical regulations which may differ from the international standards, until September of 2022.

2. Når oppdragsgiveren ikke tilbyr kostnadsfri direkte tilgang til det fullstendige konkurransegrunnlaget og eventuelle tilleggsdokumenter elektronisk, skal han omgående gjøre konkurransegrunnlaget tilgjengelig på anmodning fra en interessert leverandør fra en av partene. Oppdragsgiveren skal også omgående besvare alle rimelige anmodninger om relevante opplysninger som fremmes av en interessert eller deltakende leverandør, forutsatt at opplysningene ikke gir denne leverandøren en fordel fremfor andre leverandører.

Artikkel 8.15

Tekniske spesifikasjoner

1. En oppdragsgiver skal ikke utarbeide, fastsette eller anvende en teknisk spesifikasjon eller fastsette en prosedyre for samsvarsvurdering som har som formål eller virkning unødigg å hindre handelen mellom partene.
2. Ved fastsettelse av tekniske spesifikasjoner for varer eller tjenester som skal anskaffes, skal oppdragsgiveren der det er aktuelt,
 - a) fastsette den tekniske spesifikasjonen i form av ytelses- eller funksjonskrav i stedet for utforming eller beskrivende egenskaper, og
 - b) basere den tekniske spesifikasjonen på internasjonale standarder der slike finnes, og for øvrig på EUstandarder, nasjonale tekniske forskrifter¹⁰, nasjonale standarder eller byggeforskrifter.
3. Når utforming eller beskrivende egenskaper brukes i tekniske spesifikasjoner, bør oppdragsgiveren eventuelt opplyse at han vil godta tilbud på tilsvarende varer eller tjenester som åpenbart oppfyller kravene til anskaffelsen, ved å benytte uttrykk som «eller tilsvarende» i konkurransegrunnlaget.
4. En oppdragsgiver skal ikke fastsette tekniske spesifikasjoner som krever eller viser til et bestemt varemerke, handelsnavn eller patent eller en bestemt enerett, utforming eller type, særskilt opprinnelse, produsent eller leverandør, med mindre det ikke finnes noen annen tilstrekkelig presis eller forståelig måte å beskrive kravene til varen på, og forutsatt at oppdragsgiveren i slike tilfeller også har benyttet uttrykk som «eller tilsvarende» i konkurransegrunnlaget.

¹⁰ Georgia kan fram til september 2022 benytte nasjonale tekniske forskrifter som kan avvike fra internasjonale standarder.

5. A procuring entity shall not seek or accept, in a manner that would have the effect of precluding competition, advice that may be used in the preparation or adoption of any technical specification for a specific procurement from a person that may have a commercial interest in the procurement. This provision does not prevent preliminary market consultations in accordance with this Article.
6. For greater certainty, a Party, including its procuring entities, may, in accordance with this Article, prepare, adopt or apply technical specifications to promote the conservation of natural resources or protect the environment.

*Article 8.16***Modifications of the tender documentation and technical specifications**

Where, prior to the award of a contract, a procuring entity modifies the criteria or requirements set out in a notice or tender documentation provided to participating suppliers, or amends or reissues a notice or tender documentation, it shall transmit in writing all such modifications, amended or re-issued notice or tender documentation:

- (a) to all suppliers that are participating at the time of the modification, amendment or re-issuance, if known, and in all other cases, in the same manner as the original information was made available; and
- (b) in adequate time to allow such suppliers to modify and re-submit amended tenders, as appropriate.

*Article 8.17***Time-periods**

A procuring entity shall, consistent with its own reasonable needs, provide suppliers sufficient time to prepare and submit requests for participation and responsive tenders, taking into account in particular the nature and complexity of the procurement. Each Party shall apply time-periods according to the conditions specified in Appendix 8 to Annex XVI. Such time-periods, including any extension of the time-periods, shall be the same for all interested or participating suppliers.

*Artikkel 8.16***Endringer i konkurransegrunnlaget og tekniske spesifikasjoner**

Når en oppdragsgiver før tildelingen av en kontrakt endrer kriterier eller spesifikasjoner fastsatt i en kunngjøring eller konkurransegrunnlaget som deltakende leverandører har mottatt, eller endrer eller offentliggjør på nytt en kunngjøring eller konkurransegrunnlaget, skal han i skriftlig form sende alle slike endringer eller kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget som er offentliggjort på nytt,

- a) til alle leverandører som deltar på det tidspunkt opplysningene endres eller offentliggjøres på nytt, dersom leverandørene er kjent, og i alle øvrige tilfeller gjøre opplysningene tilgjengelige på samme måte som for de opprinnelige opplysningene, og
- b) i tilstrekkelig god tid til at leverandørene kan foreta tilpasninger og inngi endrede tilbud etter behov.

*Artikkel 8.17***Frister**

En oppdragsgiver skal i samsvar med sine egne rimelige behov gi leverandører tilstrekkelig tid til å utarbeide og sende inn søknad om deltakelse og å inngi tilbud, idet det skal tas særlig hensyn til anskaffelsens art og kompleksitet. Hver part skal fastsette frister i samsvar med vilkårene spesifisert i tillegg 8 til vedlegg XVI. Slike frister, og enhver forlengelse av dem, skal være like for alle interesserte eller deltakende leverandører.

*Article 8.18***Limited tendering**

1. Provided that it does not use this provision for the purpose of avoiding competition among suppliers or in a manner that discriminates against suppliers of another Party or protects domestic suppliers, a procuring entity may use limited tendering and may choose not to apply Articles 8.10, 8.11, 8.12, 8.13, 8.14, 8.17, 8.19, 8.20, 8.21 and 8.22 only under the following circumstances:

(a) where:

- (i) no tenders were submitted, or no supplier requested participation;
 - (ii) no tenders that conform to the essential requirements of the tender documentation were submitted;
 - (iii) no suppliers satisfied the conditions for participation; or
 - (iv) the tenders submitted have been collusive;
- provided that the requirements of the tender documentation are not substantially modified;

(b) where the goods or services can be supplied only by a particular supplier and no reasonable alternative or substitute goods or services exist for any of the following reasons:

- (i) the requirement is for a work of art;
- (ii) the protection of patents, copyrights or other exclusive rights; or
- (iii) due to an absence of competition on the market for technical reasons;

(c) for additional deliveries by the original supplier of goods and services that were not included in the initial procurement where a change of supplier for such additional goods and services:

- (i) cannot be made for economic or technical reasons such as requirements of interchangeability or interoperability with existing equipment, software, services or installations procured under the initial procurement; and

(ii) would cause significant inconvenience or substantial duplication of costs to the procuring entity;

(d) in so far as strictly necessary where, for reasons of extreme urgency brought about by events unforeseeable by the procuring entity, the goods or services could not be

*Artikkel 8.18***Konkurransen uten forutgående kunngjøring**

1. Forutsatt at en oppdragsgiver ikke bruker denne bestemmelse for å unngå konkurranse mellom leverandører eller på en måte som diskriminerer leverandører fra en annen part eller beskytter innenlandske leverandører, kan han anvende konkurranse uten forutgående kunngjøring og velge ikke å anvende artikkel 8.10, 8.11, 8.12, 8.13, 8.14, 8.17, 8.19, 8.20, 8.21 og 8.22 bare i følgende tilfeller:

a) dersom

- i) ingen tilbud er innkommet eller ingen leverandører har søkt om å få delta,
- ii) ingen innkomne tilbud oppfyller de vesentlige kravene i konkurransegrunnlaget,
- iii) ingen leverandører oppfyller vilkårene for å delta, eller
- iv) tilbudene som er innkommet, er avtalt ved ulovlig anbudssamarbeid, forutsatt at kravene i konkurransegrunnlaget ikke endres vesentlig,

b) dersom varene eller tjenestene kan leveres bare av en bestemt leverandør og det ikke finnes noe rimelig alternativ eller noen rimelige erstatningsvarer eller -tjenester av en av følgende grunner:

- i) behovet gjelder et kunstverk,
- ii) vern av patenter, opphavsretter eller andre eneretter, eller
- iii) mangel på konkurranse i markedet av tekniske grunner,

c) ved tilleggsleveranser fra den opprinnelige leverandøren av varer og tjenester som ikke var omfattet av den opprinnelige anskaffelsen, dersom et skifte av leverandør av disse tilleggsvarer og -tjenester

- i) ikke lar seg gjennomføre av økonomiske eller tekniske årsaker, som krav til utskiftbarhet eller samvirke med eksisterende utstyr, programvare, tjenester eller installasjoner innkjøpt innenfor rammen av den opprinnelige anskaffelsen, og
- ii) vil forårsake betydelig ulempe eller påføre oppdragsgiveren betydelige merkostnader,

d) i den grad det er absolutt nødvendig, dersom varene eller tjenestene ikke kan skaffes i tide ved bruk av åpen eller begrenset anbudskonkurranse på grunn av stor tids-

- obtained in time using an open or selective tendering procedure;
- (e) for goods purchased on a commodity market;
- (f) where a procuring entity procures a prototype or a first good or service that is developed at its request in the course of, and for, a particular contract for research, experiment, study or original development. Original development of a first good or service may include limited production or supply in order to incorporate the results of field testing and to demonstrate that the good or service is suitable for production or supply in quantity to acceptable quality standards, but does not include quantity production or supply to establish commercial viability or to recover research and development costs;
- (g) for purchases made under exceptionally advantageous conditions that only arise in the very short term in the case of unusual disposals such as those arising from liquidation, receivership, or bankruptcy, but not for routine purchases from regular suppliers; or
- (h) where a contract is awarded to a winner of a design contest provided that:
- (i) the contest has been organised in a manner that is consistent with the principles of this Chapter, in particular relating to the publication of a notice of intended procurement; and
- (ii) the participants are judged by an independent jury or design contest committee with a view to a design contract being awarded to a winner.
2. A procuring entity shall prepare a report in writing on each contract awarded under paragraph 1. The report shall include the name of the procuring entity, the value and kind of goods or services procured, and a statement indicating the circumstances and conditions described in paragraph 1 that justified the use of limited tendering.
- nød forårsaket av begivenheter oppdragsgiveren ikke har kunnet forutse,
- e) for varer kjøpt på en varebørs,
- f) dersom oppdragsgiveren anskaffer en prototype eller en første vare eller tjeneste som er utviklet på hans anmodning i løpet av og for en bestemt kontrakt om forskning, forsøksvirksomhet, undersøkelser eller nyutvikling. Nyutvikling av en første vare eller tjeneste kan omfatte begrenset produksjon eller leveranse for å innarbeide resultatene fra testing på stedet («field testing») og for å vise at varen eller tjenesten egner seg for produksjon eller leveranse i større mengder med en akseptabel kvalitetsstandard, men omfatter ikke produksjon eller leveranse i større mengder for å sikre kommersiell lønnsomhet eller for å dekke inn utgifter til forskning og utvikling,
- g) for anskaffelser gjort på særdeles fordelaktige vilkår som bare opptrer på svært kort sikt ved uvanlige avhendelser, som avhendelser i forbindelse med opphør, i regi av bostyrer eller ved konkurs, men ikke for rutineanskaffelser fra ordinære leverandører, eller
- h) når en kontrakt tildeles en vinner av en designkonkurranse, forutsatt at
- i) konkurransen har vært arrangert på en måte som er i samsvar med prinsippene i dette kapittel, særlig om å offentliggjøre en kunngjøring av konkurranse, og
- ii) deltakerne vurderes av en uavhengig jury eller komité i en designkonkurranse med sikte på å tildele vinneren en designkontrakt.
2. Oppdragsgiveren skal utarbeide en skriftlig rapport om hver kontrakt som tildeles etter nr. 1. Rapporten skal inneholde oppdragsgivers navn, verdien av og type varer eller tjenester som anskaffes, samt en erklæring om omstendigheter og vilkår nevnt i nr. 1 som har berettiget bruk av konkurranse uten forutgående kunngjøring.

*Article 8.19***Electronic auctions**

1. Where a procuring entity intends to conduct a covered procurement using an electronic auction, the entity shall provide each participant, before commencing the electronic auction, with:

*Artikkel 8.19***Elektroniske auksjoner**

1. Dersom en oppdragsgiver har til hensikt å foreta en dekket anskaffelse ved å avholde elektronisk auksjon, skal han, før auksjonen igangsettes, gi hver deltaker

- (a) the automatic evaluation method including the mathematical formula, that is based on the evaluation criteria set out in the tender documentation and that will be used in the automatic ranking or re-ranking during the auction;
 - (b) the results of any initial evaluation of the elements of its tender where the contract is to be awarded on the basis of the most advantageous tender; and
 - (c) any other relevant information relating to the conduct of the auction.
- a) opplysninger om metoden for automatisk evaluering, herunder den matematiske formelen, som skal være basert på tildelingskriteriene angitt i konkurransegrunnlaget, og som skal anvendes til å bestemme automatisk rangering eller omrangering i løpet av auksjonen,
 - b) opplysninger om utfallet av den innledende evalueringen av elementene i deltakerens tilbud dersom kontrakten skal tildeles på grunnlag av det mest fordelaktige tilbudet, og
 - c) eventuelt andre relevante opplysninger i forbindelse med avholdelsen av auksjonen.

*Article 8.20***Negotiations**

1. A Party may provide for its procuring entities to conduct negotiations:
 - (a) where the entity has indicated such intent in the notice of intended procurement pursuant to Article 8.10; or
 - (b) where it appears from the evaluation that no one tender is obviously the most advantageous in terms of the specific evaluation criteria set out in the notice or tender documentation.
2. A procuring entity shall:
 - (a) ensure that any elimination of suppliers participating in negotiations is carried out in accordance with the evaluation criteria set out in the notice or tender documentation; and
 - (b) where negotiations are concluded, provide a common deadline for the remaining participating suppliers to submit any new or revised tenders.

*Article 8.21***Treatment of tenders**

1. A procuring entity shall receive, open and treat all tenders under procedures that guarantee the fairness and impartiality of the procurement process and the confidentiality of tenders.
2. A procuring entity shall not penalise any supplier whose tender is received after the time specified for receiving tenders if the delay is due solely to mishandling on the part of the procuring entity.
3. Where a procuring entity provides suppliers with an opportunity to correct unintentional

*Artikkel 8.20***Forhandlinger**

1. En part kan fastsette at dens oppdragsgivere skal ha adgang til å føre forhandlinger
 - a) dersom oppdragsgiveren, i kunngjøringen av konkurransen i henhold til artikkel 8.10, har angitt at han har til hensikt å føre forhandlinger, eller
 - b) når det av evalueringen fremgår at ingen tilbud åpenbart er det mest fordelaktige vurdert på bakgrunn av de konkrete tildelingskriteriene fastsatt i kunngjøringen av konkurransen eller i konkurransegrunnlaget.
2. En oppdragsgiver skal
 - a) sikre at enhver utelukkelse av leverandører som deltar i forhandlingene, skjer i samsvar med tildelingskriteriene fastsatt i kunngjøringen av konkurransen eller i konkurransegrunnlaget, og,
 - b) når forhandlingene er slutført, angi en felles frist for de gjenværende deltakende leverandørene til å inngi nytt eller revidert tilbud.

*Artikkel 8.21***Behandling av tilbud**

1. En oppdragsgiver skal motta, åpne og behandle alle tilbud i henhold til prosedyrer som garanterer at anskaffelsesprosessen er rettferdig og upartisk, og at tilbudene behandles fortrolig.
2. En oppdragsgiver skal ikke straffe leverandører dersom deres tilbud mottas etter den fastsatte fristen for å motta tilbud når forsinkelsen utelukkende skyldes dårlig håndtering fra oppdragsgiverens side.
3. Dersom oppdragsgiveren mellom tilbudsåpningen og kontrakttildelingen gir en leveran-

errors of form between the opening of tenders and the awarding of the contract, the entity shall provide the same opportunity to all participating suppliers.

Article 8.22

Awarding of contracts

1. To be considered for award, a tender shall be submitted in writing and shall, at the time of opening, comply with the essential requirements set out in the notices and tender documentation and be from a supplier that satisfies the conditions for participation.
2. Unless a procuring entity determines that it is not in the public interest to award a contract, the entity shall award the contract to the supplier that it has determined to be capable of fulfilling the terms of the contract and that, based solely on the evaluation criteria specified in the notices and tender documentation, has submitted:
 - (a) the most advantageous tender; or
 - (b) where price is the sole criterion, the lowest price.
3. Where a procuring entity receives a tender with a price that is abnormally lower than the prices in other tenders submitted, it may verify with the supplier that it satisfies the conditions for participation and is capable of fulfilling the terms of the contract.
4. If a procuring entity uses option clauses, cancels a procurement or modifies awarded contracts, it shall not do so in a manner that circumvents the obligations of this Chapter.

Article 8.23

Transparency of procurement information

1. A procuring entity shall promptly inform participating suppliers of its contract award decisions and, on request, shall do so in writing. Subject to Article 8.24, a procuring entity shall, on request, provide an unsuccessful supplier with an explanation of the reasons why the entity did not select its tender and the relative advantages of the successful supplier's tender.
2. No later than 72 days from the award of each contract, a procuring entity shall publish in a paper or electronic medium listed in Appendix 7 of Annex XVI, a notice that includes at least the following information about the contract:

dør mulighet til å rette utilsiktede formfeil, skal han gi alle deltakende leverandører samme mulighet.

Artikkel 8.22

Tildeling av kontrakter

1. For at et tilbud skal komme i betraktning ved tildeling av kontrakt, må det foreligge skriftlig og ved åpningen oppfylle de vesentlige krav som er fastsatt i kunngjøringene og i konkurransegrunnlaget, og være innkommet fra en leverandør som oppfyller vilkårene for å delta.
2. Med mindre oppdragsgiveren beslutter at det ikke er i offentlighetens interesse å tildele en kontrakt, skal han tildele kontrakten til den leverandøren som han har funnet er i stand til å oppfylle vilkårene i kontrakten, og som, basert utelukkende på tildelingskriterier fastsatt i kunngjøringene og i konkurransegrunnlaget, har inngitt
 - a) det mest fordelaktige tilbudet, eller,
 - b) dersom pris er det eneste kriteriet, lavest pris.
3. Dersom oppdragsgiveren mottar et tilbud med en pris som er påfallende lavere enn prisene i de øvrige tilbudene som er innkommet, kan han undersøke med leverandøren om denne oppfyller vilkårene for å delta og er i stand til å oppfylle vilkårene i kontrakten.
4. Dersom oppdragsgiveren benytter opsjoner, avlyser en anskaffelse eller endrer tildelte kontrakter, skal han ikke gjøre det på en måte som omgår forpliktelsene i dette kapittel.

Artikkel 8.23

Åpenhet om opplysninger om anskaffelser

1. En oppdragsgiver skal omgående underrette deltakende leverandører om avgjørelser om kontrakttildeling, og skal på anmodning gjøre dette i skriftlig form. Med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 8.24, skal oppdragsgiveren på anmodning gi en ikke foretrukket leverandør en redegjørelse om grunnene til at vedkommende leverandørs tilbud ikke er valgt, og om de relative fordelene ved det foretrukne tilbudet.
2. Oppdragsgiveren skal senest 72 dager etter at den enkelte kontrakten er tildelt, offentliggjøre, i et papirbasert eller elektronisk medium oppført i tillegg 7 til vedlegg XVI, en kunngjøring som minst inneholder følgende opplysninger om kontrakten:

(a) a description of the goods or services procured; (b) the name and address of the procuring entity; (c) the name and address of the successful supplier; (d) the value of the successful tender or the highest and lowest offers taken into account in the award of the contract; (e) the date of award; and (f) the type of procurement method used, and in cases where limited tendering was used pursuant to Article 8.18, a description of the circumstances justifying the use of limited tendering.	a) beskrivelse av vare- eller tjenesteanskaffelsen, b) oppdragsgivers navn og adresse, c) navn på og adressen til leverandøren som har fått kontrakten, d) verdien av det foretrukne tilbudet eller det høyeste og laveste tilbudet som ble vurdert ved tildeling av kontrakten, e) dato for tildeling av kontrakten, og f) hva slags anskaffelsesprosedyre som er anvendt, og, i tilfeller der det er anvendt konkurranse uten forutgående kunngjøring i henhold til artikkel 8.18, en beskrivelse av de omstendigheter som berettiger at denne prosedyren ble valgt.
-
3. Where the entity publishes the notice only in an electronic medium, the information shall remain readily accessible for a reasonable period of time 4. Each procuring entity shall, for a period of at least three years from the date it awards a contract, maintain the documentation and reports of tendering procedures and contract awards relating to covered procurement, including the reports provided for in Article 8.18, and the data that ensure the appropriate traceability of the conduct of covered procurement by electronic means.	3. Dersom oppdragsgiveren offentliggjør kunngjøringen bare i et elektronisk medium, skal opplysningene være lett tilgjengelige i et rimelig tidsrom. 4. Den enkelte oppdragsgiver skal, i minst tre år regnet fra den dag kontrakten tildeles, oppbevare konkurransegrunnlaget og rapportene over anskaffelsesprosedyrene og kontrakttildelingene for en dekket anskaffelse, herunder rapportene angitt i artikkel 8.18, samt data som sikrer at gjennomføringen av en dekket anskaffelse som er foretatt elektronisk, er tilstrekkelig sporbar.

Article 8.24

Disclosure of information

1. On request of another Party, a Party shall provide promptly any information necessary to determine whether a procurement was conducted fairly, impartially and in accordance with this Chapter, including information on the characteristics and relative advantages of the successful tender.
2. In cases where the release of such information would prejudice competition in future tenders, the Party that receives the information shall not disclose it to any supplier, except after consulting with, and obtaining the agreement of, the Party that provided the information.
3. Notwithstanding any other provision of this Chapter, a Party, including its procuring entities, shall not provide information to a particular supplier that might prejudice fair competition between suppliers.
4. Nothing in this Chapter shall be construed to require a Party, including its procuring entities, authorities, and review bodies, to release

Artikkel 8.24

Utlevering av opplysninger

1. En part skal på anmodning fra en annen part omgående gi de opplysninger som er nødvendige for å avgjøre om en anskaffelse ble foretatt på en rettferdig og upartisk måte og i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel, herunder informasjon om egenskaper og relative fordeler ved det foretrukne tilbudet.
2. I tilfeller der utlevering av opplysningene vil være til skade for konkurransen ved fremtidige konkurranser, skal parten som mottar opplysningene, ikke gi dem videre til noen enkelt leverandør uten først å ha rådført seg med og fått samtykke fra parten som har gitt opplysningene.
3. Uten hensyn til de øvrige bestemmelsene i dette kapittel skal en part, herunder dens oppdragsgivere, ikke gi noen enkelt leverandør opplysninger som kan være til skade for en rettferdig konkurranse mellom leverandørene.
4. Ingen bestemmelse i dette kapittel skal tolkes slik at en part, herunder dens oppdragsgivere, myndigheter og klageinstanser, kan pålegges

information under this Chapter, which is confidential under its domestic legislation or where disclosure:

- (a) would impede law enforcement;
- (b) might prejudice fair competition between suppliers;
- (c) would prejudice the legitimate commercial interests of particular persons, including the protection of intellectual property; or
- (d) would otherwise be contrary to the public interest.

Article 8.25

Domestic review procedures for supplier challenges

1. Each Party shall provide a timely, effective, transparent and non-discriminatory administrative or judicial review procedure according to the due process principle through which a supplier may challenge:

- (a) breaches of this Chapter; or
- (b) where the supplier does not have a right to challenge directly a breach of this Chapter under the domestic law of a Party, a failure to comply with a Party's measures implementing this Chapter,

arising in the context of a covered procurement, in which the supplier has, or has had, an interest. The procedural rules for all challenges shall be in writing and made generally available.

- 2. In the event of a complaint by a supplier, arising in the context of covered procurement in which the supplier has, or has had, an interest, that there has been a breach or a failure as referred to in paragraph 1, the Party of the procuring entity shall encourage that entity and the supplier to seek resolution of the complaint through consultations.
- 3. Each supplier shall be allowed a sufficient period of time to prepare and submit a challenge, which in no case shall be less than ten days from the time when the basis of the challenge became known, or reasonably should have become known, to the supplier.
- 4. Each Party shall establish or designate at least one impartial administrative or judicial authority that is independent of its procuring entities (hereinafter referred to as the "review body") to receive and review a challenge by a supplier arising in the context of a covered procurement.

å utlevere opplysninger etter dette kapittel som i henhold til partens egen lovgivning er konfidensielle, eller dersom utlevering av opplysningene vil

- a) hindre rettshåndhevingen,
- b) kunne være til skade for en rettferdig konkurranse mellom leverandørene,
- c) skade bestemte personers legitime forretningsinteresser, herunder vern av immaterielle rettigheter, eller
- d) på annen måte være i strid med offentlighetens interesser.

Artikkel 8.25

Nasjonale prosedyrer for prøving av klager

1. Hver part skal i henhold til prinsippet om rettsikkerhet innføre en rask og effektiv administrativ eller rettslig prosedyre som sikrer likebehandling og gjennomsiktighet og gjør det mulig for en leverandør

- a) å klage på brudd på bestemmelsene i dette kapittel, eller,
- b) dersom leverandøren etter en parts nasjonale lovgivning ikke har rett til å klage direkte på et brudd på bestemmelsene i dette kapittel, å klage på manglende overholdelse av en parts tiltak for å gjennomføre dette kapittel,

i forbindelse med en dekket anskaffelse som leverandøren har eller har hatt interesse i. Saksbehandlingsreglene for alle klager skal foreligge skriftlig og være allment tilgjengelige.

- 2. Dersom en leverandør i forbindelse med en dekket anskaffelse han har eller har hatt interesse i, klager på at det har funnet sted et brudd eller en unnlattelse som angitt i nr. 1, skal oppdragsgiverens part oppfordre oppdragsgiveren og leverandøren til å søke å løse klagen gjennom konsultasjon.
- 3. Hver leverandør skal gis tilstrekkelig tid til å forberede og inngi klage, idet denne fristen ikke under noen omstendighet skal være kortere enn ti dager regnet fra det tidspunkt grunnlaget for klagen ble kjent, eller rimeligvis burde vært kjent, for leverandøren.
- 4. Hver part skal etablere eller utpeke minst én upartisk forvaltnings- eller rettsmyndighet som fungerer uavhengig av partens oppdragsgivere (heretter kalt «klageinstans»), og som skal motta og prøve klager fra leverandører i forbindelse med en dekket anskaffelse.

5. Where a body other than a review body referred to in paragraph 4 initially reviews a challenge, the Party shall ensure that the supplier may appeal the initial decision to a review body that is independent of the procuring entity whose procurement is the subject of the challenge.
6. Each Party shall ensure that a review body that is not a court shall either have its decisions subject to judicial review or have procedures that provide that:
 - (a) the procuring entity shall respond in writing to the challenge and disclose all relevant documents to the review body;
 - (b) the participants to the proceedings (hereinafter referred to as "participants") shall have the right to be heard prior to a decision of the review body being made on the challenge;
 - (c) the participants shall have the right to be represented and accompanied;
 - (d) the participants shall have access to all proceedings;
 - (e) the participants shall have the right to request that the proceedings take place in public and that witnesses may be presented; and
 - (f) the review body shall make its decisions or recommendations in a timely fashion, in writing, and shall include an explanation of the basis for each decision or recommendation.
7. Each Party shall adopt or maintain procedures that provide for:
 - (a) rapid interim measures to preserve the supplier's opportunity to participate in the procurement, such as measures resulting in the suspension of the tendering process. The procedures may provide that overriding adverse consequences for the interests concerned, including the public interest, may be taken into account when deciding whether such measures should be applied. Just cause for not acting shall be provided in writing; and
 - (b) where a review body has determined that there has been a breach of this Chapter or a failure as referred to in paragraph 1, corrective action or compensation for the loss or damages suffered, which may be limited to either the costs for the preparation of the tender or the costs relating to the challenge, or both.
5. Dersom en annen instans enn en klageinstans nevnt i nr. 4 behandler en klage i første instans, skal vedkommende part sikre at leverandøren kan påklage avgjørelsen i første instans til en klageinstans som fungerer uavhengig av oppdragsgiveren hvis anskaffelse er gjenstand for klagen.
6. Hver part skal sørge for at avgjørelsene som treffes av en klageinstans som ikke er en domstol, underkastes en rettslig overprøving, eller at klageinstansen har prosedyrer som fastsetter
 - a) at oppdragsgiveren skal besvare klagen skriftlig og gi klageinstansen innsyn i alle relevante dokumenter,
 - b) at deltakerne i forhandlingene (heretter kalt «deltakerne») skal ha rett til å fremme sine synspunkter før klageinstansen treffer avgjørelse om klagen,
 - c) at deltakerne skal ha rett til å være representert og ledsaget,
 - d) at deltakerne skal ha adgang til alle forhandlinger,
 - e) at deltakerne skal ha rett til å kreve at forhandlingene er offentlige, og at de kan føre vitner, og
 - f) at klageinstansen skal treffe sine avgjørelser eller gi sine anbefalinger skriftlig så snart som mulig, og skal redegjøre for grunnlaget for hver avgjørelse eller anbefaling.
7. Hver part skal vedta eller ha prosedyrer
 - a) som sørger for raske midlertidige tiltak for å ivareta leverandørens mulighet til å delta i anskaffelsen, for eksempel tiltak som fører til at anbudskonkurransen utsettes. Prosedyrene kan fastsette at det kan tas hensyn til overordnede negative konsekvenser for de berørte interesser, herunder offentlighetens interesser, når det besluttes om slike tiltak skal få anvendelse. Det skal skriftlig gis en vektig grunn for ikke å gripe inn, og
 - b) som, dersom en klageinstans har fastslått at det har funnet sted et brudd på bestemmelsene i dette kapittel eller en unnlattelse som angitt i nr. 1, sørger for avhjelpende tiltak eller kompensasjon for tap eller skade, som kan begrenses til kostnadene ved å utarbeide tilbudet eller ved å klage, eller begge deler.

*Article 8.26***Modifications and rectifications to coverage**

1. A Party may make rectifications of a purely formal nature to its coverage under this Chapter, or minor amendments to its Schedules in Annex XVI, provided that it notifies the other Parties in writing and no Party objects in writing within 45 days from the receipt of the notification. A Party that makes such a rectification or minor amendment need not provide compensatory adjustments to the other Parties.
2. A Party may otherwise modify its coverage under this Chapter provided that:
 - (a) it notifies the other Parties in writing and offers at the same time acceptable compensatory adjustments to maintain a level of coverage comparable to that existing prior to the modification, except where provided for in paragraph 3; and
 - (b) no Party objects in writing within 45 days from the receipt of the notification.
3. A Party need not provide compensatory adjustments where the Parties agree that the proposed modification covers a procuring entity over which a Party has effectively eliminated its control or influence. If a Party objects to the assertion that such government control or influence has been effectively eliminated, the objecting Party may request further information or consultations with a view to clarifying the nature of any government control or influence and reaching agreement on the procuring entity's continued coverage under this Chapter.

*Article 8.27***Cooperation**

1. The Parties recognise the importance of cooperation with a view to achieving a better understanding of their respective government procurement systems, as well as a better access to their respective markets, in particular for small business suppliers.
2. The Parties shall endeavour to cooperate in matters such as:
 - (a) development and use of electronic communications in government procurement systems; and
 - (b) exchange of experiences and information, such as regulatory frameworks, best practices and statistics.

*Artikkel 8.26***Endringer av dekningsomfang**

1. En part kan foreta rent formelle korrigeringer av sitt dekningsomfang etter dette kapittel eller mindre endringer i sine bindingslister i vedlegg XVI, forutsatt at den gir de øvrige parter skriftlig underretning og det ikke foreligger skriftlig innsigelse fra noen part innen 45 dager etter at underretning er mottatt. En part som foretar en korrigering eller mindre endring som nevnt, plikter ikke å yte kompensasjon til de øvrige parter.
2. En part kan for øvrig endre sitt dekningsomfang etter dette kapittel forutsatt at
 - a) den gir de øvrige parter skriftlig underretning og samtidig tilbyr akseptabel kompensasjon for å opprettholde dekningsområdet på et nivå tilsvarende det som fantes forut for endringen, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 3, og
 - b) det ikke foreligger skriftlig innsigelse fra noen part innen 45 dager etter at underretning er mottatt.
3. En part plikter ikke å yte kompensasjon i situasjoner der partene blir enige om at den foreslåtte endringen skal omfatte en oppdragsgiver som en part ikke lenger har kontroll eller innflytelse over. Dersom en part fremmer innsigelse mot en forsikring om at offentlig kontroll eller innflytelse som nevnt fullstendig har opphørt, kan denne parten be om ytterligere opplysninger eller konsultasjoner med sikte på å klarlegge formen for offentlig kontroll eller innflytelse og oppnå enighet om oppdragsgiverens fortsatte dekningsomfang etter dette kapittel.

*Artikkel 8.27***Samarbeid**

1. Partene erkjenner betydningen av samarbeid for å få bedre innsikt i hverandres ordninger for offentlige anskaffelser og bedre adgangen til hverandres markeder, særlig for små leverandører.
2. Partene skal bestrebe seg på å samarbeide i saker om
 - a) utvikling og bruk av elektronisk kommunikasjon i ordninger for offentlige anskaffelser, og
 - b) utveksling av erfaringer og opplysninger om blant annet regelverk, beste praksis og statistikk.

*Article 8.28***Further negotiations**

In case a Party offers in the future, a non-party, additional benefits with regard to its respective government procurement market access coverage agreed under this Chapter, it shall agree, upon request of another Party, to enter into negotiations with a view to extending coverage under this Chapter on a reciprocal basis.

*Chapter 9***Competition***Article 9***Rules of competition concerning undertakings**

1. The following practices of undertakings are incompatible with the proper functioning of this Agreement in so far as they may affect trade between the Parties:
 - (a) agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices between enterprises which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition;
 - (b) abuse by one or more undertakings of a dominant position in the territory of a Party as a whole or in a substantial part thereof.
2. The provisions of paragraph 1 shall also apply to the activities of public undertakings, and undertakings to which the Parties grant special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular public tasks assigned to them.
3. The provisions of paragraphs 1 and 2 shall not be construed so as to create any direct obligations for undertakings.
4. The Parties involved shall cooperate and consult in their dealings with anti-competitive practices as outlined in paragraph 1, with the aim of putting an end to such practices or their adverse effects on trade. Cooperation may include the exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential under its domestic legislation.
5. If a Party considers that a given practice continues to affect trade in the sense of paragraph 1, after cooperation or consultations in accordance with paragraph 4, it may request consultations in the Joint Committee. The Parties

*Artikkel 8.28***Videre forhandlinger**

Dersom en part i fremtiden tilbyr en ikkepart ytterligere fordeler med hensyn til omfanget av adgangen til sitt respektive marked for offentlige anskaffelser som avtalt etter dette kapittel, skal den på anmodning fra en annen part samtykke i å innlede forhandlinger med sikte på å utvide dekningsomfanget etter dette kapittel på gjensidig grunnlag.

*Kapittel 9***Konkurranse***Artikkel 9***Konkurranseregler for foretak**

1. Følgende atferd hos foretak er uforenlig med denne avtales virkemåte i den grad den kan ha betydning for samhandelen mellom partene:
 - a) avtaler mellom foretak, beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og samordnet opptreden mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen,
 - b) ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling på en parts territorium eller på en vesentlig del av det.
2. Bestemmelsene i nr. 1 får anvendelse også på virksomheten til offentlige foretak og foretak som partene har gitt sær- eller eneretter, i den grad anvendelsen av disse bestemmelsene verken faktisk eller juridisk hindrer foretakene i å utføre de særlige offentlige oppgavene som er tillagt dem.
3. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 skal ikke tolkes slik at de skaper noen direkte forpliktelser for foretak.
4. De berørte parter skal samarbeide og konsultere hverandre i saker om konkurransebegrensende atferd som angitt i nr. 1 for å sikre at slik atferd eller den negative virkningen den har på handelen, blir brakt til opphør. Samarbeidet kan omfatte utveksling av relevant informasjon som partene har tilgang til. Ingen part plikter å utlevere informasjon som etter partens egen lovgivning er konfidensiell.
5. Dersom en part, etter å ha samarbeidet og deltatt i konsultasjoner i samsvar med nr. 4, anser at en bestemt atferd fortsetter å påvirke handelen i nr. 1's forstand, kan den be om konsultasjoner i Den blandede komité. De berørte par-

involved shall give to the Joint Committee all the assistance required in order to examine the case. The Joint Committee shall, within 30 days from the receipt of the request, examine the information provided in order to facilitate a mutually acceptable solution of the matter.

Chapter 10

Trade and sustainable development

Article 10.1

Context and objectives

1. The Parties recall the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment and Development of 1992, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002, the Rio+20 Outcome Document “The Future We Want” of 2012, the outcome document of the UN Summit on Sustainable Development “Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development” of 2015, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up of 1998, the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006 and the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008.
2. The Parties recognise that economic development, social development and environmental protection are interdependent and mutually supportive components of sustainable development. They underline the benefit of cooperation on trade-related labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties reaffirm their commitment to promote the development of international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties’ trade relations.

Article 10.2

Scope

1. Except as otherwise provided in this Chapter, this Chapter applies to measures adopted or maintained by the Parties affecting trade-related and investment-related aspects of labour and environmental issues.

ter skal gi komiteen all nødvendig bistand, slik at saken kan undersøkes. Den blandede komité skal innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, undersøke de opplysninger som er gitt, med sikte på å legge til rette for en løsning av saken som begge parter kan godta.

Kapittel 10

Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 10.1

Kontekst og formål

1. Partene minner om erklæringen vedtatt på FN-konferansen om det menneskelige miljø i 1972, Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992, handlingsplanen for en bærekraftig utvikling vedtatt i Johannesburg i 2002, slutt-dokumentet «The Future We Want» vedtatt på Rio+20-konferansen i 2012, slutt-dokumentet «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» vedtatt på FNs toppmøte om bærekraftig utvikling i 2015, ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006 og ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering fra 2008.
2. Partene erkjenner at miljøvern og økonomisk og sosial utvikling er gjensidig avhengige og støttende faktorer for å oppnå en bærekraftig utvikling. De understreker nytten av å samarbeide om handelsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene bekrefter at de forplikter seg til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og til å sikre at denne målsettingen innlemmes og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser.

Artikkel 10.2

Virkeområde

1. Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, skal kapittel 10 få anvendelse på tiltak som berører handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål, og som vedtas eller opprettholdes av partene.

2. The reference to labour in this Chapter includes the issues relevant to the Decent Work Agenda as agreed in the ILO.

Article 10.3

Right to regulate and levels of protection

1. Recognising the right of each Party, subject to the provisions of this Agreement, to establish its own levels of environmental and labour protection, and to adopt or modify accordingly its relevant laws and policies, each Party shall seek to ensure that its laws, policies and practices provide for and encourage high levels of environmental and labour protection, consistent with standards, principles and agreements referred to in Articles 10.5 and 10.7, and shall strive to further improve the level of protection provided for in those laws and policies.
2. The Parties recognise the importance of taking account of scientific, technical and other information, and relevant international standards, guidelines and recommendations when preparing and implementing measures related to the environment and labour conditions that affect trade and investment between them.

Article 10.4

Upholding levels of protection in the application and enforcement of laws, regulations or standards

1. A Party shall not fail to effectively enforce its environmental and labour laws, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. Subject to Article 10.3, a Party shall not:
 - (a) weaken or reduce the level of environmental or labour protection provided by its laws, regulations or standards with the sole intention to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory; or
 - (b) waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such laws, regulations or standards in order to encourage investment from another Party

2. Med «arbeids-», «arbeidslivs-» og «arbeider-» menes i dette kapittel også spørsmål av betydning for handlingsplanen «Decent Work Agenda», vedtatt av ILO.

Artikkel 10.3

Rett til regulering og vernenivå

1. Idet de anerkjenner hverandres rett til selv å fastsette nivået for sitt miljø- og arbeidervern og i tråd med dette å vedta ny eller endre eksisterende relevant lovgivning og politikk, med de eventuelle begrensninger som følger av bestemmelsene i denne avtale, skal partene arbeide for å sikre at deres respektive lovgivning, politikk og praksis tar hensyn til og fremmer et høyt miljø- og arbeidervernnivå i samsvar med de standarder, prinsipper og avtaler som er nevnt i artikkel 10.5 og 10.7, og skal bestrebe seg på å styrke vernet fastsatt i slik lovgivning og politikk ytterligere.
2. Partene erkjenner at det er viktig å ta hensyn til vitenskapelig, teknisk og annen informasjon samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger når de utformer og gjennomfører tiltak som gjelder miljø og arbeidsforhold, og som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom.

Artikkel 10.4

Opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder

1. En part skal ikke unnlate effektivt å håndheve sine egne miljø- og arbeidslivslover, -forskrifter og -standarder på en måte som påvirker handelen eller investeringsvirksomheten mellom partene.
2. Med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 10.3, skal en part ikke
 - a) svekke eller senke miljø- eller arbeidervernnivået fastsatt i partens lover, forskrifter eller standarder utelukkende i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium, og heller ikke
 - b) gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike lover, forskrifter eller standarder i den hensikt å stimulere til investere

or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory.

ringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium.

Article 10.5

International labour standards and agreements

1. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO and the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in 1998, to respect, promote and realise the principles concerning the fundamental rights, namely:
 - (a) freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
 - (b) elimination of all forms of forced or compulsory labour;
 - (c) effective abolition of child labour; and
 - (d) elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
2. The Parties reaffirm their commitment, under the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, to recognising the importance of full and productive employment and decent work for all as a key element of sustainable development for all countries and as a priority objective of international cooperation and to promoting the development of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.
3. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO to effectively implement the ILO Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the fundamental ILO Conventions as well as consider the ratification of the other conventions that are classified as “up-to-date” by the ILO.
4. The Parties reaffirm that, as set out in the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization adopted by the International Labour Conference at its 97th session in 2008, the violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage and that labour standards shall not be used for protectionist trade purposes.

Artikkel 10.5

Internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler

1. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO og av ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet samt oppfølgingen av erklæringen vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 86. sesjon i 1998, om å respektere, fremme og gjennomføre prinsippene som følger av de grunnleggende rettigheter, det vil si:
 - a) foreningsfrihet og reell anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
 - b) avskaffing av alle former for tvangsarbeid,
 - c) effektiv avskaffing av barnarbeid, og
 - d) avskaffing av forskjellsbehandling ved ansettelse og i yrke.
2. Partene bekrefter at de, i henhold til ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006, forplikter seg til å anerkjenne betydningen av full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle som en sentral forutsetning for å oppnå en bærekraftig utvikling i alle land og som en prioritert målsetting for internasjonalt samarbeid, og til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle.
3. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, om effektivt å gjennomføre ILO-konvensjonene de har ratifisert, og om kontinuerlig og konsekvent å arbeide for at de grunnleggende ILO-konvensjonene blir ratifisert, samt vurdere å ratifisere de øvrige konvensjonene ILO har klassifisert som ajourførte.
4. Partene bekrefter, slik det er fastsatt i ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, som ble vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 97. sesjon i 2008, at brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet ikke skal kunne påberopes eller på annet vis benyttes som et legitimt komparativt fortrinn, og at arbeidslivsstandarder ikke skal benyttes til handelspolitisk proteksjonisme.

*Article 10.6***Trade in forest-based products**

1. In order to promote the sustainable management of forest resources and thereby, *inter alia*, reduce greenhouse emissions from deforestation and degradation of natural forests and peat lands related to activities in and beyond the forest sector, the Parties commit to work together in the relevant multilateral fora in which they participate and through existing bilateral cooperation if applicable to improve enforcement of domestic forest legislation and governance and to promote trade in legal and sustainable forest-based, agricultural and mining products.
2. Useful instruments to achieve this objective may include, *inter alia*, the promotion of listing of timber species under the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) with regard to endangered timber species, certification schemes for sustainably harvested forest products, regional or bilateral Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) Voluntary Partnership Agreements.

*Article 10.7***Multilateral environmental agreements and environmental principles**

The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their laws and practices of the multilateral environmental agreements to which they are a party, as well as their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 10.1.

*Article 10.8***Promotion of trade and investment favouring sustainable development**

1. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services beneficial to the environment, including environmental technologies, sustainable renewable energy, energy efficient and eco-labelled goods and services. Related non-tariff barriers will be addressed as part of these efforts.
2. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemi-

*Artikkel 10.6***Handel med skogbruksbaserte produkter**

1. For å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressurser og dermed blant annet redusere utslipp av klimagasser som skyldes avskoging og forringelse av naturskog og torvmyrer grunnet virksomhet som finner sted i skogsektoren eller i andre sektorer, forplikter partene seg til å samarbeide i relevante multilaterale fora de deltar i, og, der det er aktuelt, gjennom eksisterende bilateralt samarbeid, for å styrke håndhevingen av nasjonalt regelverk og forvaltningen i skogsektoren og fremme handel med lovlige og bærekraftige skogbruksbaserte produkter, landbruksvarer og gruveprodukter.
2. Nyttige virkemidler for å nå dette målet kan blant annet være å fremme listeføring av tømmerarter i henhold til konvensjonen om internasjonal handel med truede plante- og dyrearter (CITES) hva gjelder truede arter, sertifiseringsordninger for bærekraftig høstede skogprodukter samt frivillige regionale eller bilaterale partnerskapsavtaler om håndheving av regelverk, god forvaltningspraksis og handel innenfor skogsektoren («Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) Voluntary Partnership Agreements»).

*Artikkel 10.7***Multilaterale miljøavtaler og miljøprinsipper**

Partene bekrefter at de forplikter seg til effektivt å gjennomføre multilaterale miljøavtaler de er part i, i sin respektive lovgivning og praksis, og at de slutter opp om miljøprinsippene som er nedfelt i de internasjonale instrumentene omtalt i artikkel 10.1.

*Artikkel 10.8***Fremming av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling**

1. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som gagnar miljøet, herunder miljøteknologi, bærekraftig fornybar energi og energieffektive og miljømerkede varer og tjenester. Relaterte ikke-tollbaserte handelshindringer vil inngå i dette arbeidet.
2. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske

nation of goods and services that contribute to sustainable development, including goods and services that are the subject of schemes such as fair and ethical trade.

3. To this end, the Parties agree to exchange views and may consider, jointly or bilaterally, cooperation in this area.
4. The Parties shall encourage cooperation between enterprises in relation to goods, services and technologies that contribute to sustainable development and are beneficial to the environment.

Article 10.9

Cooperation in international fora

The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade and investment related labour and environmental issues of mutual interest in relevant bilateral, regional and multilateral fora in which they participate.

Article 10.10

Implementation and consultations

1. Each Party shall designate a contact point for the purpose of implementing this Chapter.
2. A Party may through the contact point referred to in paragraph 1 request expert consultations or consultations within the Joint Committee regarding any matter arising under this Chapter. The Parties shall make every attempt to reach a mutually satisfactory solution of the matter. Where relevant, subject to the agreement of the Parties, they can seek advice of the relevant international organisations or bodies.
3. The Parties shall not have recourse to arbitration under Chapter 12 for matters arising under this Chapter.

Article 10.11

Review

The Parties shall periodically review, in the Joint Committee, progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter and consider relevant international developments in order to identify areas where further action could promote these objectives.

investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, herunder varer og tjenester som omfattes av ordninger som etisk og rettferdig handel.

3. Partene er derfor enige om å utveksle synspunkter og kan vurdere å samarbeide, enten i fellesskap eller bilateralt, på dette området.
4. Partene skal stimulere foretakene til å samarbeide om varer, tjenester og teknologi som bidrar til en bærekraftig utvikling, og som gagner miljøet.

Artikkel 10.9

Samarbeid i internasjonale fora

Partene skal bestrebe seg på å styrke samarbeidet om handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål av felles interesse i relevante bilaterale, regionale og multilaterale fora de deltar i.

Artikkel 10.10

Gjennomføring og konsultasjoner

1. Partene skal utpeke et kontaktpunkt med sikte på å gjennomføre dette kapittel.
2. Gjennom kontaktpunktet nevnt i nr. 1 kan en part be om konsultasjoner på ekspertnivå eller konsultasjoner i Den blandede komité i enhver sak som omfattes av dette kapittel. Partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning i saken. Der det er aktuelt, og såfremt det er enighet om det, kan partene søke råd fra relevante internasjonale organisasjoner eller organer.
3. Partene kan ikke benytte voldgiftsprosedylene i kapittel 12 i saker som omfattes av dette kapittel.

Artikkel 10.11

Gjennomgang

Partene skal jevnlig undersøke i Den blandede komité om det er gjort fremgang for å nå målene fastsatt i dette kapittel, og vurdere relevante internasjonale forhold for å finne fram til områder der ytterligere innsats kan bidra til å nå disse målene.

*Chapter 11***Institutional provisions***Article 11***Joint committee**

1. The Parties hereby establish the EFTA-Georgia Joint Committee (hereinafter referred to as the “Joint Committee”) comprising representatives of each Party. The Parties shall be represented by senior officials designated by them for this purpose.
2. The Joint Committee shall:
 - (a) supervise and review the implementation of this Agreement;
 - (b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between the Parties;
 - (c) oversee the further elaboration of this Agreement;
 - (d) supervise the work of all sub-committees and working groups established under this Agreement;
 - (e) endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement; and
 - (f) consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.
3. The Joint Committee may decide to set up such sub-committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks. Except where otherwise provided for in this Agreement, the sub-committees and working groups shall work under a mandate established by the Joint Committee.
4. The Joint Committee may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters the Joint Committee may make recommendations.
5. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus. Where this Agreement foresees that a provision only concerns certain Parties, the Joint Committee may adopt decisions and make recommendations regarding issues related only to one or several EFTA States and Georgia. The vote shall in such cases only be taken among the Parties concerned and the decisions or recommendations shall only apply to those Parties.
6. The Joint Committee shall meet within one year of the entry into force of this Agreement.

*Kapittel 11***Institusjonelle bestemmelser***Artikkel 11***Den blandede komité**

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité EFTAGeorgia (heretter kalt «Den blandede komité»), som skal bestå av representanter for hver part. Partene skal representeres av embetsmenn de har utpekt for dette formål.
2. Den blandede komité skal
 - a) overvåke og følge opp gjennomføringen av denne avtale,
 - b) fortløpende vurdere muligheten for en ytterligere avvikling av handelshindringer og andre restriktive tiltak i samhandelen mellom partene,
 - c) føre tilsyn med den videre utviklingen av denne avtale,
 - d) føre tilsyn med arbeidet i alle underkomiteer og arbeidsgrupper opprettet i henhold til denne avtale,
 - e) bestrebe seg på å løse tvister som kan oppstå om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale, og
 - f) behandle eventuelle andre spørsmål som kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
3. Den blandede komité kan beslutte å nedsette de underkomiteer eller arbeidsgrupper den mener er nødvendig for å bistå komiteen i utførelsen av dens oppgaver. Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale, skal underkomiteene og arbeidsgruppene arbeide på grunnlag av et mandat fastsatt av Den blandede komité.
4. Den blandede komité kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. I andre saker kan komiteen gi anbefalinger.
5. Den blandede komité skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved konsensus. Dersom denne avtale fastsetter at en bestemmelse gjelder bare visse parter, kan komiteen vedta beslutninger og gi anbefalinger i saker som angår bare en eller flere EFTA-stater og Georgia. Bare de berørte parter kan avgi stemme i slike tilfeller, og beslutningene og anbefalingene skal gjelde bare for disse parter.
6. Den blandede komité skal komme sammen innen ett år etter at denne avtale er trådt i

Thereafter, it shall meet whenever necessary but normally every two years. Its meetings shall be chaired jointly by one of the EFTA States and Georgia.

7. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days from the receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
8. The Joint Committee may decide to amend the Annexes and Appendices to this Agreement and, subject to paragraph 9, set forth the date on which such decisions enter into force.
9. If a representative of a Party in the Joint Committee has accepted a decision subject to the fulfilment of domestic legal requirements, the decision shall enter into force on the date that the last Party notifies that its internal requirements have been fulfilled, unless the decision itself specifies a later date. The Joint Committee may decide that the decision shall enter into force for those Parties that have fulfilled their internal requirements, provided that Georgia is one of those Parties. A Party may apply a decision of the Joint Committee provisionally until such decision enters into force for it, subject to its legal requirements.
10. The Joint Committee shall establish its rules of procedure.

Chapter 12

Dispute settlement

Article 12.1

Scope and coverage

1. The provisions of this Chapter apply with respect to the settlement of any disputes concerning the interpretation or application of this Agreement.
2. Disputes regarding the same matter arising under both this Agreement and the WTO Agreement may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party.¹¹ The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.

¹¹ For the purposes of this Chapter, the terms “Party”, “party to the dispute”, “complaining Party” and “Party complained against” can denote one or more Parties.

kraft. Deretter skal den komme sammen ved behov, men vanligvis hvert annet år. Komiteens møter skal ledes i fellesskap av en av EFTA-statene og Georgia.

7. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig underretning til de øvrige parter, be om at det holdes et ekstraordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.
8. Den blandede komité kan beslutte å endre vedlegg og tillegg til denne avtale og kan, med forbehold for bestemmelsene i nr. 9, fastsette på hvilken dato slike beslutninger skal tre i kraft.
9. Dersom en parts representant i Den blandede komité har godtatt en beslutning med forbehold om oppfyllelse av partens internrettslige krav, skal beslutningen tre i kraft den dag den siste av partene gir underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt, med mindre det i selve beslutningen er fastsatt en senere dato. Den blandede komité kan bestemme at beslutningen skal tre i kraft for de parter som har oppfylt sine internrettslige krav, forutsatt at Georgia er en av disse parter. En part kan gi en beslutning i Den blandede komité midlertidig anvendelse inntil beslutningen trer i kraft for vedkommende part, med forbehold for dens rettslige krav.
10. Den blandede komité skal fastsette sin egen forretningsorden.

Kapittel 12

Tvisteløsning

Artikkel 12.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Bestemmelsene i dette kapittel får anvendelse ved løsning av tvister om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale.
2. Tvister i tilknytning til samme sak som oppstår innenfor rammen av både denne avtale og WTO-avtalen, kan avgjøres i det forum som foretrekkes av parten som har inngitt klage.¹¹ Når et forum er valgt på denne måten, utelukkes bruk av det andre.

¹¹ I dette kapittel kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som har inngitt klage» og «innklaget part» vise til en eller flere parter.

- For the purposes of paragraph 2, dispute settlement procedures under the WTO Agreement are deemed to be selected by a Party's request for the establishment of a panel under Article 6 of the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, whereas dispute settlement procedures under this Agreement are deemed to be selected upon a request for arbitration pursuant to paragraph 1 of Article 12.4.

Article 12.2

Good offices, conciliation or mediation

- Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the Parties so agree. They may begin, continue and be terminated at any time, including while proceedings of an arbitration panel established in accordance with this Chapter are in progress.
- Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the Parties' rights in any further proceedings.

Article 12.3

Consultations

- The Parties shall at all times endeavour to agree on the interpretation and application of this Agreement, and shall make every attempt through cooperation and consultations to reach a mutually satisfactory solution of any matter raised in accordance with this Article.
- A Party may request in writing consultations with another Party if it considers that a measure is inconsistent with this Agreement. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing of the request. The Party to which the request is made shall reply within ten days from the receipt of the request. Consultations shall take place in the Joint Committee unless the Parties making and receiving the request for consultations agree otherwise.
- Consultations shall commence within 30 days from the receipt of the request for consultations. Consultations on urgent matters, including those on perishable goods, shall commence within 15 days from the receipt of the request for consultations. If the Party to which the request is made does not reply within ten days or does not enter into consultati-

- For formålet i nr. 2 skal tvisteløsningsprosedyrer etter WTO-avtalen anses for å være valgt når en part anmoder om at det opprettes et panel i henhold til artikkel 6 i WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning, mens tvisteløsningsprosedyrer etter denne avtale anses for å være valgt når en part anmoder om voldgift i henhold til artikkel 12.4 nr. 1.

Artikkel 12.2

Velvillig mellomkomst, forlik eller megling

- Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes dersom partene er enige om det. De kan innledes, videreføres og avsluttes på et hvilket som helst tidspunkt, også mens forhandlingene i et voldgiftspanel opprettet i samsvar med dette kapittel pågår.
- Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og megling, skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell viderebehandling av saken.

Artikkel 12.3

Konsultasjoner

- Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å bli enige om hvordan denne avtale skal fortolkes og anvendes, og skal gjennom samarbeid og konsultasjon gjøre alt de kan for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på ethvert spørsmål som reises i samsvar med denne artikkel.
- En part kan skriftlig anmode en annen part om konsultasjoner dersom den anser at et tiltak er i strid med denne avtale. Den part som ber om konsultasjoner, skal samtidig gi de øvrige parter skriftlig underretning om anmodningen. Den part som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt. Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité med mindre partene som fremmer eller mottar en anmodning om konsultasjon, blir enige om noe annet.
- Konsultasjonene skal begynne innen 30 dager etter at en anmodning om konsultasjon er mottatt. Konsultasjoner i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederlige varer, skal begynne senest 15 dager etter at anmodningen er mottatt. Dersom den part som anmodningen er rettet til, ikke svarer innen 10 dager eller ikke innleder konsultasjoner innen 30

ons within 30 days from the receipt of the request for consultations, or within 15 days for urgent matters, the Party making the request is entitled to request the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 12.4.

4. The parties to the dispute shall provide sufficient information to enable a full examination of whether the measure is inconsistent with this Agreement or not and treat any confidential information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.
5. The consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties in any further proceedings.
6. The parties to the dispute shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.

Article 12.4

Establishment of arbitration panel

1. If the consultations referred to in Article 12.3 fail to settle a dispute within 60 days, or 30 days in relation to urgent matters, including those on perishable goods, from the receipt of the request for consultations by the Party complained against, the complaining Party may request the establishment of an arbitration panel by means of a written request to the Party complained against. A copy of this request shall be communicated to the other Parties so that they may determine whether to participate in the arbitration process.
2. The request for the establishment of an arbitration panel shall identify the specific measure at issue and provide a brief summary of the legal and factual basis of the complaint.
3. The arbitration panel shall consist of three members who shall be appointed in accordance with the Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States of the Permanent Court of Arbitration, as effective from 20 October 1992 (hereinafter referred to as the "Optional Rules"), *mutatis mutandis*. The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the Chairperson is appointed.
4. Unless the parties to the dispute otherwise agree within 20 days from the receipt of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference for the arbitration panel shall be:

dager etter at anmodningen er mottatt, eller 15 dager i hastesaker, har den part som fremmer anmodningen, rett til å be om at det opprettes et voldgiftspanel i samsvar med artikkel 12.4.

4. Partene i tvisten skal legge fram tilstrekkelig informasjon, slik at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å avklare om tiltaket er i strid med denne avtale eller ikke, og skal behandle fortrolige opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som den part som legger fram opplysningene.
5. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell viderebehandling av saken.
6. Partene i tvisten skal underrette de øvrige parter om en eventuell omforent løsning av saken.

Artikkel 12.4

Opprettelse av et voldgiftspanel

1. Dersom det er gått 60 dager, eller 30 dager i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederlige varer, etter at anmodningen om konsultasjon ble mottatt av den innklagede part, uten at konsultasjonene omtalt i artikkel 12.3 har bilagt tvisten, kan den part som har inngitt klage, be om at det opprettes et voldgiftspanel ved skriftlig anmodning til den innklagede part. En kopi av anmodningen skal sendes de øvrige parter, slik at de kan avgjøre om de vil delta i voldgiftsprosessen.
2. Anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel skal angi det konkrete tiltak som ønskes vurdert, og inneholde et kort sammendrag av det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen.
3. Voldgiftspanelet skal bestå av tre medlemmer, som skal oppnevnes i samsvar med Den permanente voldgiftsdomstolens tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, som trådte i kraft 20. oktober 1992 (heretter kalt «tilleggsreglene»), med de nødvendige endringer. Voldgiftspanelet skal regnes som opprettet samme dag lederen oppnevnes.
4. Med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet innen 20 dager etter at anmodningen om opprettelse av voldgiftspanelet er mottatt, skal voldgiftspanelet mandat være

“To examine, in light of the relevant provisions of this Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 12.4 and to make findings of law and fact together with the reasons, as well as recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling.”

5. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter or where the request involves more than one Party complained against, and whenever feasible, a single arbitration panel should be established to examine complaints relating to the same matter.
6. A Party which is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written notice to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.

Article 12.5

Procedures of the arbitration panel

1. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the procedures of the panel shall be governed by the Optional Rules, *mutatis mutandis*.
2. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in light of the relevant provisions of this Agreement interpreted in accordance with the customary rules of interpretation of public international law.
3. The language of any proceedings shall be English. The hearings of the arbitration panel shall be open to the public, unless the parties to the dispute agree otherwise.
4. There shall be no *ex parte* communication with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
5. A Party's written submissions, any written versions of oral statements and responses to questions put by the arbitration panel, shall, at the same time as it is submitted to the arbitration panel, be transmitted by that Party to the other party to the dispute.
6. The Parties shall treat as confidential the information submitted to the arbitration panel which has been designated as confidential by the Party submitting the information.

«i lys av relevante bestemmelser i denne avtale å prøve saken det vises til i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel i henhold til artikkel 12.4, og trekke en konklusjon om juridiske og faktiske forhold samt grunngi den og eventuelt gi anbefalinger med hensyn til løsning av tvisten og gjennomføring av avgjørelsen».

5. Dersom flere enn én part ber om at det opprettes et voldgiftspanel i tilknytning til samme sak, eller dersom anmodningen omfatter flere enn én innklaget part, bør det, såfremt det lar seg gjøre, opprettes ett enkelt voldgiftspanel for å behandle klager som gjelder samme sak.
6. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.

Artikkel 12.5

Voldgiftspanelets forhandlinger

1. Med mindre noe annet er angitt i denne avtale eller avtalt mellom partene i tvisten, skal voldgiftspanelets forhandlinger føres i samsvar med tilleggsreglene, med de nødvendige endringer.
2. Voldgiftspanelet skal undersøke saken det har fått seg forelagt i forbindelse med anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel, på bakgrunn av relevante bestemmelser i denne avtale fortolket i samsvar med folkerettens sedvanerettslige regler for tolkning.
3. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Voldgiftspanelets møter skal være åpne for allmennheten, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.
4. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og voldgiftspanelet om spørsmål som er under behandling.
5. En parts skriftlige innlegg, eventuelle skriftlige versjoner av muntlige innlegg og svar på voldgiftspanelets spørsmål skal sendes av denne part til den andre parten i tvisten samtidig med at de forelegges voldgiftspanelet.
6. Partene skal behandle fortrolig opplysninger forelagt voldgiftspanelet som er merket fortrolig av parten som har gitt opplysningene.

7. Decisions of the arbitration panel shall be taken by a majority of its members. Any member may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. The arbitration panel shall not disclose which members are associated with majority or minority opinions.

Article 12.6

Panel reports

1. The arbitration panel should submit an initial report containing its findings and rulings to the parties to the dispute not later than 90 days from the date of establishment of the arbitration panel. A party to the dispute may submit written comments to the arbitration panel within 14 days from the receipt of the initial report. The arbitration panel should present to the parties to the dispute a final report within 30 days from the receipt of the initial report by the parties to the dispute.
2. The final report, as well as any report under Articles 12.8 and 12.9 shall be communicated to the Parties. The reports shall be made public, unless the parties to the dispute decide otherwise.
3. Any ruling of the arbitration panel under any provision of this Chapter shall be final and binding upon the parties to the dispute.

Article 12.7

Suspension or termination of arbitration panel proceedings

1. Where the parties to the dispute agree, an arbitration panel may suspend its work at any time for a period not exceeding 12 months. If the work of an arbitration panel has been suspended for more than 12 months, the arbitration panel's authority for considering the dispute shall lapse, unless the parties to the dispute agree otherwise.
2. A complaining Party may withdraw its complaint at any time before the initial report has been issued. Such withdrawal is without prejudice to its right to introduce a new complaint regarding the same issue at a later point in time.
3. The parties to the dispute may agree at any time to terminate the proceedings of the arbitration panel established under this Agreement by jointly notifying in writing the Chairperson of that arbitration panel.

7. Voldgiftspanelets avgjørelser skal treffes ved stemmeflertall blant medlemmene. Ethvert medlem kan avgi separate uttalelser i saker der det ikke foreligger enstemmighet. Et voldgiftspanel skal ikke bekjentgjøre hvilke medlemmer som står bak flertalls- eller mindretallsuttalelser.

Artikkel 12.6

Voldgiftspanelets rapporter

1. Voldgiftspanelet bør legge fram for partene i tvisten en innledende rapport som inneholder panelets konklusjoner og avgjørelser, senest 90 dager etter at voldgiftspanelet er opprettet. En part i tvisten kan inngi skriftlige merknader til voldgiftspanelet innen 14 dager etter at rapporten er mottatt. Voldgiftspanelet bør legge fram en sluttrapport for partene i tvisten senest 30 dager etter at partene i tvisten har mottatt den innledende rapporten.
2. Sluttrapporten samt enhver rapport som legges fram etter artikkel 12.8 og 12.9, skal sendes partene. Rapportene skal offentliggjøres, med mindre partene i tvisten bestemmer noe annet.
3. Enhver avgjørelse som voldgiftspanelet treffer etter en bestemmelse i dette kapittel, skal være endelig og bindende for partene i tvisten.

Artikkel 12.7

Utsettelse eller avslutning av voldgiftspanelets forhandlinger

1. Dersom partene i tvisten er enige om det, kan voldgiftspanelet når som helst utsette sitt arbeid for et tidsrom som ikke overstiger tolv måneder. Dersom et voldgiftspanels arbeid utsettes i mer enn tolv måneder, blir beslutningen om å la voldgiftspanelet behandle tvisten uten virkning, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.
2. En part som har inngitt klage, kan trekke klagen på et hvilket som helst tidspunkt før den innledende rapporten legges fram. En slik tilbaketrekking berører ikke partens rett til å inngi ny klage om samme saksforhold på et senere tidspunkt.
3. Partene i tvisten kan når som helst bli enige om å avslutte forhandlingene i voldgiftspanelet opprettet i henhold til denne avtale ved skriftlig å underrette voldgiftspanelets leder i fellesskap.

4. An arbitration panel may, at any stage of the proceedings prior to release of the final report, propose that the parties to the dispute seek to settle the dispute amicably.

Article 12.8

Implementation of the final panel report

1. The Party complained against shall promptly comply with the ruling in the final report. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 45 days from the issuance of the final report, either party to the dispute may request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time, in light of the particular circumstances of the case. The ruling of the arbitration panel should be given within 30 days from the receipt of that request.
2. The Party complained against shall notify the other party to the dispute of the measure adopted in order to comply with the ruling in the final report, as well as provide a detailed description of how the measure ensures compliance sufficient to allow the other party to the dispute to assess the measure.
3. In case of disagreement as to the existence of a measure complying with the ruling in the final report or to the consistency of that measure with the ruling, such disagreement shall be decided by the same arbitration panel upon the request of either party to the dispute before compensation can be sought or suspension of benefits can be applied in accordance with Article 12.9. The ruling of the arbitration panel should be rendered within 90 days from the receipt of that request.

Article 12.9

Compensation and suspension of concessions or other obligations

1. If the Party complained against does not comply with a ruling of the arbitration panel referred to in Article 12.8, or notifies the complaining Party that it does not intend to comply with the ruling in the final panel report, that Party shall, if so requested by the complaining Party, enter into consultations with a view to agreeing on mutually acceptable compensation. Only if such consultations have been requested and no agreement has been reached within 20 days from the receipt of the

4. Et voldgiftspanel kan på et hvilket som helst tidspunkt før sluttrapporten avgis, foreslå for partene i tvisten å forsøke å avgjøre tvisten på minnelig vis.

Artikkel 12.8

Gjennomføring av panelets sluttrapport

1. Den innklagede part skal omgående etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten. Dersom det ikke er praktisk mulig å etterkomme den umiddelbart, skal partene i tvisten bestrebe seg på å bli enige om en rimelig frist for å gjøre dette. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 45 dager etter at sluttrapporten er lagt fram, kan en part i tvisten be det opprinnelige voldgiftspanelet om å fastsette en rimelig frist i lys av de spesielle omstendighetene i saken. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.
2. Den innklagede part skal underrette den andre parten i tvisten om de tiltak som er truffet for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, og gi en detaljert beskrivelse av hvordan tiltaket sikrer at avgjørelsen etterleveres, idet beskrivelsen skal være tilstrekkelig til at den andre parten i tvisten kan vurdere tiltaket.
3. Dersom det foreligger uenighet med hensyn til om det er gjennomført tiltak for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, eller om det gjennomførte tiltaket er i samsvar med avgjørelsen, skal uenigheten på anmodning fra en av partene i tvisten avgjøres av det samme voldgiftspanelet før det kan søkes om kompensasjon eller fordeler kan oppheves i samsvar med artikkel 12.9. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 90 dager etter at anmodningen er mottatt.

Artikkel 12.9

Kompensasjon og oppheving av konsesjoner eller andre forpliktelser

1. Dersom den innklagede part unnlater å etterkomme voldgiftspanelets avgjørelse som omtalt i artikkel 12.8 eller underretter den part som har inngitt klage, om at den ikke har til hensikt å etterkomme avgjørelsen i panelets sluttrapport, skal denne parten, dersom parten som har inngitt klage, ber om det, innlede konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet om en kompensasjon begge parter kan godta. Bare dersom det er anmodet om slike konsultasjoner og det ikke er oppnådd enighet senest

request, the complaining Party shall be entitled to suspend the application of concessions or other obligations granted under this Agreement but only equivalent to those affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement.

2. In considering what concessions or other obligations to suspend, the complaining Party should first seek to suspend concessions or other obligations in the same sector or sectors as that affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement. If the complaining Party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations in the same sector or sectors, it may suspend concessions or other obligations in other sectors.
 3. The complaining Party shall notify the Party complained against of the concessions or other obligations which it intends to suspend, the grounds for such suspension and when suspension will commence, no later than 30 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from the receipt of that notification, the Party complained against may request the original arbitration panel to rule on whether the concessions or other obligations which the complaining Party intends to suspend are equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 1 and 2. The ruling of the arbitration panel should be given within 45 days from the receipt of that request. Concessions or other obligations shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
 4. Compensation and suspension of concessions or other obligations shall be temporary measures and shall only be applied by the complaining Party until the measure found to be inconsistent with this Agreement has been withdrawn or amended so as to bring it into conformity with this Agreement, or until the parties to the dispute have resolved the dispute otherwise.
 5. At the request of a party to the dispute, the original arbitration panel shall rule on the conformity with the final report of any implementing measures adopted after the suspension of concessions or other obligations and, in light of
- 20 dager etter at anmodningen er mottatt, skal parten som har inngitt klage, ha rett til å oppheve anvendelsen av konsesjoner eller andre forpliktelser som er gitt innenfor rammen av denne avtale, men bare i samme omfang som konsesjonene eller andre forpliktelser som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale.
2. Ved vurderingen av hvilke konsesjoner eller andre forpliktelser som skal oppheves, bør den part som har inngitt klage, først søke å oppheve anvendelsen av konsesjoner eller andre forpliktelser i samme sektor eller sektorer som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale. Dersom parten som har inngitt klage, mener det ikke lar seg gjøre eller ikke har den tiltenkte virkning å oppheve konsesjoner eller andre forpliktelser i samme sektor eller sektorer, kan vedkommende part oppheve konsesjoner eller andre forpliktelser i andre sektorer.
 3. Den part som har inngitt klage, skal senest 30 dager før opphevingen får virkning, underrette den innklagede part om hvilke konsesjoner eller andre forpliktelser den har til hensikt å oppheve, om grunnene til opphevingen og om når opphevingen blir iverksatt. Den innklagede part kan innen 15 dager etter at en underretning som nevnt er mottatt, anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om konsesjonene eller andre forpliktelser parten som har inngitt klage, har til hensikt å oppheve, har samme omfang som dem som berøres av tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, og om den foreslåtte opphevingen er i samsvar med nr. 1 og 2. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 45 dager etter at anmodningen er mottatt. Ingen konsesjoner eller andre forpliktelser skal oppheves før voldgiftspanelets avgjørelse foreligger.
 4. Kompensasjon og oppheving av konsesjoner eller andre forpliktelser skal være midlertidige tiltak og skal håndheves av den part som har inngitt klage, bare inntil tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, er trukket tilbake eller er endret slik at det er brakt i samsvar med avtalen, eller inntil partene i tvisten har løst tvisten på annet vis.
 5. Dersom en av partene i tvisten ber om det, skal det opprinnelige voldgiftspanelet avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at konsesjonene eller andre forpliktelser ble opphevet, er i samsvar med sluttrapporten

such ruling, whether the suspension of concessions or other obligations should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel should be given within 30 days from the receipt of that request.

Article 12.10

Other provisions

1. Whenever possible, the arbitration panel referred to in Articles 12.8 and 12.9 shall comprise the same arbitrators who issued the final report. If a member of the original arbitration panel is unavailable, the appointment of a replacement arbitrator shall be conducted in accordance with the selection procedure for the original arbitrator.
2. Any time period mentioned in this Chapter may be modified by mutual agreement of the parties to the dispute
3. When an arbitration panel considers that it cannot comply with a timeframe imposed on it under this Chapter, it shall inform the parties to the dispute in writing and provide an estimate of the additional time required. Any additional time required should not exceed 30 days.

Chapter 13

Final provisions

Article 13.1

Annexes and appendices

The Annexes to this Agreement, including their Appendices, constitute an integral part of this Agreement.

Article 13.2

Amendments

1. Any Party may submit proposals for amendments to this Agreement to the Joint Committee for consideration and recommendation.
2. Except as otherwise provided for in paragraph 8 of Article 11, amendments to this Agreement shall be submitted to the Parties for ratification, acceptance or approval in accordance with their respective legal requirements. The text of the amendments and the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
3. Amendments to this Agreement shall enter into force on the first day of the third month

og, på bakgrunn av denne avgjørelsen, om opphevingen av konsesjonene eller andre forpliktelser skal avsluttes eller endres. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.

Artikkel 12.10

Øvrige bestemmelser

1. Dersom det er mulig, skal voldgiftspanelet omtalt i artikkel 12.8 og 12.9 bestå av panelmedlemmene som fremla sluttrapporten. Dersom et medlem av det opprinnelige voldgiftspanelet ikke er tilgjengelig, skal det oppnevnes en erstatting i samsvar med utvelgingsprosedyren som ble fulgt ved oppnevningen av det opprinnelige medlemmet.
2. Alle frister nevnt i dette kapittel kan endres ved en omforent avtale mellom partene i tvisten.
3. Dersom et voldgiftspanel mener det ikke er i stand til å overholde de tidsrammer det er pålagt å følge etter dette kapittel, skal det underrette partene i tvisten skriftlig og angi hvor mye ekstra tid det trenger. Nødvendig tilleggstid bør ikke overstige 30 dager.

Kapittel 13

Sluttbestemmelser

Artikkel 13.1

Vedlegg og tillegg

Vedleggene til denne avtale, med tillegg, utgjør en integrert del av avtalen.

Artikkel 13.2

Endringer

1. Enhver part kan legge fram forslag til endring av denne avtale for Den blandede komité, som så skal vurdere forslagene og gi sine anbefalinger.
2. Med mindre noe annet er fastsatt i artikkel 11 nr. 8, skal forslag til endring av denne avtale forelegges partene til ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning, i samsvar med deres respektive internrettslige krav. Endringstekstene samt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.
3. Enhver endring av denne avtale skal tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at

following the date on which at least one EFTA State and Georgia have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after the amendment has entered into force, the amendment shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.

4. Amendments regarding issues related only to one or several EFTA States and Georgia shall be agreed upon by the Parties concerned.
5. If its respective legal requirements permit, any EFTA State or Georgia may apply any amendments provisionally, pending its entry into force for that Party. Provisional application of amendments shall be notified to the Depositary.

Article 13.3

Accession

1. Any State becoming a Member of EFTA may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions to be agreed upon by the Parties and the acceding State.
2. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary. In relation to an acceding State, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

Article 13.4

Withdrawal and expiration

1. Each Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. If Georgia withdraws, this Agreement shall expire when its withdrawal becomes effective.
3. Any EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free Trade Association shall, *ipso facto* on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.

minst én EFTA-stat og Georgia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument hos depositaren. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at endringen er trådt i kraft, skal endringen tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at vedkommende stat har deponert dokumentet.

4. Endringer vedrørende spørsmål som angår bare én eller flere EFTA-stater og Georgia, skal avgjøres av de berørte parter.
5. Dersom de respektive internrettslige krav tillater det, kan en EFTAstat eller Georgia anvende en endring midlertidig inntil den trer i kraft for vedkommende part. Depositaren skal underrettes om en midlertidig anvendelse av en endring.

Artikkel 13.3

Tiltredelse

1. Enhver stat som blir medlem av Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), kan tiltrede denne avtale på de vilkår partene og den tiltredende staten blir enige om, forutsatt at Den blandede komité godkjenner tiltredelsen.
2. Tiltredelsesdokumentet skal deponeres hos depositaren. For en tiltredende stat skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt tiltredelsesdokument eller de eksisterende parter har godkjent tiltredelsesvilkårene, avhengig av hva som inntreffer sist.

Artikkel 13.4

Oppsigelse og opphør

1. Hver part kan si opp denne avtale ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen får virkning seks måneder etter at depositaren har mottatt underretningen.
2. Dersom Georgia sier opp denne avtale, opphører avtalen å gjelde samme dag oppsigelsen trer i kraft.
3. Enhver EFTAstat som trer ut av konvensjonen om opprettelse av Det europeiske frihandelsforbund, skal *ipso facto* opphøre å være part i denne avtale samme dag uttredelsen trer i kraft.

*Article 13.5***Entry into force**

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective legal requirements of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date on which at least one EFTA State and Georgia have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary.
3. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, the Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.
4. If its respective legal requirements permit, a Party may apply this Agreement provisionally, pending its entry into force for that Party. Provisional application of this Agreement under this paragraph shall be notified to the Depositary.

*Article 13.6***Depositary**

The Government of Norway shall act as Depositary.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Bern, this 27th day of June 2016, in one original in English, which shall be deposited with the Depositary, who shall transmit certified copies to all the Parties.

For Iceland

For the Philippines

For the Principality
of Liechtenstein

For the Kingdom of Norway

For the Swiss Confederation

*Artikkel 13.5***Ikrafttredelse**

1. Denne avtale skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i samsvar med partenes internrettslige krav. Ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningensdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. Denne avtale trer i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTAstat og Georgia har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningensdokument hos depositaren.
3. For en EFTAstat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningensdokument etter at denne avtale er trådt i kraft, skal avtalen tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt dokument.
4. Dersom en parts internrettslige krav tillater det, kan parten anvende denne avtale midlertidig inntil den trer i kraft for vedkommende part. Depositaren skal underrettes om en midlertidig anvendelse av denne avtale i henhold til dette nummer.

*Artikkel 13.6***Depositar**

Norges regjering skal være depositar.

Som bekreftelse på dette har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utferdiget i Bern 27. juni 2016 i ett originaleksemplar på engelsk, som skal deponeres hos depositaren, som skal oversende bekreftede kopier til samtlige parter.

For Island

For Filippinene

For Fyrstedømmet
Liechtenstein

For Kongeriket Norge

For Det sveitsiske edsforbund

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS – 04/2016

